غوره نثرونه

د

گل پاچا (الفت)

جرمني ۲۰۱۱ میلادي کال

www.ulfat.de دالفت ویب پاڼه

اهداء

پښتو ژبې

ته

يادونه

ددې کتاب څه مضامين د نوی سبک او ښودنې په نامه په مطبوعاتي جوائزو کښې راغلی او د مطبوعاتو مستقل رياست ورته په ښه نظر کتلی.

فهرست

سر ليک:	مخ:
دپردي خبري	۱
لاروی	۲_۱
ژوند	۳_۲
نوی نسل	۳
لوی او وړوکی	۴_۳
دشاعر تحفه	۴
خدمتګار	۵
عقل	۶_۵
پوهه او هوښياري	۹_۷
احمق څوک دی؟	۱۱_۹
نوی درس	۱۲_۱۱
درې کاله	۱۳_۱۲
قوي او ضعيف	۱۴_۱۳
ښه ګټه	۱۵_۱۴
داختر په ورځ	۱۶_۱۵
خاني لاړه	۱۶
يوازي	۱۷
فاتح	۱۷
لباس	۲۰_۱۷
خيرات	۲۰
دزيارت ډيوې	۲۱
دمزارلوحه	۲۱
لياقت	۲۳_۲۱
کوچنيان	۲۴
جګ برجونه	۲۵
حقيقت	۲۷_۲۶
لويه خدايه	۲۷
ماشومان	۲۸_۲۷
شعر او ادب	۳۰_۲۸
دادب راز	۳۱_۳
نوی کال	۳۲_۳۱
زما دلاس نيالګيه!	۳۳_۳۲
دفکر پالونکی	۳۳
د ژوند نغمه	۳۴
نوی فکر	۳۵_۳۴
زوړ فکر	۳۶
ناداني او ناداري	۳۷_۳۶
سيند	۳۸_۳۷
عقيده	۳۸
عمل	۳۸
عبادت او دعا	۳۹_۳۸
بې زړه	۴۰
ملک او ملا	۴۱_۴۰
شاعر	۴۱
سبا	۴۲_۴۱
دپسرلي ګله!	۴۳_۴۲
درمې خاونده	۴۴_۴۳
بې ګناه بندي	۴۵_۴۴
نظر لالا	۴۷_۴۵
جبر او اختيار	۴۹_۴۷
دخان واده	۵۰
غم او خوشحالي	۵۲_۵۰
اخلاقي اساس	۵۳_۵۲
ښه او بد	۵۴
پخوانۍ ډيوې	۵۵_۵۴
انتخاب	۵۷_۵۶
دعقل برخه په ژوندانه کې	۵۸_۵۷
حسابي خبرې	۵۹
شعراوفلسفه	۵۹
ولاړې اوبه	۶۱_۵۹
ښه حاکم	۶۲

بسم الله الرحمن الرحيم

سرلیک

څه دپاسه شل کاله کیږي چه زه د څه لیکلو او فکر کولو په رنځ اخته یم.
همدغه شغل زه له خپلو او پردیو نه بېل کړم او په ګوښه ځای کښې یې له خلقونه لرې کښېنولم ډیرې شپې یې راباندې په ویښه تېرې کړې او ډېرې ورځې یې له دوستانو او ملګرونه بېل وساتلم.
په دغه موده کښې ماله خپلو بچیو او دکاله خلقوسره ډېر لږ وخندل او هرچاته بې مینې غوندې ښکاره شوم، کله له سبا نه تر ماښامه ځای په ځای کښېناستم چه د څه لیکلو په فکر کښې رانه مونځونه هم قضا شوه مګر هیڅ مې ونشو لیکلی.
کله به نیمه شپه لکه سودائي له خوبه راپاڅېدم او د اسمان ستورو ته به مې حیران حیران کتل. یووخت به مې څو کربښې ولیکلې بیابه مې هغه څیرې کړې. بل وخت به مې خپل څیرې کاغذونه راغونډ کړه او یوه کلمه به مې له بلې سره نښلوله.
ډېر ځله راته خپل فکر او خیال ډېرښه ښکاره شوی او کله کله مې خپلو لیکنو ته په ډېر حقارت کتلی دی ا وله ځا نه مې زړه تور شویدی.
ډېرې ورځې دکوراوکلي له خلقو نه پټ شوی یم او چېرته لرې د غره په لمن کښې په کومه هدیره کښې ناست یم یامې دسیند په غاړه یوازې ورځ تیره کړې او یوازېتوب مې ډېرلوی نعمت ګڼلی دی.
په دغسې مختلفو احوالو کښې مې کله شعر اوکله نثرلیکلی چه زما روحي اوفکري اغیزې پکښې څرګندی دي.
د دې کتاب پاڼې زما د ډېرې مودې د خاطراتو یوه برخه ده چه زماپه نظرکښې ادبي قیمت لري او زه یې خپل غوره نثرونه ګڼم.
زماپه مقالو کښې ځینې نورې مقالی هم شته چه دلته یې چاپول مناسب و مګر اوس لاس ته رانغلې او دا انتخاب نیمګړی غونډې شو.
داپاڼې چه تاسې لولئ په لیکلو کښې یې ډېر زیار ایستل شوی چه لوستونکو ته پوره نه معلومیږي.
لکه چه یو کور څو ځله جوړ او وران شي دا مضامین هم څو ځله یو راز او بل راز شویدي چه دترکیب او تالیف په لحاظ یې مختلف صورتونه پیداکړی اوکیدی شی چه ځینې به یې له اوسنی حاله ښه هم و.
د لیکلو فن ډېرې جګر خونۍ لري او ډېر ځله داسې کیږي چه یو لیکوال یوه شپه په ویښه سبا کړی اویوه جمله پیداکړی یا یوه لیکه هم ونشي لیکلی.
د یوه خیال یا فکر پیداکول او بیایې په ښه ډول بیانول هغه ګران کاردی چه نورو ته یې ګرانوالی او دروندوالی نه معلومیږي. په همدغه سبب یوه شاعر یا لیکوال ته نه ښائي چه د خپلو آثارو قیمت له چانه وغواړي یا ورته څه قیمت وټاکي.
زه هم په دغه ټکی پوه شوی یم اوله هیچانه پرې هېڅ نه غواړم.
ډېره ښه ده چه اوس د پخوا په شان نه یم او خپلو افکارو ته په هغه قیمت نه یم قایل لکه چه پخوا وم.

يو وخت ماپه ځان ډېره ښه عقيده درلوده او خپل فکر مې ډېر مبارک ګاڼه هغه وخت به چه ما هر څه وليکل هغه به راته په يقين سر ه ډېر ښه ښکارېده او ډېره ښکلا به مې پکښې ليدله مګراوس هغه د يقين سرمايه په شک بدله شوه اوپخپل فکراو نظر راته بدګماني پيدا شوه.

زه به اوس ډېر خوښ يم که داپاڼې لکه دتمباکو پاڼې د چا د فکر صحت ته زيان ونه رسوي او څه زهر پکښې ګډ نه وي.

هرڅه چه وي او هر څنګه چه وي مګرله ماسره بده اراده نه ده موجوده اوپه بد نيت دغه کارنه کوم.

دا فکرونه ښه وي او که بد مګر د بيان او اظهار طرز يې بد نه دی او د ښه نثر ښېګڼې پکښې شته که نور څه نه وي نو دعبارت په لحاظ داکتاب د يوه ادبي متن په حيث يوه ساده انشأ بللی شو چه له نوو ليکوالو او پښتو لوستونکو سره کومک کوي.

په دغه وخت کښې دغسې کتابونو ته ضرورت موجود دی او دغه ضرورت ماته هغه وخت پوره څرګند شو چه زه د حقوقو په پوهنځی او د ادبياتو په پوهنځی کښې د پښتو استاذ شوم او دا دوه کاله د پښتو درس راپه غاړه شو.

پدې انشأ کښې که زه يو څه ښکليتوب وينم هغه سادګي او آساني ده چه په لفظ او معنی کښې يې ډېر لحاظ ساتل شوی دی. او دا آسانی په ډېرو مشکلاتو لاس ته راغله.

پدې انشاکښې که د فکر اومعنی څه ښايست شته هغه په سادګی کښې پټ دی اوڅه ابغ نبغ حسن پکښې څوک نشي ليدی.

که دا نثر رواج ومومي او ځينې نوي ليکوال دغه سبک غوره کاندي مابه د خپل زيار او زحمت ډېرښه اجر موندلی وي او خوښ به يم چه دپښتو نثر ته مې يو څه خدمت وکړی شو.

ګل پاچا الفت د پښتو ټولنې رئيس

دپردې خبرې

ترڅو چې د ښځو مخونه پټ وي خبرې به هم په پرده کې وي ځکه چې په پښتوکې خبره هم مؤنثه ده.

یوازې خبره لاڅه چې ژبه، وینا، معنا، خطابه، مقاله هم د تانیث علامې لري.

هغه وېنا چې ابتکارپه کې وي دادب پردې ته لا ډېرضرورت لري.

تاسې زما خبروته لږ غوندې باریک شئ!

د ادب او سیاست خبره ډېره باریکه ده.

زه په ډېره نرۍ او باریکه لار لاړم، خدای دې وکړي چې ډېرباریک بین خلک په دغه لار راشي اوپه ځیر وګوري.

مااوښان نه دي بارکړي، زما قافله د مچیو ده چې دګلونو له پاڼونه په هوا څه راوړي او عسل جوړوي.

له دې قافلې سره دسبا وږمو خوشبویي بارکړېده چې څوک یې په سترګونهویني مګر حساس دماغونه یې احساس کولی شي.

هو! زما کارله احساس سره دی، زما خریدار باید ډېرحساس وي یا ډېرحساس شي.

لاروی

مونږ د خپلوکورونو له څنګه په ډېره کې ناست وو.

له پاسه یولاروی راغی دونې ډډ ته یې ډډه ولګوله.

له ملانه یې ډوډۍ پرانیستله اوله څه شي سره یې په خوند خوند خوړله.

مونږ وږي تږي وو، هغه ځان موږکړاویخې اوبه یې وڅکلې.

مونږ روژه وو، هغه بوزه و، ځکه چې په مسافرو باندې روژې نشته.

لاروی وویل: ماته د خوړلو اجازه شته او تاسوته نشته.

ماته خدای خواږه اواوبه رواکړیدی په تاسو یې ایسار کړیدی.

دا دخدای قانون دی، ددې قانون په رمزاو معنی پوهېدل په کاردی.

دخدای کارونه بې حکمته نه دي، تاسې ددغه عملی تعلیم په اصلی معنی ښه فکر وکړئ!

تاسې ولې وړي یاست اوزه موړیم.

زه په کاراو مقصدپسې روان یم اوتاسې ځای په ځای پراته یاست.

ستاسو حرکت لنډ دی، ځکه بې وړي کړئ!

تاسې دخدای قانون منلی دی مګر پوه شوي پرې نه یاست.

زه راوګرزېدم چې تاسې په دغه رازپوه کړم اوله لوږې نجات وموئ.

پاڅېږئ، روان شئ اولرې ځاي په نظرکې ونیسئ!

لوږه اوتنده په توقف اوسکون کې ده په حرکت کې نشته.

ژوند

دیوې چینې اوبه دي، څوک یې د زرو په جام کې څکي، څوک یې د خاورو په کنډولی کې.

هغه چې نه دا لري نه هغه په لپه کې یې را اخلي.

په اوبوکې هېڅ فرق نشته فرق په لوښوکې دی.

دشاه اوګدافرق په لوښوکېږي.

داوبو په خوند هغه څوک ښه پوهېږي چې ډېر تږی وي.

هغه لاروی چې له بېدیانه ستړی ستومانه راځي اوتنده یې ډېره زیاته ده دااوبه ډېر خوند ورکوي.

هغه دهقان چې په سره غرمه کې یوې کوي اوخولې پرې راماتې دي دا اوبه دهغه لپاره ډېر لوی نعمت دی.

یوشپون چې له غره نه تږی راکوزېږي اوپه چینې باندې خوله ږدي د اوبو په خوند ډېر ښه پوهېږي.

یو بل سړی چې یخ سیوري ته په ارامه چوکۍ ناست دی، ښایسته سراحي یې له څنګه ایښې ده اوپه ښوګیلاسونوکې

اوبه څکي له اوبونه هغه خوند نه شي اخیستلی.

هو! ده د لارو یو اوشپنو تنده نه ده لیدلې.

په سره اوتکنده غرمه کې یې لو نه دی کړی ځکه هغه تلوسه په ده کې نشي پیداکېدای.

چاچې لوږه اوتنده نه ده لیدلې هغه د خوړو او اوبو پوره خوند هم نه دی لیدلی او دژوندپه کیف نه دی پوه شوی.

نوی نسل

له زمکې نه بخارپورته شو.

له بخار نه وربځ پیداشو.

له وربځې نه باران ووریده.

له بارانه د پسرلي ګلونه پیداشو.

له ګلونونه خوشبويي پیدا شوه.

وګورئ ! مور اولور یا پلار او زوی څومره فرق لري؟

هغه تفاوت چې د باران اوګلونو یا د زمکې، او بوټو ترمنځ وینئ دیوه اوبل نسل تفاوت همدغومره دی.

که او لادونه مېندو غوندې وای، له غرونو څخه به لعلونه نه پیداکېده.

له دریابونو څخه به مرغلرې نه راوتلې.

له آبشارنه به برېښنا نه راتله.

د ږندو اولادونه به ړانده ؤ.

له کنړو نه به کاڼه زېږېدل.

اوس پوه شوئ! چې نوی نسل او زوړ نسل یو رنګه نه وي.

که څوک خپل ځلمی زوی ته زړه بوډی په نکاح اخلي یا خپله پېغله لور اتیا کلن بوډا ته ورکوي ښه نه کوي.

زړه تربیه اونوی نسل همدغسې وګنئ.

لوی او وړوکی***

په شفتالوکې زړی دی په زړي کې ونه ولاړه ده.
دغنمو په وړوکې دانې شته په دانوکې همدغسې وړي شته.
په چرګه کې هګی ده په هګی کې چرګه ده.
دغه یوه دانه پندانه چې ګورې تېل اوپلته دواړه لري او په حقیقت کې بله ډیوه ده مګر ستا سترګې دغه رڼا نه ویني.
ته خبر نه یې چې په یوه دانه اوپه یوه څاڅکی کې عالمونه پراته دي.
ته پخپله هم دغنم په دانه کې ویده وې بیا دې په یوه څاڅکې اوبوکې لامبو وهله نن په لویه بېړی کې ناست یې او په لویودریابونو کې ګرځې.

څه شی چې ته وړوکی ګڼې هغه هم لوی دی یا هغه څه چې تاته لوی ښکاري هغه هم کوچنی او وړوکی دی.
ته ونه لویه ګڼې هغه په یوه زړي کې ده.
تاته زړی وړوکی معلومیږي په هغه کې غټه ونه ځای شویده.
دغه غټه هندوانه چې ګورې کا ل ته نه پاتې کیږي اوعمر یې ډېر لنډدی، دغه د هندوانې کوچنی زړی تاته هر کا ل تازه هندوانې درکوي.
دزړی قیمت له هندوانې نه لړ نه دی.
که زړی ورک شو هندوانه ورکیږي.
نو راشه هیڅ شی وړوکی اوکوچنی مه ګڼه ځکه چې دلته غټ اوکوچنی لوی او وړوکی نشته ټول برابر دي یوازې خدای لوی دی اوبس.
دنن ورځې دیموکراسي له همدغسې ژورې کتنې څخه پیداشوه اود ډېردقت نتیجه ده.

دشاعر تحفه

زه چې ورغلم هغه په کوټنی کې ناست ؤ، سربې په ګریوانه کې ښکته کړی ؤ، فکري عبادت یې کاوه.

کله چې هغه سر راپورته کړ اوپه ماېې نظر ولوېده ما خپله تحفه یو د پړانګ پوستکی اویو غزنیچی پوستین د هغه په مخ کې کېښوده.

هغه وویل: دایو د ظالم پوټکی دی ځکه له پښو لاندې لویږي دابل دضعیفانو له پوستکونه جوړدی او په غاړې پورې تعلق نیسي.

دشاعر تحفه باید همدغسې وي او همدغه معنی ولري.

دی باید دا دوه منظرې همدغه راز وښئ اوخلک په دغه رمز ښه پوه کړي.

په دغو خبرو زه له خوبه راویښ شوم او په خوب کې د خپل خوب په تعبیر پوهېدلی وم.

خدمتګار***

هلته یو ړوند بې لارې روان و، هغه په سمه لاره برابر کړ مګر ړوند پوه نشو چې زما رهبر څوک دی.

یو بل په خواره خوب وېده ؤ، په خواکې یې یوه منګری سر رااوچت کړ هغه په بېړه وواژه او وېده هماغسې ناخبره پاتې شو.

دشپې په مسجد کې ناروغه مسافر زګېروي کول هغه یې په خدمت کې شپه سبا کړه، مسافر سباوون خواته مړشو او خپل زړه سواندې خدمتګارېې ونه پیژانده. هغه په لاره روان و، یوه ماشوم ته یې یوموټې میوه ورکړه، یوه تږی ته یې په بېدیا کې اوبه ورکړې، له یوه وږی سره یې خپله ډوډۍ نیمه کړه مګر یوه هم ونه پېژانده چې دی څوک دی.

له دې لوبې لارې نه هغه ډېر اغزي اوکاڼي لرې کړه مګر څوک چې سبا ته په دې لاره راځي د هغه له خدمت څخه نه خبرېږي اوهغه نه پېژني.

په رښتیا چې مونږ خپل خدمتګاران نه پېژنو او باداران ډېربه پېژنو.

عقل

ډېرلږ خلک دي چې کله کله یو نیم کار دعقل په خوښه کوي، نور ټول کارونه دمینې او محبت دپاره، دحسد او عنا د دپاره د حرس او هوس دپاره وي یا د کوم زورور په امراو د نادانۍ په فرمان اجرا کېږي . سره له دې چې دعقل برخه په ژوندانه کې ډېره لږه ده بیاهم هرڅوک دعقل ستاینه کوي او دعقل دښمن هم عقل ښه ګڼي او بې عقلي نه خوښوي.

ښائی چې عقل په همدغه سبب دهرچا خوښ وي چې دچاپه کار کې کارنه لري او د زورورو خوی په کې نشته .

عقل زمونږ تابع دی او زمونږ زړه ته ګوري هغسې مشوره راکوي ځکه یې ستایو او صفت یې کوو.

که عقل په مونږ باندې حاکم وای او اقتدار یې درلودای مونږ به ترینه ډېرسرټکاوه او بدبه موګاڼه ځکه چې تراوسه مونږ له یوه حاکم نه هم زړه کې ډېر خوښ نه یو او ډېرښه حاکم هم ډېر خلک له ځانه خوابدي کړي دي.

په رښتیا چې عقل غوندې بې ضرره شی نشته.

عقل هر کله زمونږ خبر اوګټه راښیي اوعقل دهمدغه شی نوم دی. که مونږ دعقل یوه خبره هم ونه منو بیا هم عقل رانه نه ځي او بد راسره نه کوي. که مونږ په ناکاره کار پسې په بده لاره روان شو عقل راسره ملګری دی او څومره چې کېدی شي له خطرنه مو سا تي.

ډېرې غلا ګاڼې دعقل په مرسته کېږي که څه هم غلا ته په ښه نظرنه ګوري او غلا یې نه ده خوښه.

هغه شیطاني چلونه چې انسان کشف کړېدي او شیطان هم ورته حیران دی دساد ګانو او احمقانو کارنه دی.

فریب او ټګی سره له دې چې سم او صحیح عقل ورته بدګوري بیاهم دهوښیارۍ بدعمله اولاد دی او دبدسړي له عقل
څخه دغه راز بد اولاد پیداکیږي، همدغسې عقل یوه غله ته هم دتیښتې لاره ښیي هم یې ماړه کاله ته بیائي اوکه
حاکم ونیوه دځان دخلاصولو چلونه هم ورښئي.
که سړی هرڅومره ګنهګار و، عقل ورته دنجات لاره لټوي اوله همدردۍ نه لاس نه اخلي په رښتیا چې دومره مهربانه
ملګرۍ بل نشته .
هغه وخت چې څوک عقل له ځانه شړي اوپه عقل هجوم وروړي باده اوپیاله دی په لاس کې ورکوي اود مخه ورته لا
یو داسې ځای پیداکاندي چې ډیر رسوانشي اومحتسب یې ګریوان ته لاس وانچوي.
دعقل خوی اوخصلت په هیڅا کې نشته په زړه کې حسداوعنادنلري لکه ماشوم مرور کیږي نه، ظلم اوناروایې نه ده
خوښه مګرله ظالم سره دښمني هم نه کوي.
فسق او فجور ورته بدمعلومیږي خو د زاهد په شان له فاسق اوفاجر نه نه تښتي، هرچاته د خیر خواه په نظر ګوري
اودانسان په مجبوریت ډیر ښه خبردی.
عقل په دې خبره ډیر زور اچولی دی چې انسان پخپلو کړوکې پوره آزادي اواختیار نلري اود مجبوریت جنبه یې ډیره
غالبه ده.
هو! عقل داغواړي چې دانسان له ضعف او ناتوانۍ نه یوداسې قوي دلیل جوړ کړي چې دهغه بل جهان له ملامتۍ نه
یې هم خلاص کاندي.
عقل په دې پوهیږي چې انسان دخپلو غرایزو اواحساساتو تابع دی او منطق هرکله د خپلو اغراضو دپاره استعمالوي.
دانسان له منطقي تعریف څخه هم دامعلومیږي چې دی اول حیوان اوبیا عاقل دی، یعنې دده نطق اوعقل دحیوانیت
تابع دی اوحیواني غرایزیکې داولیت حق لري.
دایومنلی حقیقت دی چې عقل زمونږ تابع دی مونږ دعقل تابع نه یو.
عقل زمونږ دپاره پیداشوی مونږ دعقل دپاره نه یوپیدا.
که مونږ په عقل باندې دلیونو او یا د ماشومانو کارکوو،کوي یې اوزمونږ له امرنه غاړه نه غړوي.
که زه اوته دوستان یو زما اوستا عقل هم دوستي کوي.
که مونږ غلیمان شو زمونږ عقلونه یوله بل سره دښمني کوي اوپه جګړه اخته کیږي.
ښه عقل هماغه دی چې دمینې اومحبت په غیږکې وده وکړي او دښو عواطفواو احساساتوپه لمن کې وروزل شي.
عقل داخلاقو تابع دی، که اخلاق ښه و عقل هم ښه کیږي که اخلاق بدؤ، عقل په بده لار روانیږي او بده لاره ښئی.

پوهه او هوښیاری***

زه چې وړوکی وم اګرکه اوس هم لوی نه یم له هر چانه به مې اوریدل:
فلانی بې عقله دی په څه نه پوهېږي، دعقل په پوله هم نه دی تېر شوی او د دوه خرو اوربشې نشي بېلولی. مګر یو یو به چېرته داسې هم پیداکېده چې خلکو به ورته پوه او هوښیار ویلې زه همدغه وخت په دې خبره پوه شوم چې پوهان او هوښیاران په دنیاکې ډېر لږ دي اوناپوهان ډېرزیات دي. کله چې زه په سبق کښیناستم ماته یې وویل:
سبق ووایه چې پوه او هوښیار سړی درنه جوړشي.
داخبره په ماباندې ښه ولګیده اوپوه شوم چې پوهه او هوښیاری مې خوښه ده.
هغه وخت زه هوښیار نه وم مګر هوښیاري مې ښه ګڼله اونا پوهي راته بده ښکاریده. نه پوهېږم چې دغه تمیز ماله کومه کړی ؤ، اویو بې عقل څنګه پوهیدی شي چې عقل ښه دی او بې عقلي ښه نه ده، خو اوس پوه شوم چې ماشومانوته که څوک هر څه هر رنګه وښئي هماغسې بې ګڼي اوله ځانه څه فکر نشي کولی.
ماشومان لا پرېږده چې ډېرو خاوندان هم دغه شان دي اولوی لوی سړي دیوه اوبل په خبرو تېروزي.
ما هغه وخت دملاصاحب سوکانوته دهمدې دپاره سرونیوه چې پوه او هوښیار شم.
هو! دپوهې او هوښیاری ځای سراو دماغ و، مګر پوهه دملاصاحب په لاس کې وه اوله هرچاسره نه وه.
ماته هوښیاری ځکه ښه ښکاریده چې ډېره لږه وه او له لږو خلکوسره وه.
هرڅه چې لږ وي قیمت یې ډېر وي اوخلک یې ارماند کوي. هرڅوک هغه څه غواړي چې نه یې لري.
که زه پوه او هوښیاروای په پوهې او هوښیاری پسې به نه ګرزېدم.
ډېرخلک ډېرو شیانو ته دناپوهی په سبب هڅه کوي او ډېر کارونه له ناپوهی ولاړ بېږي.
زه هم نه پوهېدم چې پوهه مې غوښتله.
هرڅه چې و، او هرڅنګه چې و،ما په لیک اولوست کې دانايي لټوله اوسبق مې وایه چې یوه ورځ مې د رحمان بابا په کتاب کې ولوستل:

دا دنیـــا پــــه احمقـــانو ده ودانــــه   دانانــه کاپــه دنیـا بانـدې غــرض

مګر چې شاو خوامې ښه وکتل په رښتیا چې دکلي خان به ټوله ورځ په ډېره کې یخ سیوري ته پروت ؤ،او هیڅ به یې نه کول، دهقانانو اومزدورانو به په سره غرمه کې یوې، لوونه اوغوبلو نه کول، زحمت او خواري به ددوئ وه ګټه به دخان کورته راتله.
زه دغه وخت دعقل اوهوښیاری په کرامت اوبرکت نورهم پوه شوم اوباورمې راغی چې زمونږ په کلي کې یوازې خان صاحب هوښیار دی چې هیڅ نه کوي او نور ټول بې عقله اونا پوهه دي چې د دنیا کارونه کوي. دده د پوهې اوهوښیاری یوبل دلیل هم له ماسره ؤ.
هغه داچې دی به په ژمی پیتاوی ته کښناسته اوپه اوړي کې یخ سیوري ته، هغه نور به په سره اوړي کې سره لمرته ولاړو اوکاربه یې کاوه. مابه په جومات کې په زوره زوره ویل:

دادنیـــا پــــه احمقـــانوده ودانــــه   دانانــه کاپــه دنیاباندې غـــرض

خوهغوی په دې خبره نه پوهېدل او زما چېغې عبث وې.

ډېره موده وروسته زه له کلي کوره راووتم ښارته راغلم په دفتر کې مرزاشوم د مرزايانو له څنګه کښېناستم په چپړاسيانو به مې حکمونه کول او په هرکار پسې به مې لېږل.
دلته هم هماغه قانون جاري و اود رحمان بابا خبره راته دکانې کرښه ښکاره شوه.
چپړاسيان به ټوله ورځ په سره ژمي اوپه واورو کې دايره په دايره ګرزېدل، مکتوبونه به يې رسول مونږ به په توده کوټه کې ناست وو مکتوبونه به موليکل .
زمونږ مدير صاحب به نور څه نه کول يوازې دسخط به يې کاوه يعنې زمونږ کاربه دده په نامه ختمېده، که د دسخط په ځاى مهرلګول رواج واى داکار به هم کاتبانو کړى و. مګر نه پوهېږم چې مديران ولې مهرونه نه جوړوي. که يو کاتب خپل کار دمدير په نامه ختم کړي او دى پخپله دهغه مهرد مکتوب په اخرکې ولګوي داکار اخلاقاً ښه دى ځکه چې دايثار او فداکارۍ معنى لري، که څوک پردى کارپخپل نامه ختموي ښه نه معلومېږي.
له چپړاسيانو نه زمونږ کارلږ او اسانه ؤ، اوله مونږ نه دمدير صاحب کارسپک و، رئيس صاحب چې عقل عالم ؤ هغه ښځې کارنه کاوه او کله کله به دېوه ساعت له مخې رياست ته راغى، ځينې ورځې خو به يې خپل مبارک نوم هم په کوم مکتوب يا د حاضرۍ په کتاب کې نه ليکه چې دکارنحوست دده په نامه پرېنووزي اوهوښيارۍ ته يې زيان و نه رسېږي.
زمونږ مکتوبونه ځينې داسې و، چې چپړاسى ته به مو ورکول چې په مدير يې امضاکړي ځينې به مونږ پخپله رئيس صاحب ته دامضأ لپاره وړل.
درئيس صاحب حضور ته چپړاسى مکتوبونه نشو وړلى ځکه چې دادب تقاضا دا نه وه چې يو خوارچپړاسي په خواره جامه کې د يوه لوى سړي په حضور کې ودرېږي که څه هم دخداى حضور ته په لمانځه درېږي
هو! ددرباريه آدابو هرڅوک نه پوهېږي اودرباري پوهه له هرچاسره نشته هلته موقع شناسي له هرکارنه زيات قيمت لري او دنزاکت مراعات ډېر په کار دى.
 په رمز اواشاره پوهېدل، مزاج پېژندل، دبل په خوښه خبرې کول، دبل په نظر هر څه ليدل ډېر لياقت او مهارت غواړي.
 هر څوک نشي کولى چې له ځانه به هېڅ فکر اوهېڅ عقيده نلري مګر د بل هر فکر او هره نظريه به دارسطوپه منطق ثابتوي.
پخپلو اورو باندې هرڅوک دبل پېټى وړلى شي مګر له زړه نه دنورو يابو جوړول اسانه کارنه دى.
تاسې درباريانو ته په عادي نظرمه ګورئ دومره باريک بين خلک بل چېرته نشته، ددوئ ډېر لږ کاردپوهې اوهوښيارۍ له برکته دنورو له ډېرو درنو کارونو نه درونډ خېژي . د دوى مثقا ل او دنورو خروار برابر نه دى. که دنورو دفعاليت دورې او ګردونه اسمان ته ورسېږي او دوى محض دچا دبوټونوګردپاک کړي ددوى د کار قېمت زيات دى اوله هغوى نه يې تنخواه ډېله ده.
دوى په جنګونو اوجګړوکې دسربازۍ ميدان ته نه حاضرېږي. په فابريکو اوکار خانو کې کارونه نه کوي، لوړې ژورې نه اواروي، معدنونه نه سوري کوي، مګر ګټه يې له نورونه زياته ده او په لوړ مقام کې ځاى لري.
ددوى کار دومره باريک دى چې هرچاته نه معلومېږي مګر لياقت يې معلوم دى او په هوښيارۍ کې يې څه شک او شبه نشته.
څومره چې پوهه اوهوښيارى زياتيږي هغومره فعاليت اودکار ستوماني کېمږي، نه ګورئ چې ماشومان له لويواو درنو خلکو نه ډېر حرکت کوي داباشي ولاړدى او مزدوران تيرې چلوي.
مشران له ځايه نه ښوري اوکشران په مخکې منډې وهي. که لرې نه ګورئ دخپل لاس ساعت ته وګورئ ثانيه ګرد چې وړوکى دى څومره ژرګرځي دقيقه ګرد چې لوى دى ورو روان دى.
کوچنى موټرډېر ګرندى ځي او لويه لارۍ هغسې نشي تللى.

اوس پوه شوئ چې لو يوالی او دروندوالی همدارنګه عقل او پوهه فعاليت کموي او منډې رامنډې د بې عقلو کاردی.
هوښياران کارنه کوي فکر کوي او چرت وهي نا پوهان جبل وهي اوغرونه سوري کوي.
ددنيا آبادی او ورانی کار او فعاليت پورې تعلق لري او عقل يا هوښياری سړی ستومانۍ او زحمت ته نه ورکوي.
يو مرزا هېڅکله په خپل کار کې ديوه جوالي غوندې ندی ستړی شوی. (عقل نيست جان درعذاب) همدغه معنی لري
او رحمان بابا دهمدې له امله وايي چې دنيا په احمقانو ودانه ده او دانا د دنيا په کارڅه غرض نلري.
تاسې له هوښيارانو اوپوهانو ډېر کارمه غواړئ دوی پرېږدئ چې فکر وکړي او بې کاره بې زياره ګټه خپل کاله ته راوړي.
هوښياری او پوهه همدغه ده چې کارېې لږ او ګټه يې ډېره وي يا په بل عبارت هېڅ نه کوي او هرڅه دده وي.
دنورو له زياراو کار څخه ګټه اخيستل، بل غولول او ځانته ګټه اړول پوهه او هوښياري ده.
داد پوهې اوهوښيارۍ برکت دی چې ډېر لږ خلک يعنې هغه چې دنن ورځې په اصطلاح په اقليت کې دي اولږه کی ورته ويل کيږي دډېرو خلکو له ستړتيااوستومانۍ نه ډېره زياته استفاده کوي.
که تاسې دهروطن دناز اونعمت خاوندان اوشتمن وګورئ دوی ډېر لږ دي مګر ډېر زيات خلک ددوئ دګټې لپاره استعمالېږي يعنې ددوی سمسوربڼ دنوروپه خولو وده کوي او ددوی راحت دنورو د زحمت نتيجه ده، داده هغه پوهه او هوښياری چې ماپه ليک اولوست کې لټوله اوزه يې له کاره وايستم.
هو! پوهه اوهوښياری سړی له کاره باسي، دکار خلک نوردي پوهان او هوښياران نه دي.
دخيرخلک هماغه دي چې نورو ته يې خير رسيږي، پوهان اوهوښياران ځانته خير رسوي اوخپل خيرلټوي.
دهمدې لامله وايي چې دجنت اکثره خلک ساده ګان دي او دنيا هم په ساده ګانو او احمقانو ودانه ده.

احمق څوک دی؟***

هغه چې د دنيا په سوداوزيان نه پوهيږي او دګټې په ځای تاوان کوي خلک ورته احمق، بې عقل اوساده وايي.
دا درې نومونه لکه ديوه سړي مختلف عکسونه چې په بيلوبيلوکمرو او مختلفو احوالو کې ېيلوعکاسانو اخيستي وي په عين اتفاق کې اختلاف هم لري اوپه يووالي کې يې يو څه بېلوالی معلومېږي.
که څوک کوم بې عقل سړی سپکوي احمق ورته وايي اوکه يې ستايي نوساده يې بولي. د وينا اوبيان سحر دالفاظوپه همدغسې فريب کې پټ دی.
په کتابونو کی راغلی دی چې پخوابه يې ټوقيانو ته احمقان ويلی او د درباراحمقان به هغه کسان ووچې پخپلو خبرو به يې خلک خندول اوپه مجلس کې به يې خوشحالی پيداکوله.
داحمق اوساده يومثا ل ملانصرالدين دی چې په ظرافت اومسخره توب هم شهرت لري.
ددغه مرحوم د حماقت دليل دخلکو په نزد دادی چې ده به په يوه روپۍ څلوردانې هګۍ واخستلې هغه به يې وخوټولې په رنګ به يې سرې اوشنې کړې بيابه يې دروپې پنځه دانې خرڅولې يعنې دګټې په ځای به يې تاوان کاوه اوخپل ما ل به يې ار زانه خرڅاوه.
اوس چې څوک له چانه څه شی ارزانه وغواړي هغه وائي څه ملانصرالدين خونه يم.
دانوم اوس دومره عام شويدی چې که هرڅوک يوشی ګران واخلي او ارزانه يې خرڅ کړي خلک ورته ملانصرالدين وائي.

مونږ په خوله وایو چې عقل بېل شی دی او د دنیا ما ل بېل شی دی، څوک به عقل لري ما ل به نلري، ځینو نوروسره به ما ل وي اوعقل به نه وي، مګر په عملي ډول دهر چاعقل اوبې عقلی ددنیا د ګټې او زیان له مخې معلوموو او په حقیقت کې ګټې ته عقل وایو او تاوان بې عقلی یا حماقت بولو.
زمونږ په خیا ل او تصور کې دانشي راتلی چې ملانصرالدین به داکار ددې لپاره کاوه چې نرخ ارزانه کړي او خپل احسان په دغه تجارت کې پټ کړي چې خرېدار بې په سخاوت هېڅ پوه نشي او کرامت حماقت وګڼل شي.
که زمونږ ګمان نیک اوښه وای ملانصرالدین به مو د خیر اوفیض خاوند ګڼه اودغه په عقل پورې به مونه خندل.
هغه بل کا ل زمونږ په هیواد کې قحطي اوګراني وه، یوه لوی سوداګرله هرات نه ډېر غله کندهار ته راوړه او په خلکو بې دبازار له نرخه ارزانه خرڅه کړه یعنې ګټه بې ونکړه تاوان بې وکړ، داکار هیچا دهغه په بې عقلی حمل نکړ او په اخبارونو کې بې ډېره ستاینه وشوه.
هغه ته چا ملانصرالدین و نه ویلې. بلکه دخیر او برکت خاوند بې وباله.
یووخت زه یوه شتمن سړي کره مېلمه شوم د هغه په کا له کې هر څه پاخه شوه، مګر سکړک بې نه درلود، دکاله خاوند څو غلمینې ډوډی خپلو همسا یه ګانو ته ولېږلې او هماغومره سکړکان بې راوړه.
ماته دامعلومه شوه چې دوی هره ورځ دغه رازتجارت کوي او پخپل کاله کې جواری نه پخوي، داسوداماته خوارانو اوغریبانو لپاره سودمنه ښکارشوه او مرحوم ملا نصرالدین راپه یادشو.
زه دا جرئت نه شم کولی چې دغه راز ښه کار احمقانه وګڼم.
په کوم کاله کې چې هر څه ډېر وي دغومره لږ تاوان هېڅ تاثېر نلري.
بډایان له دغسې تظاهر نه یو مخصوص خوند اخلي چې مونږ هغه نه دی څکلی که دغه راز کار یو خوار او غریب وکړي حماقت دی مګر دبډایانو لپاره صفت دی.
عقل اوپوهه خوارانو او فقیرانو ته دا اجازه نه ورکوي چې ډوډی په جواری باندې سرپه سر ورکړي اوخپل حماقت ښکاره کړي مګر بډایان په دغسې کارونو ښه ښکاري اوڅوک ورته ملانصرالدین نه وایې بلکه حاتم طایي بې بولي.
که خواران او غریبان له اسراف او تبذیر نه کارواخلي ډېره لویه ناپوهي او ناداني ده مګر بډایان په اسراف او تبذیر د جود او کرم خاوندان ګڼل کېږي.
دغه عقل چې دخوار او غریب رهبري کوي دبډایانو لپاره نه دی په کار.
هو! عقل امساده چې ګوډ او ضعیف انسان ورته اړدی.
هغه چې دقوت اوقدرت خاوند دی دغه دضعیفانو وسله ورته نه ښایي.
دعقل عینکې د کمزوری نظر بینا ئي زیاتوي او دتېز نظر خاوندان بې کله کله د ډول او فیشن لپاره په سترګو کوي.
که څوک عقل او هوښیاری لټوي د خوارو او غریبو په کورکې دې ولټوي زورور اوبډایان له دغه شي نه بې نیازه دي.
تاسې یوه انسان یا یوه حیوان ته چې څه نهویني ړوند ویلی شئ، مګر سیند او سیلاب ته ړوند ویل غلطه خبره ده که څه هم په نا اواره لاره روان وي او په سمه لاره نه درومي.
دا ځکه چې دغه پرزېدل او جګېدل هغه ته څه زیان نه رسوي اوبې سترګو هم ډېر ګړندی تللی شي.
که مونږ دخپل هېواد په خلکو کې فکر وکړو هغه کارونه چې ځینې زورور اوبډایان بې کوي، په عقل برابر نه دي که مونږ بې وکړو بدښکارو او ضرر وینو. ځکه موعقل مخه نیسي، مګر زورورو او دقوت خاوندانو ته زیان اوضرر نه رسوي ځکه بې عقل هم مخه نه نیسي اودغه دغریبانو ناصح دهغوی حضور ته لاره نلري.
د زورورو په مخکې عقل ګونګ وي او ډېر مزخرف معلومېږي. هرڅه چې بې ضرورته وي او احتیاج ورته نه وي بدښکاري او قیمت بې لږ وي.

که چیرې په انسان کې ډېره نیمګړتیا او کمزوري نه وای او وعقل ته بې احتیاج نه درلودای عقل اوپوهی به دغومره قدرنه درلوده.
اوس پوه شوئ؟ چې هر خوار او غریب سړی که ځان ته ځیلۍ یا پنې لږ غوندې ګرانې واخلي او دوه یادرې روپۍ پکې وغولېږي هرڅوک ورته احمق وائي، یو بډای که په زر هاو روپۍ یوه شپه په قمار کې بایلی احمق نه دی، هغه چې د ورځې دشلو یا دېر شو روپو په سګرټو اورلګوي یاد سینما او تیاترپه تشه ننداره پیسې ورکوي څوک ورته احمق نه وایې مګرکه یو مزدور یوه ورځ کارونکړي او وزګاروګرزي احمق دی ځکه چې بېکاته په کور کې څه نلري او وړی پاته کېږي. یو بډای په ګرندی موټرکې ډېر لږې ځای ته په ښکار پسې ځي په لار ه کې ډېر تیل مصرف شي دموټر کمانۍ ماته شي اوټایرهم بچ کاندي مګر د ښکار برابري رانشي اوپس له دوه درې شپو پنځه یا شپږدانې زرکې له ځان سره کاله ته راوړي چې دانه په سلو روپوهم نه پرېوزي هغه ته څوک ملانصرالدین نه وایې ځکه چې ژوند دغسې تفریح اوپام غلطولوته احتیاج لري او دشوق او ذوق لپاره ما ل تاوانول نا پوهي نه ده.
کله چې یو بډای یوه ښکلی نفیسه تابلو په ډېرو روپو اخلي یا ځینې انتیک او زاړه شیان د تش نمود لپاره په ډېرلوړ قیمت رانیسي هغه بل چې یوزوړقلمي کتاب چې ذوق او صنعت پکې خرڅ شوی په ګرانه بیه اخلي او دهماغه کتاب چاپې نسخې ډېرې ارزانه لاس ته راځي، ته ووایه چې دغه راز تاوانونه دڅه دپاره دي؟
که غرض معنوي استفاده وي هماغه معنی په چاپی کتاب کې هم شته معلومه شوه چې ما ل تاوانول دنامه اوشهرت لپاره، دشوق او ذوق لپاره، دهوا اوهوس له پاره حماقت نه دی صنعت دی او ستاینه ئې کېږي مګر په دې شرط چې سړی خوارو فقیر نه وي بډای وي او ډېرې پیسې ولري.
اوس خوبه پوهیدلی یاست چې احمق څوک دی او مونږ چاته احمق وایو؟

نوی درس***

چېرته مې دچاپه کوم کتاب کې ولوستل استاذ د خپل شاګردته دادرس ورکاوه:
له خدایه ډېر خوښ اوسه! چې ته بې بې هنره پیداکړې اوتاته بې هغه استعداد درنکړ چې یوه ورځ دخلکو لپاره لوبه بلا درنه جوړه شي ته پدې پوه شه چې خدای ته هماغه څوک ډېر نږدې دی چې له ذوق او هنر نه ډېر لرې وي.
هغه تنداو تېز فکر چې زما په برخه رسېدلی دی ماته په دنیا او آخرت کې زیان رسوي او زما اسایش خرابوي.
ډېر فکر کول ډېر بد مرض دی چې په څوتنو پورې اختصاص لري که دامرض خپریدلی ډېر ژربه بې دبشر نسل تباه کړی و.
زه پدې ښه پوه یم چې په ژورفکر اوعقل کې د روح تباهي ده.
ژور فکر دبشر لپاره طبیعی کارنه دی.
همدغه شی دی چې په سړي کې دعمل اقدام وژني.
هېڅوک هېڅ کارنشي کولی ترڅو چې څه قدرتنګ نظره او لنډ فکره نه وي تفکر دانسان لپاره ډېره لویه بدبختي ده.
هغه چې لږ فکر کوي یا هېڅ فکرنه کوي په دواړو جهانو کې کامیاب دی، مګر د ډېر فکر اوعقل خاوندان هرچېرته اوهر کله له جسمي او روحي هلاکت سره مخامخ دي.
په ریښتیا چې فکر اوعقل کې ډېر خباثت پټ دی.
پوهه او فلسفه په حقیقت کې پرذهن باندې دشیطان استیلاده.
بشرپه اصل کې یواحمق حیوان دی او دده معنوي ترقي دده دفکري اضطراب دپوچو آثارو نوم دی.

هغه څوک چې دنبوغ او قریحې خاونددی دمعاشرت په دردنه خوري او د معاملې خاوند نه دی.
زه دفکر آزادي له هرڅه نه پورته ګڼم هرڅوک له ځانه خوابدی کوم مګر خپل ځان اوخپل وجدان خوشحاله ساتم.

دړې کاله***

یوکا ل موسم ډېرښه راغی، بارانونه وخت په وخت پخپله موقع وشوه چې نه له ضرورته زیات و او نه کم.
دزمیندارو فصلونو ته هېڅ زیان ونه رسېده او للمه ډېره ښه راغله.
دهقانان ډېر خوشحاله وو چې فصلونه ډېر ښه دي اوکا ل ډېر ښه راغلی دی.
کله چې درمندونه تیار شوه خلک په رښتیا دغلې په چلولو سټري شوه اوپه کورونو کې د غلې ځای نه و.
په دغه کا ل په ملک ارزاني راغله او دغسې ارزانی چاپه خوب کې هم نه وه لیدلې. دغلې خرېدار لکه د انځرګل چاپه سترګو نه لیده، زمیندارو به تیل اومالګه په غنمو اخیسته، اوجنس به په جنس بدلیده، دزمیندارو په کور کې مړی نه و، ویرېې و، دوی دپاک خدای په دغې مهر بانۍ خوشحاله نه وو او د شکرپه ځای به یې شکایت کاوه، همدغه ناشکری وه چې بل کا ل هغسې رانغی اوغله بېخي ورکه شوه ځینو ویل چې تخم هم په لاس رانغی او خروار په چارک ولګیده.
په دغه کا ل پر وطن باندې قحطي اوګراني راغله هرڅوک به په غلې پسې لا لهانده اوسرګردانه ګرزېده او دچاپه کورکې دمړک لګۍ نه سپیره کېده.
زمینداران بیا خپه وو او ډېر افسوسونه یې کول چې ګرانی اوقیمتی ددې کا ل وای اوغله دپروسږ کا ل، مګر دا اجتماع محاله وه اودغه کا ل هم په افسوس او ارماندو تېرشو.
دریم کا ل له دواړو کلونو نه مخالف راغی یعنې دځینو زمیندارو غله ډېره زیاته وه او د ځینو کښت ته زیان او آپت ورسېده ځکه نرخونه جګ شوه مګر قحطی نه وه دچاغله چې ډېره وه او په ګران نرخ یې وپلورله هغه له ډېرې خوشحالۍ په جامو کې نه ځایده او چاچې د خرڅون غله نه درلوده په کا له یې دغم کانې ورېدل.
زه دغه وخت په دې پوه شوم چې مونږ ټول نشو خوشحالیدلی اوپه داسې حا ل کې واقع یو چې که یو حوشحالېږي هغه بل به خپه کېږي یعنې دځینو خوشحالۍ دځینو نورو دخپګان نوم دی دهمدې لامله وایي چې یو مړنشي بل نه مړېږي.
ددنیا په بازار کې داسې سودنشته چې پلورونکی او پېرودونکی دواړه ګټه وکړي یعنې یو خپل ما ل ګران خرڅ کړي او هغه بل یې ارزانه واخلي، په کومه سوداکې چې سود اوزیان نه وي اوخریدار یا خرڅوونکی یوهم ونه غولېږي یوهم نشي خوشحالېدلی، که یوسړی خپل سل ګون نوټ په شلو پنځه ګونو بدل کړي په دغه تجارت کې خوشحالی اوخپګان نشته ځکه چې سوداو زیان پکې نشته که یوپه حساب کې وغولېږي دی به خپه شي او هغه بل ته به خوشحالی پیداشي اوس پوه شوئ مونږ په څه خوشحالېږو او په څه خپه کېږو؟
که ښه فکر وکړو آیا د یوه ګټه دبل دتاوان نوم نه دی؟ زما یو ملکری دومره شته او جایداد لري چې جامه او ډوډۍ ډېرښه ورسېږي، کور لري، ځمکه لري، باغ لري، لنګه غو اورته ولاړه ده موټرشته او د هېچا پوروړی نه دی په بانک کې یې هم پیسې پرتې دي او له هرې خوا ښغمه معلومېږي مګر یوبل سړی له ده نه هرڅه ډېرلری او ځمکې، باغونه، کورونه، نغدې پیسې یې له ده زیاتې دي، هغه خپه دی چې زه ولې دغه بل قدرته جایداد نه لرم دابل خوشحاله دی چې له هغه نه یې جایداد ډېردی.
زمونږ اکثره غمونه همدغه رازدی چې دیوه بل سړی له خوشحالۍ پیداشو یدی او ډېرې خوشحالۍ هم شته چې دنورو له خپګانه پیداکېږي.

دغه یو چې په زړه جونګړه کې اوسي دغه بل چې په لوړه ماڼۍ کې استوګنه لري، دی د هغه جونګړه وینې ځکه خوشحاله دی هغه دده قصر وینې ځکه خپه دی که چېرې مونږ ټول په جونګړوکې اوسیدلی یا ټول په لوړو ماڼیو کې وای نه به جونګړه کې دغم کوډۍ وه نه به لوړه ماڼۍ دخوشحالۍ ځای و.
که حقیقت ته ځیر شو، یوګوډپدې نه دی خپه چې ولې ګوډ دی بلکه پدې غمجن دی چې ولې نورده غوندې نه دي.
هغه چې پر آس باندې سپور دی او نوریې په مخکې منډې وهي د اس په سپرلۍ دومره نه دی خوښ لکه چې دنورو له پلی توب څخه خونداخلي.
داوه زما ددرو کالو مطالعه چې ته یې په لږ ساعت کې مطالعه کوې، دغه لږه پوهه چې ته ورته په سر سري نظرګورې اوستا په نظرکې ډېره ساده ګي لري زما لپاره ډېره عمیقه فلسفه ده زه په ډېره موده کې دغه حقیقت ته رسیدلی یم. ته به په ګړندی ګاډی کې یوه ځای ته ډېر ژر بې تکلیفه ورسېږې، مګر هغه څه چې په لاره کې یو پلی وینې ته یې پوره نشې لیدای ستا نظرپه دغه لاره ډېرژرعبور کوي اوکندې کېږې، داخوا هغه خوانه ګورې.
ستا سیرډېر ګړندی دی او په دغومره سرعت کې دقت اوتعمق نه ځائیږې.

قوي او ضعیف***

ددنیا دود اودستور خو دادی چې زوروربه کمزوری وهي اوضعیف به دقوي له لاسه په عذاب وي، مګر په کورونو کې دمینې او محبت تقاضا بل رازده. هلته یوکوچنی ماشوم خپل مشر ورور په څپېړو وهي او هغه ورته خاندي یعنې له ټولونه کمزوری په ټولو زورور دی.
ماته دغه کورنی دود او دستورډېرښه ښکاري او له خدایه غواړم چې دارواج عام شي.
پدې پوهېږم چې په هرکاله کې همدغه حا ل دی او په هره کورنۍ کې کوچنیان په لویانو زورور او زړور دي.
دګبر او ترسا په کاله کې هم دکوچنیانو زور چلېږي او جوړ دنا جوړه په مخکې منډې وهي مګر چې له کورونو نه دباندې وګورو نوبیا قوي پرضعیف مسلط دی. ددنیا طبیعي قانون همدغه دی چې غټان او لویان به په وړو او بېوزلو سوک او څپېړه پورته کوي او د قوت خاوند به هېڅ تحمل او حوصله نلري.
ددغه ظالمانه قانون دماتولو لپاره چې پاک خدای څه شی پیداکړ هغه مینه او عاطفه ده.
دمینې اومحبت په نړۍ کې ضعیف اوکوچنی دلوی او قوي ترڅپېړو لاندې نه دی، بلکې کوچنیان په لویانو حکومت کوي او د وړو پادشاهي ده.
مونږ ښځه عاجزه بولو، مګر مینې او محبت ډېر زورور او پیاوړي د دوی دخوښې او رضا تابع کړیدی.
څنګه چې په زړه زمانه کې دیوان دښاپېریو تابع وو اوس هم دقوت او قدرت خاوندان د دغه ضعیف او لطیف جنس په مقابل کې ډېر ضعیف معلومېږي.
که عشق او مینه په مینځ کې نه وي نو د دیو اوښاپېرۍ زور هېڅکله برابرنه دی او یو ماشوم هېڅ وخت دسپین ږیرو په ږیره لوبې نشي کولای او نه دمشرانو پراوږو سپرېدلی شي.
یوه ورځ یوه ماشوم یو غټ سړی له لمنې ټینګ نیولی و، او کاله ته یې په زوره بیوه هغه خپله لمن دده له لاسه خلاصه نکړی شوه که څه هم دده زور او دهغه زور برابر نه و. دماشوم مینې او محبت دماشوم په پنجوکې دغه قوت ایښی و چې یو لوی سړی بې ځان پسې را ښکوده او هغه هم ځان نشو خلاصولی.

که زما فکر صحیح وي نو قوت او قدرت هماغه دپخوا زمانې دېو ده او مینه هماغه ښاپېرۍ ده چې دېوان یې له فرمان لاندې و.
که دمینې او عاطفې ماشوم د هر څنګه لوی سړی ګریوان ته لاس واچوي یا یې لمن ټینګه ونیسي څوک ترینه ځان نشي خلاصولی ځکه چې دا قوت په ټولو قوتونو زورور دی.
زه مینه او عاطفه د زور اوقوت په مقابل کې ځکه ماشومان بولم چې زور او قوت ډېر پخوا پیداشوی دی او انساني عاطفه، انسانی رحم او شفقت وروسته پیداشوه، یعنې هماغه شان چې فرعون له موسی نه دمخه دنیا ته راغی، حیواني غرایز هم له انساني عواطفونه ډېر پخوانی دی او دعمر په لحاظ عواطفوته کوچنیان ویلی شو، مګر دې کوچنیانوته پاک خدای هغه قوت ورکړیدی چې فرعونان ترینه په خوب کې هم وېرېږي او بدبد خوبونه ویني، که څوک په دنیا کې دصلح اوسلام غوښتونکی وي او غواړي چې دناروا او ظلم مخه ونیسي نویوه داسې اختراع په کارده چې دعشق اومینې له عنصرنه پکې کارواخیستل شي.
دا اختراع ددماغ کارنه دی دزړه کار دی او دزړه توجه ته ضرورت لري.
پدې باب کې ساینس او تخنیک ته رجوع نه ده په کار، دا افتخار که هروخت دنیاته حاصلېږي نود شعر او ادب په لمن کې به وي او دزړونو مملکت کې به پیداشي.

ښه ګټه***

قصابی پرېږدئ له مېږو او پسونو نه بل شان ګټه واخلئ!
دوریو له پوستکونه پوستینونه مه جوړوئ، له وړیو نه یې ښه توکی جوړ کړئ. که تاسې وړین کالي واغوندئ پوستین ته څه حاجت نشته.
هغه وخت چې انسان نه پوهېده دمېږو او وزو پوستکي یې اغوستل، کله چې انسانیت ترقي وکړه اوشپون درمې خاوند شو پشمینه پوشي رواج شوه او دزاهد خرقه له وړیو نه جوړه شوه.
د مېږو او پسونو له غوښونه دغرولیوان اوپرانګان استفاده کوي اوشپانه ترینه یوازې پۍ او وړۍ اخلي.
دوحشي او مدني انسان فرق همدغه دی چې هغه دونې ښاخ راما توي او میوه یې خوري، دی ترینه یوازې میوه ټولوي او ونې ته زیان نه رسوي.
دا ګټه ښه ګټه ده دانسان ګټه باید همدغه راز وي.
د ګټې ښه اوبده لاره پېژندل دانسان کاردی، ګټه په کار او زیارپاکېږي اوبې کاره ګټه ښه نه ده .
دګټې لاره چې هرڅومره اوږده وي هغومره ښه وي.
هغه کسان چې دنورو په تیارو درمندونو داړې غورځوي او دګټې لپاره یې لنډه لاره غوره کړېده لاسونه اوپښې یې د ترلودی.
تاسې کوښښ وکړئ چې ګټه له لرې ځایه راوړئ او دکار برخه پکې زیاته وي. هغه چې د کلي په دکان کې سوداکوي او هغه چې له لرې ښاره سوداګري په متاع اوبها کې یې ډېر فرق موجود دی.
تاسې پخپلو باښو او بازانو د همسایه ګانو چرګوری مه نیسئ!
دهوامر غان او دغرونو زرکې اوسیسۍ ونیسئ.

له نېږدې ډنډونو څخه ناپاکې اوبه مه راوړئ لږ لرې لاړشئ له هغه سیند یاله هغې چینې نه رڼې اوپاکې او به راوړئ چې رنګ او خوندېې ډېرښه دی.
دانښه ګټه نه ده چې یوه روپۍ په دوورو پو ورکړئ او خوشې په خوشې دګټې خاوندان شئ.
ګټه باید په غیر مستقیم ډول وي او کارپه کې ډېر دخل ولري.
په مستقیم ډول هېڅوک څره اوپارو دغلې په کندوانو کې نه اچوي مګر هغه غله چې له همدغه نا پاک جنس څخه دکار په وسیله پیداکېږي پاکه اوحلاله ده.
لنډه داچې بې کاره ګټه که په غلا وي که په سوال وي که په زور وي انسان ته نه ښائي او هغه ګټه چې په کار او زیار پیداکېږي ډېره ښه ګټه ده.
نوراشئ! چې کار وکړو او هرڅه په کار پیداکړو.
ښه کار او ښه عمل دخدای په دربار کې ډېر قدرلري او په مثقالونو خرڅېږي.

داختر په ورځ

داختر په ورځ ځینو کورونو ته لاړم چې دښایست اوښکلا پکې هېڅ نیمګړتیا نه وه او له ډېرې خیالو رې ناوې نه ېې هم ډول او سینګار زیات معلومیده.
دکور په نقشه او هندسي شکل کې د جما ل مظاهر له ورامعلوم و، رنګ امېزی په ذوق او سلیقه برابره وه.
دکور پردې ډېرې ښکلې وې.
قالینې، مېزونه، چوکۍ او هر څه ډېر نفیس اوښکلي معلومېدل.
راز راز مېوې په بلوري لوښوکې اېښې وې اوېې له اشتها نه دبل شي نیستی نه وه.
دثروت او غناټولې کرشمې موجودې وې.
عیش او نعمت لکه د سید محمود پا چا لټان له دغه کاله څخه نه وتل.
که د دنیا جنت ورته ووایم څه ډېره مبالغه به نه وي مګر دومره فرق ؤ ، چې ډېرو غټو ګنهګارو ته یې ور بېرته وو او ساده مسلمانان نشو ورتلی.
هلته ماته دافکر پیداشو چې مونږ ولې هغو کورونو ته نه ورځو چې دغه رازشیان پکې نشته اویوازې همدردي او انساني عاطفه سېرې وروليې.کله چې له دغه کاله په خیر را ووتم نوفکر مې وکړ چې چاته ورشم او څوک ووینم؟ په دې کې یو فقیر وطن دوست سترګو ته و دربېده چې نس بې وری مګر سترګې یې ډېرې مړې وې په کور کې هېڅ نه ومګر په زړه کې یې دوطن مینه او دخدمت ارزو ډېره زیاته وه.
زه چې دهغه دروازې ته ورسېدم پنځه تنه نورهم په دروازه کې ودرېدل، د کور خاوند د دروازې په ټکو لو راووت اوله مونږ سره یې په ډېره مینه روغبړو کړ، دهغه له وضع دا معلومېده چې له مونږ سره پخپل کور کې کښینا ستو ته نه دی جوړ او غواړي چې خبره په ولاړو پښو خلاصه شي مګر زمونږ زړه غوښتل چې څه شېبه ورسره کښېنو او د ده له حاله ځان ښه خبر کړو.
هغه له ناکامه مونږ خپل کاله ته بوتلو، دکاله په مخکې یوه زړه چوکۍ او یو زوړ شکېدلی کټ پروت و، چې خاص دمیلمنو لپاره و، اوبې له میلمه څخه یې د یوه پوزي تحمل هم نه درلود مونږ دوه درې تنه دکټ په بازوګانو کښیناستو

او نور په خاورو کښېناستل، څو دقیقې چې تېرې شوې هغه مونږ رخصت کړو او نورېې ونه غوښتل چې خپل اشنایان په سپېره ډاګ کښېنوي.

پدې کاله کې داختر ورځ لکه د روژې ورځ داسې وه او په تمامه معنی دیو غریب سړي کورو، دده دروېشانه ژوند او صبرو قناعت ماته ډېر معظم او محترم ښکار پده او له ځانه سره مې ویل هغه افتخار چې ددې کاله په برخه رسیدلی دی هغه بل کور ترېنه محروم دی. هلته که غنا او ثروت خپل زیب و زینت ښئی دلته تقوی او پاکنفسی خپل شهامت څرګندوي او قلندرانه استغنی سترګوته ودرېږي.

دا هغه سړی دی چې دیوه ستر شرکت لویه سرمایه یې په لاس کې وه اوکله به یې دوه لوی ریاستونه په اختیار کې و. که چېرې ده نا جایزه استفاده کولی یایې جایزه استفاده هم پوره کړی وای نن به دغسې نه و او دده دکوټو فرش به دنیستی باد دومره ژرنه وای وړی، مګر ګورئ چې پدې سړي باندې زړه ونه سېزئ اوپه حقارت ورته هېڅکله ونه ګورئ. زه هم داحا ل ددې لپاره نه لیکم چې د چا توجه ورته جلب کړم ځکه چې دی دنیا ته په حقارت ګوري اوله ده سره دبې نیازی غرور ملکری دی.

دده په نظرکې خپله تقوی ډېره درنه معلومېږي .

دی ځانته په ډېر درانه نظر ګوري او نورو ته هم ډېر دروند ښکاري.

موږ باید په هغه چا زړه وسېزو چې له ډېرما ل او دولت سره هم ځانته دغه حیثیت او شخیصت نشي پیداکولی یعنې په لوړ مقام کې خلکو ته ټیټ معلومېږي او په ډېر لوی کورکې هرچاته وړوکی په نظر ورځي هغه څوک چه غزة النفس لري او دخلکو په نظرکې د شخصیت خاوند دی په هغه زړه سوی نه دی په کار.

خرقه پوشو په خرقه کې دی موندلی   هغه حظ چې په دنیا کې دنیا دارکا

خاني لاره

په موټرکې سپاره وو، یو خانزاده غوندې سړی هم په موټر کې ناست ؤ، دتېروخت زړې قصې یې کولې.

هغه ویل: پخوا موټرونه نه و، مونږ به په اسونو سواره وو، نوکرانو به موږه مخکې منډې وهلې.

هغه وخت خان او غریب معلوم ؤ، خانزاده او د آب سړی پېژندل کیده عام او خاص یو رنګه نه ؤ.

اوس هرسړی په موټر کې سپرېږي او نوکر د بادار له څنګه ناست وي.

چې موټرونه راغله اوغریبان پکې سپاره شوه، خاني لاره او باداري بې رونقه شوه.

دخان قصه ډېره اوږده وه خو دمطلب ټکی داو، چې خانی لاړه ځکه چې خواران او غریبان په موټرو کې سپاره شوه.

يوازې

ماشومان، ځوانان، سپين ږيري د پسرلي ميلې ته روان ؤ، زه هم له دوئ سره ولاړم او په ډېرو ګڼو خلکو کې ننوتم.
هلته دپښې داېښودو ځاى نه ؤ اوبې حسابه مخلوق راغونډ ؤ.
نه پوهېږم چاله مانه پوښتنه وړکړه چې ته يوازې يې که څوک درسره شته!
ما وويل: زه يوازې يم.
همدغه وخت زه د يوازې په معنې پوه شوم او داراته معلومه شوه چې په ډېرو ګڼو خلکو کې هم سړى ځانته يوازې ويلى شي.

فاتح

سکندرله ډېر قوت او ډېرو لښکروسره ښارته راغى، دښار له خلکو سره يې څو ځله زورور جنګونه وکړه.
له دواړو خواوو نه ډېر خلک ووژل شوه. ډېرې وينې توېې شوې، ډېرې ککرۍ له پښو لاندې شوې، وروسته له ډېرو جګړو هغه دمړو په سرونو پښې کېښودې او دلوى فاتح په حيث ښارته ننوت.
دى ډېر په قهرو، ده غوښتل چې ښار لوټ کړي او قتل عام جوړ کړي، مګر داکار ده ونشو کړى ځکه چې په ښار کې يوېټ قوت موجود و چې ده ورسره مقابله نشوه کولاى.
دى چې ښارته ننوت په يوې ډېرې ښکلې پېغله يې سترګې ونښتې او په يوځل ليدو يې زړه بايلود.
څوک چې يې زړه شي هغه بيا جنګ او جګړه نشي کولى، ځکه ده هم له خپل ټول قوت او قدرت سره ځان دغې پېغلې ته وسپاره.
دغه لوى فاتح چې دعشق او مينې په پنجوکې ګير شو، بل راز شو او دخپلې معشوقې د خوښې لپاره يې دښار د خلکو خدمت ته ملا وتړله.
دغه وخت دامعلومه شوه چې دى فاتح نه و فاتح بل څوک ؤ.
دى په دې نه پوهيده چې په ډېر زور اوقوت خپل ځان يوه قوت او قدرت ته سپاري چې له سلطان او شهنشاه نه دخلکو خدمتګار جوړوي.
په رښتيا چې دعشق مقام ته رسيدل هم څه اسانه کارنه دى او دښکلا په دربا رکې پادشاهى هم په تعظيم او احترام سر ټيټوي.
هلته محمود داياز تابع دى، او سکندر هم په يوه نظر بل راز کېږي او قهر وغضب خپل ځاى مينې او محبت ته پرېږدي.

لباس

بدرنګه خياط ؤ، مګر کار يې ښايسته و او کالي يې ډېرښه ګنډل.
دفيشن خاوندانو خپلې دريشۍ په بل چانه جوړولې، هر چا به ويل چې فلانکى ډېرښه خياط دى، دده په شان لباس بل څوک نشي جوړولى.

دغه هنر په دغه سړي کې ډېر غرور او تند خوی پیداکړی و. یعنې څومره چې دده ځېره سپی. وه هغو مره بې خوی هم سپی و مګر دغو دوو سپو دچامخه نشوه نیولی او دخلکو هجوم په ده باندې ورځ په ورځ زیاتېده ځکه چې صفت اوهنر په ده باندې دښه خیاط نوم ایښی ؤ.

که داسړی له دغې ناشولتې څېرې اوخپل بدعادت سره ښه خیاط نه وای له ده نه به بدبخته انسان بل نه و، یا به دی هغه وخت دښه سلوک او ښه خوی خاوند و او سیرت به یې بل رازؤ، یعنی ښه خیاط به نه و ښه سړی به و ، مګر اوس د ده هنر او کما ل ښه خوی ته ضرورت نلري او د ده په بد خوی اوبده څېره یې ډېره ښه پرده غوړولې ده ځکه هر چاته ښه ښکاري اوهرڅوک ورته په قدر او عزت ګوري.

فن اوصنعت ډېر ښکلي شاګردان دده لاس لاندې کړه او دډېرو ښکلو د قد او اندام اندازه اخلي.

زه دغه خیاط په دې حقیقت ډېرښه پوه کړم چې دانسان حقیقت په صنعت اوهنر پټېږي ځکه دغه سړی دخلکو په نظر کې محبوب دی اوهرڅوک یې دزړه ساتلو کوښښ کوي. هماغه شان چې یو بدرنګه مخ له ښایسته پلو لاندې پټ وي او دهر چانظر ځانته را کاږي دا خیاط هم دښه لباس په جوړولوکې پټ دی چې څوک یې حقیقت ته نه ګوري کار او لیاقت ته یې ګوري.

دښه لباس اغوستل خوبه ځای پرېږده، جوړول یې هم دغومره اثرلري چې بدښه کولی شي.

لباس په لومړی وخت کې دځان پټولولپاره جوړ شو چې پخوایې ښایست هم پټاوه او د ښکلا مخه یې نیوله خو وروسته پخپله دومره ښکلی شو چې دانسان اصلي او حقیقي ښایست یې له هرچا هېر کړاو دتاؤس د ښو کار ترینه واخیستل شوه.

دانسان لباسونه ډېر زیات اوڅو رازه دي، چې ځینو ته مونږ دلباس په نظرنه ګورو هغه ښایست او ښکلیتوب چې دانسان په څیره کې وینئ له یوه لباس نه زیات قیمت نلري که څه هم په ډېر جګ نرخ خرڅېږي او له انسان نه یې قیمت ډېر لوړ شوی دی.

په دغه قیمتي لباس کې هم دانسان عیبونه پټ دي او ستارالعیوب دا ښکلې پرده د ستر لپاره دانسان په معایبو اچولی ده.

هغه چې مونږ ورته خوبان وایو او ډېر ښکلي په نظر راځي مونږ پرې زړونه بایلو اوعشق ور سره لرو مګر په دې نه پوهېږو چې څومره بد خویونه اونا کاره عادتونه په دغه ښکلیتوب کې پټ دي که داخوی اوعادات په بل چاکې وي ډېر بدورته ګورو مګر دلته دصورت ښایست دسیرت عیب پټ کړی او په همدغه وجه دلیلیٰ سپی دمجنون په نظرکې ښاغلی دی. دهمدې لامله دمعشوقو جفا له وفانه ښایسته ده او دښکلو ظلم اوستم دظالمانو ظلم غوندې بدرنګه نه دی.

مونږ علاوه په دغو ظاهري لباسونو معنوي لباسو نه هم ځانته پیداکړي دي چې یوله بله پکې ځان پټوو او په دغه وسیله حقیقت له پوهانو او هوښیارانو نه هم پټ ساتلی شو.

ددغه لباس نوم پوهه او هوښیاري ده چې د علم او معرفت په نامه یادېږي.

هغه چې زمونږ په نظر کې عالم فیلسوف یا ادیب او هنرمند معلومېږي دهغه عیبونه دعلم او پوهې دپردې لاندې پټ دي چې مونږ یې ښه نه وینو یایې ډېر ښه وینو اونقص راته کما ل معلومېږي.

څنګه چې فصاحت اوبلا غت کله حق ناحقه کوي او غلط صحیح ښئی دفصاحت او بلاغت خاوندان هم له ډېرو عیبونو سره زمونږ په نظر ښاغلي ښکاري او اصلي حقیقت یې رانه پټ دی.

هو! دجما ل اوکما ل خاوندان او دعلم اومعنی صاحبان د ډېرو ښکلو اوښایستو پردو ترشا پټ دي چې مونږ یې اصلي بڼه نه شو لیدلی.

دمنطق اوبیان خاوندان خپله بدي هم نیکي ښودلی شي اودبل نېکي بدرنګولی شي.

ددې عصر سحر او جادو په دغه ډول زمونږ په سترګو اونظر لوبې کوي.

ډېر وخت په کاردی چې انسان طلسم هم مات کړي او حقیقت ته ورسیږي یاله یوبل طلسم اوبل سحر سره مخامخ شي.

مونږ اوس انسان نه وينو ياد انسان رنګ ا وصورت وينو يابې په وينا اوخبرو کې ګورو که ډېر وړاندې لاړشو نـو کاراو هنر بې ووينو.

دانسان حقيقت صورت نه دى، پوهه نه ده، فصاحت اوبلا غت نه دى، په کاراو صنعت کې هم دانسان فطرت او نفسي کيفيات څوک نه شي ليداى.

داټول شيان دانساني حقيقت دپټولو اوښه ښودلو رنګ رنګ لباسونه او حجابونه دي.

د انسان غرايز او خويونه دانسان اصلي حقيقت دى چې ډېرې پردې بې په مخ پرتې دي.

انسان پس له مړينې په قبر کې هم بې پردې نه شي اوسېدلى او چېرته چې دى نه ځان ويني اونه بل ويني بياهم بايد په کفن کې پټ وي ځکه چې د ده ټول عزت او حرمت په دې کې دى چې بې پردې نه شي او څـوک بې بې پردې ونه ويني.

هغه انسان چې په عبادت کې بې ريا پټه ده، په هوښيارۍ کې بې شيطنت پټ دى او سخاوت بې هم ديوه داسې پټ تجارت نوم دى چې له ګمرکي محصولاتونه هم معافيت لري هغه تر قيامته له نورونه ځان پټولى شي.

دا ستر لکه د ښځو حجاب او حيا هغه شى نه دى چې دمدنيت او تجدد شما ل يې له مخه لرې کړي.

په دغه ستر ډېر بې پردې خلک هم ډېر ټينګ دي.

چېرته چې دتن جامې ډېرې لنډې شوي دي اوخلک دصورت بربنډولو ډېر هـوس لـري هلته هم دانسان سيرت اوحقيقت په ډېرو پردوکې پټ دى.

په انسان کې ځينې داسې ضعيفې جنبې شته چې له ډېرې حيانه خپل خاوند ته هم ځان پوره نه ښئى او انسان ورته له ډېره خجالته سم نه شي کتلى، همدغه سبب دى چې هر څـوک خپل ځينې شيان هېروي اوخپلو عيبونـو ته داسې اصلاحي رنګونه ورکوي چې په خپل ځان بې ګمان بل رازشي اوخپل شعور هم وغولوي.

نن دانسان څېره تلويزون کې له ډېر لرې ځايه ښکاري مګر دانسان معنوي څېره او باطنى تصوير دومره پټ دى چې سړى په خپله خپل ځان پوره نه شي ليداى بلکه خپل عکس د نورو په نظرکې ويني، که چاته چاښه ويل هغه ځان ښه ګڼي او خوشحالېږي که خلکو څوک بدوګاڼه له بدوخلکو سره په زندان کې لوېږي که څه هم يوسف يا سقراط وي.

همدغه وجه ده چې له ډېرو خلکو نه، دستا يو نکو په ستاينو، دمتملقينو په منطق، ځانونه ورکېږي اوخپل ځان بل شان ويني.

دهمدغې اغېزې په سبب اوس د ځينو رنځورانو علاج په خبرو کوي او ډاکټران ورته وايي چې ډېر ښه يې او هېڅ مرض درکې نشته يعنې دغه د دروغو شاهدي ناروغه هم ښه کولى شي او يوطبي علاج ګرځېدلى دى.

زه دا منم چې په دنياکې ښه او بدشته مګر دښو او بدو په پېژندلو کې دومره سودايي شوى يم چې دغه تميزرانـه ورک غوندې دى.

کيداى شي چې مونږ ډېرو کسانو ته په دروغو ښه وواېو اوهغه ښه شي. يا ډېر ښه بدګڼواو هغه بدشي، ځکه چې زمـونږ ښه اوبد زمونږ دتصور اوتفکر نومونه دي نه دحقايقو، مونږ هغه چاته ښه وايو چې زمـونږ په ذهن اونظر کې ښه وي نه داچې په خارج کې ښه وي يا يې حقيقت ښه وي.

مونږ څوسوه او څوزره کاله پخواهم دښو او بدو په نامه ځينې شيان له ځينو نه ښه ګڼل او اوس هم ښه اوبد يـوراز نه ګڼو، ښايي چې بدښه وګڼو او ښو ته بدووايو، اوپه همدغسې تميزځان له بې تميزۍ نه وژغورو.

مونږ ظلم بدګڼو او عدالت خوښوو، مګر ځينې مظالم راته دعدالت په څېر ښودل شويدي اوډېرو بدو خلکو راته ځانونه ښه ښکاره کړي دى، يعنې منطق او استدلال، ريا او تزوير شعر او ادب، عقل او فلسفې، عرف او عادت، سياست او تمدن ټوله له سمې لارې نه اړولي يو او زمونږ په شعور اواحساس يې هر راز لوبې کړي دى.

داکار هر کله اوهر چېرته پوهانو او دهنر خاوندانو کړیدی احمقان اوساده ګان خدای له دغسې سترو ګناهونو نه ساتلی دی.
که مونږ د ښارونو او مدني دنیا نه په څنګ شو او ناپوهانو ته ورشو هغوی خپل ځانونه دومره نه دي پټ کړي.
دهغوی اغراض او مطالب دومره لوڅ دی لکه دمتمدنو خلکو مېرمنې.
هغوی دحقایقو په پټولوکې ډېره لږه برخه لري او ژبې یې له زړونو سره ډېر غدر او خیانت نه کوي.
هلته دوستی او دښمنی، ګناه او تعدي، ظلم او رحم ځان بل رازنه ښئی.
ریا او ټګی دهغوئ کاله ته ډېره لاره نه لري.
هلته دصداقت ځای سیاست نه دی نیولی.
هلته خلک ډېر لباسي خلک نه دي او په ډېر ساده لباس کې ژوند کوي.

خیرات ***

ډېر غټ سړی مړ وو او په بدرګه کې یې ډېر پسونه، غوایان او چرګان حلال شوه.
داخیرات ډېر لوی او زورور خیرات و، چې دشاهانه میلمستیا رنګ یې درلود.
دخیرات دانتظام لپاره ډېرخلک مقرر وو، او ډېرو ښو اشپزانو پخلی کاوه دخدای درضا لپاره راز راز نعمتونه او هر رنګ طعامونه تیار شوه. خلک لکه مېلمانه په ټکټونو راوبلل شوه او دهر چا ځای معلوم و. هغه چې په ګړندیو ګاډو کې راغلل دننه قصر ته ننوتل.
دخانانو او ملکانو لپاره بېل ځای و. مامورین او میرزایان ګوښې ناست ؤ.
دسوداګرو او زمیندارو لپاره بل ځای جوړ شوی و.
هرچاته دهغه په اندازه برابره ډوډۍ راتله .
دهر چا درجه اومرتبه معلومه وه.
دعاموو ګړو لپاره غټې وریجې وې او له معتبرونه بېل ناست وو.
ځینې خواران او فقیران که څه هم وږي پاته شوه او چا هلته پرې نښودل، مګر دآب او عزت خلک په ډېر ښه شان عذر شوه او دزورورو قدر او عزت پوره وشو.
ددې خیرات قصې ترډېره وخته کېدلې! او هرچا به ویل چې ډېر زورور خیرات وو، ډېرې پیسې پکې ولګېدې.
هلته یو ړوند اویبوشل ناست ؤ ، هغوی وویل: افسوس چې زمونږ برخه پکې نه وه او مونږ هلته چاپرې نښودو.

دزيارت ډيوې

دجمعې مبارکه شپه وه، خلک زيارت ته راتلل او شمع به يې بلولې، ځينو به په خاور ينو ډيوو کې تېل اچول او ډيوې يې لګولې، په زيارت کې ډېرې ډيوې روښانه شوې او خلک بېرته خپلو کورونو ته لاړل.
هلته هېڅوک پاته نه شو ه او ډيوې ټولې دزيارت په اروا بلې وې، زه چې کور او کلي ته راغلم په کلي کې دغريبانو کورونه تياره وو، هغوی تېل نه درلوده ، ځکه په تورتم کې ناست وو.
څوک چې په ثواب پسې ګرځېده ټولو د زيارت ډيوې ولګولې او دخوارانو غريبانو له حاله نا خبره ؤ. هو! دغريبانو په کورونو کې تياره وه ځکه چانه ليدل.
په دوئ باندې يوازې دخدای نظر و اوبس.
ددوئ ډيوې دې خدای ولګوي مونږ به د زيارت ډيوې بلوو.

دمزارلوحه

کورپه کوراو کلی په کلی به ګرځېدمه او دخدای په نامه به مې څه غوښتل چا به يو موټی نا پاکه غله راکړه او چابه سوې ډوډۍ راکوله.
ډېرو کورونو به جواب راکاوه او ځينو به په دروازوکې هم نه پرېښودم.
څو ورځې ديوه اوبل له درګاه نه ورۍ او بېنوا راغلم.
هېچا هېڅ رانکړه. له ټولو خلکو نه مې زړه بدشو، دنيا ته مې په کرکه وکتل خدای ته مې رجوع وکړه اوپه دغې کوټنۍ (قبر) کې پرېوتم.
هغه چې زه به يې په دروازه کې چانه پرېښودم اوس ماته لاس په نامه ولاړوي له مانه څه غواړي.
زما په نامه زما کوټنۍ ته هرڅه راوړي او دخدای په نامه خوارانو او غريبانو ته سوې مړۍ هم نه ورکوي.

لياقت

يوه ويل: دغه مدېر د وزارت لياقت لري او هغه وزير بې لياقته لوړ مقام ته ختلی دی.
زما ملګری په دې خبره هماغومره خوشحاله شو لکه زه چې خپه شوم.
ما ويل لياقت بايد دومره بې قدره نه شي.
هغه ويل ديو مملکت دترقۍ او لوړ تيا لوی دليل همدغه دی چې لياقت پکې ډېر قيمت ونه لري، چېرته چې علم اوپوهه ډېره ترقي وکړي هلته بيا ډاکټران او پوهان ځان ته کاراو ډوډۍ نه شي پيداکولی او دلوړو شهادتنا مو خاوندان يا وزګار ګرځي يا چېرته ټيپر او ګازرې خرڅوي.

په مترقي هېوادونوکې يو پليس او ډريور هم لوړ تعليم لري او يو دهقان دکرهڼې په کار کې زموږ له رئيس زراعت نه ډېر ډوه معلومېږي، دلته چې لياقت ډېر لږ دی او له لږو خلکوسره دی، نو يو سړی په لږ غونډې پوهه خدای نظر خان شي او لوړ مقام ته وخېژي، زه په دې ارماند يم چې زموږ هېواد کې هم لياقت ډېر ارزانه شي اوله خارج نه يوه عالي شهادتنامه راوړل څه ډېر قيمت ونه لري.

زه به هغه وخت ډېر خوښ يم چې يوسړی د وزارت لياقت ولري او په ډېره ټېټه رتبه کار وکړي.

زما ملګری د خبر وپه چل ډېر ښه پوهېده او دېل خوله کې يې خبره وچوله، ماته د څه ويلو موقع ډېره لږه پېداکېده، هغه ته ما ايله همدغومره وويل:

زه پدې نه يم خوابدی چې يو مدير د وزارت لياقت لري او وزيرنه دی ځکه چې وزارتونه هر چېرته لږدي او لايق کسان بايد په هرځای کې دومره ډېروي چې هريوه ته مديريت هم ونه رسېږي مګر دابله خبره که رښتيا وي چې يوسړی بې لياقت لوړ مقام ته ختلی دی په ډېرې خوابدی ارزي او دلياقت په دغسې بې پتې په سرو سترګو ژړل په کاردی، که چېرې ددنيا ټول کارونه دلايقو خلکو په لاس کې وي اوځينې لايق او ورکسان وزګارپاته شي يادهقاني وکړي څه بده خبره نه ده.

هغه ويل زه نه پوهېږم چې ته لياقت څه ته واېې ځکه چې سياسي او اداري لياقت لکه د بوډۍ ټا ل مختلف رنګونه لري او يو هوايي نمايش ورته ويلی شو.

دالياقت لکه علمي اوفني لياقت يوټاکلی اومعين شکل نلري چې هروخت او هرکله هرچاته يوشان ښکاره شي او ټول ورته په يوه نظر وګوري.

ته دا ومنه چې علمي او فني لياقت، سياسي او اداري لياقت، اخلاقي او روحي لياقت يوله بله فرق لري او دغه ټول لياقتونه په يوه سړي کې ډېر لږ جمع کېږي.

دا ښه کارنه دی چې مونږ له هرسياسي او اداري شخص نه داخلاقي لوړ تيا انتظار ولرو ياترېنه علمي اوفني لياقت وغواړو.

ديوه سياستمدار او اداره چي سړی لياقت دادی چې خلکو ته ځان اوجهان په بل راز وښئی اوڅه چې ځانته رواګڼې د نورو دپاره يې ناروا وګڼي، يعنې په خپله هره شپه قمار ووهي او نورو جوارګروته سزا ورکړي، دی د بزم په مجلس کې هرڅه وکړي، اوپه نورو باندې ټينګ ټکور ودروي.

پخپله نه انجينروي او نه مهندس، مګر علمي اوفني کسانوته لازمه هدايات ورکړي اوپه کارېې واچوي، ده په کوم مکتب يامدرسه کې څه نه وي لوستی مګر دښوو نځيو امتحانونه واخلي او ښوونکوته دعلم اومعارف په باب ګټورې ويناوې وکړي.

ده ويل ما دخپل ماموريت په وخت کې خپل لوی لوی آمران وليدل چې دمطبوعاتي چارو په باب يې ماته هدايتونه راکول مګر دغه کلمه يې (مطبوعاطي) ليکله، داخترنوپه ورځ به يې پخپلو رسمي نطقونو کې دعدالت ګستر په ځای رعيت ګستر ويلې. ښه مې په ياد دی چې يوه ورځ چا د ده دپاره ميلمستيا کړې وه چې هر څه ډېر زيات و مګر دکيفيت په لحاظ يې خوند نه و، هلته يوه مدير وويل داميلمستيا د کميت په لحاظ دستاينې وړده مګر دکيفيت په لحاظ يې مزه نشته. زموږ امرچې ډېرلوی کاردار و مګر دکم اوکيف په معنی ښه نه پوهېده هغه ته وويل چې: (کميت نګو کثرت بګو)

زه دغه وخت پدې پوه شوم چې اداري اوسياسي اشخاص علم ته ډېر احتياج نلري، دوئ پخپل قوت لوړ مقام ته رسيدلی شي او پوهه دلاس لاندې خلکو دپاره ډېره په کار ده.

ماته دامعلومه شوه چې علم عادي لياقت دی او قوت دفوق العاده لياقت نوم دی، په فوق العاده لياقتونو کې ځينې هغه لياقتونه هم داخل دي چې هرڅوک يې نشي ليدی اوبلا تشبه له سحر اوساحرۍ سره شباهت لري چې زرنګي، چالاکي خو دنما يي اوعوام فريبي ورته ويل کېږي اود چانس اوتصادف برخه پکې زياته ده.

کوم قوت اوقدرت چې داداري اوسياسي کسانو په برخه رسيدلی دی هغه د يوه روحي تاثيرپه وجه دفوق العاده لياقت رنګ پيداکوي اودجلال او عظمت په رڼا کې ډېر معمولي لياقتونه فوق العاده معلومېږي.
که ښه فکر وکړو او ونه غولېږو نولياقت اوکفايت د زور اوقوت دوهم نوم دی اوعلمي يا فني لياقت په هر وخت او په هرځای کې دقوت اوقدرت تابع دی.
افلاطون او ارسطوکه په هرځای کې وي دسکندر لاس لاندې به وي اوسقراط به په زندان کې دزهرو کنډول په سراړوی.
هغه کسان چې اوس په مدني دنياکې دديموکراسۍ په اساس دآرا ٔ په کثرت لوړ مقامونه نيسي هغه په علمي لحاظ لوړخلک نه وي بلکې له ځينو نورو نه يې لياقت ښکته وي په اخلاقي لحاظ هم دوئ په نورو څه تفوق نلري مګرپه يوه ساحرانه قوت له خپلو حريفانونه ميدان وړي او په ځينو پټو وسايلو ياغولونکوشيانو عمومي توجه ځانته راګرزوي.
داد منلو خبره ده چې ځان دخلکو په سترګو کې ښه ښودل اولوړ مقام ته رسيدل ډېر ځله دخلکو دغولولو اوځان بل راز ښودلو نتيجه وي او ډېر لږ کسان دي چې ديوه حقيقي لياقت په مرسته يوه عالي مقام ته رسېږي او په اخلاقي فضايلو په عالم کې محبوبيت پيداکوي.
يوا جتماعي عالم دخپل علمي تحقيق په رڼا کې وائي:
هغه څوک چې په رښتيا له ټولو اجتماعي عيبونو يعنې له خود پرستۍ له تعصب، له خطا کارۍ اوله ريا او دروغونه خلاص وي له اجتماع سره به هېڅکله موافقت ونشي کړی اوهر ګوره به انزو اختيار کړي.
که دغه خبره رښتيا وګڼو نو هغه لياقت چې خلک يې خوښوي اوپه خلکو اغېزه لري بله قيافه پيداکوي اوداسې مثا ل لري لکه چې يو بدرنګه مخ په ډول اوسينګارښايسته وښودل شي.
همدغه سبب دی چې ځينې بدرنګه مخونه خلکو ته ښه ښکاره کېږي اوځينې ښايسته مخونه چې دحيا اوعفت په پرده کې پټ دي دچاتوجه نه جلبوي.
لياقت کله لکه يو لوړ برج له ډېر لرې ځايه نظر جلبوي مګر هېڅ پکې نه وي او بې له نموده نور څه نلري.
کله لکه ورانه کنډواله ګنجونه پکې وي او څوک يې نهويني.
مادغه راز ډېر مختلف اومتضاد لياقتونه ليدلي دي او پوهېږم چې هرلياقت ښاغلی نه دی.
ډېرخلک دا هم لياقت بولي چې سړی قلبه روپۍ په بازارکې وچلوي اوپه يوه روپۍ ددوو روپو ما ل واخلي، ځکه په لياقت باندی ډېره ښه عقيده نلرم او ډېر ځله راته دغه متاع لکه دغلا ما ل که هر څومره قيمتي وي ارزانه او بې قيمته معلومېږي.

کوچنیان***

زه نه پوهېږم چې مونږ ولې کوچنیانو ته په کوچني نظر ګورو، یعنې ولې ځانونه لوی ګڼو او دوی کوچني بولو؟ ښائي چې په دې خبره زه ساده غونډې ښکاره شم او زما دغه خبره د کوچنیانو خبره وي،مګر څه وکړم ؟ زه په رښتیا تراوسه ښه نه یم پوه شوی، چې لوی څوک دی او کوچنی څوک دی؟ ځینې کسان چې دلویوالی دعواکوي او ځانونه لوی ګڼي ماته کوچنی او واړه په نظراځي.

ښائي چې ددې سبب همداوي چې زه په خپله کوچنی یم.

دیو کوچنی ماشوم ځمکه اواسمان هم ډېر لوی نه وي او لمر او سپوږمی ورته یو ټیکلی ښکاره کېږي، ددنیا لکونه او کرورونه هم دماشومانوپه نظرکې له څوشلونه زیات نه دي او هرڅه کم په نظر ورځي. پاته شوه دابله خبره چې کوچنیان زما په نظرکې خدای ولې لوی کړی دی او زه څله هغه چاته په لویوالی قایل یم چې نوروته واړه معلومېږي.

دا هم بې دلیله نه ده زه په ماشومانو کې ځینې داسې لوی خویونه اوستر صفتونه وینم چې هغه (ستاسو په اصطلاح) په ډېرو لویانو کې نشته. هغه کسان چې لوئي لري او ځانونه ورته لوی او زورور معلومېږي دخپلې کینې اوبغض په مقابل کې ډېر کمزوری دی.

که زه اوته هرڅومره لوی شو او قوت ومومو په خپلو غلیمانو رحم نه شو کولی. په زورورو باندې قهر او غضب ډېر زورور وي مګر ماشومان دغه رازنه دي، ددوی په زړونو کې کله کله عناد اوکینه پیداشي ډېر ژر بې محوه کولی شي اویوه شیبه وروسته له هغه چاسره مینه کوي چې یوساعت دمخه بې ورسره منګولې لګولې.

داکار لویان نه شي کولی، لوی خلک دخپل قهر اوغضب په مقابل کې ډېرواړه اوډېر کمزوري دي.

دا زور اوقوت دکوچنیانو په برخه رسیدلی دی، چې دحسداوعناد اورمړکړي او داجهنم په ګلزاربدل کاندي.

ددنیا لوی لوی غمونه او مصیبتونه چې دلویانو ملا ماتوي په کوچنیانو ډېر تسلط نه لري اود حواد ثو ډېره زوروره سیلۍ ددوی له شونډو خندا او خوشحالی نه شي وړلی.

دوئ په همدغه جګړکې خپل کاغذي پتنګان په هواکوي او خاندي، ددوی تصور او تخیل له دوزخ نه فردوس جوړولی شي او مونږ په جنت کې هم له مارانو او لړمانونه نه شو خلاصېدی.

دوی په ډېر لږ څه ډېر زیات خوشحالېږي یعنې ډېره زیاته خوشحا لی په ډېر لږ شي اخیستلی شي مګرلویان په ډېرڅه هغومره نه خوشحالېږي.

په دې سودا دوی له هرچانه ښه پوهېدلي دي او نورېکې غولېدلي دي.

دکوچنیانو په زړه کې چې هرڅه وي هغه په خوله هم ویلی شي مګر لویانو ته دغه حق پوره حاصل نه دی. داجتماع اداب اوقیود، عرف او عادات اصول اوقوانین په لویانو حکومت کوي او کوچنیان دعقل له غلامۍ نه هم خلاص دي.

داخبره صحیح ده چې انسان او ل په جنت کې و، وروسته بیادغه نیمګړی جهان ته راغی.

دهر ماشوم سرګذشت همدغه دی، ما شومان او کوچنیان ټول په جنت کې دي، دمور غیږه دماشوم لپاره جنت دی، دمیندو تیونه دشودو لښتی دی، دحیات اوبه همدغه سپینې پۍ دي چې دمیندوله تورو پلونو لاندې پټې دي.

ترڅوچې ماشوم، ماشوم دی او له اندېښنوسره نه دی اشنا، ددنیاله غمونو نه داسې بې غمه دی لکه چې په دې دنیا کې بیخي نه وي اوپه بل جهان کې اوسي.

کله چې له دغه معصومیت نه لږ غونډې لرې شي او شیطان یې وغولوي نو له جنت نه بهر شي او دنیا ته راشي.

اوس پوه شوئ! چې دبلوغ اولوېوالی علامه له شیطان سره اشنا کېدل او غولېدل دی.

جګ برجونه***

دکلا برجونه او دېوالونه ډېرجګ و، دکلا شاو خوا خندق ډېر ژور و.
له دغه جګوالی سره دغه ټيټوالی تړلی و او دلوړتيا راز په همدغه کنده کې پټ و، ترڅو چې يوځای ډېر ژورنه شي دچابرجونه نه جګيږي.
د يوه لوړېدل او دبل ټيټېدل يوله بله تړلی دی.
داجګ برجونه هرچاله لرې ليدل مګر دالويه کنده له لرې چانه لېده او دنژدې خلکوهم ډېر پام ورته نه و.
زمونږ سترګې له ډېرلرې ځايه لوړ څلی او جګ برجونه ويني مګر ژورې ځاګانې اولوېې کندې څوقدمه هغه خوانه وينې.
ددې هسکو دېوالو نو او لوړو برجونو خټه له همدغه ټيټ ځايه اخيستل شوېده، داخټه د سنډا له پښو لاندې پخه شوه او ډېرو خلکو په لتو و وهله بې له دېنه دادېوالونه او برجونه نه لوړ بده.
يوه لوړمقام ته رسېدل دغه راز کارونه په مخکې لري او ټيټ همدغسې جګيږي.
ددنيا جاه وجلال،عزت او منزلت هماغه لوړ برجونه دي چې سرګذشت يې له ډېر ټيټ ځايه شروع کېږي.
کوم سرچې دډېرو خلکو په مخکې په تعظيم ټيټ نه شي نورسرونه ورته په احترام نه ټيټيږي.
هغه چې بل ته لاس په نامه نه وي ولاړ نور ورته لاس په نامه نه دريږي.
دا هغه پور دی چې سړی يې يوه ته ورکوي اوله بل نه يې غواړي.
که داخبره تاسې نشئ منلی، نوراشئ دخان نوکران وګورئ! هغه چې دخان په مخکې خپل سر ډېر ټيټوي په نورو باندې تفوق لري او درجه يې لوړه ده.
هغه آس چې دارباب دسپرلۍ لپاره په کمندکې ولاړ دی له نورو آسونونه ډېر قدر لري او مېتران يې ډېر ښه خدمت کوي.
که مونږ حقيقت ته ښه ځير شو عزت ډېر ځله په ذلت ګاټه شي او باداری دغلامۍ نتيجه ده.
ډېر خلک شته چې دشخصيت ګټلو لپاره خپل شخصيت له پښو لاندې کوي او دعزت لپاره عزةالنفس قربانوي.
څنګه چې دهقانان غنم په خاوروکې شيندي او بيا دغنمو درمندونه اخلي، دوی هم عزت او شخصيت له خاورو لاندې کوي او ودې ته يې منتظروي.
په دنيا کې لږ کسان دي چې خپل فطري او طبيعي لوړوالی په بل شان ساتي او دلوړو برجونو غوندی نه دي، بلکه دغرو له جګو څوکوسره شباهت لري.

حقيقت***

لکه چې ریا په عبادت کې وي او شیطنت په هوښیارۍ کې.
دښمنی هم کله ددوستۍ په جامه کې پټه وي او رقابت دمحبت په څېرښکاري. ډېر محبتونه دي چې ډېر پټې کینې په کې پټې دي.
په ډېرواحسا نونو کې ډېر زیانونه پټ دي.
ددې زمانې خندا دماشومانو اوساده ګانو خندا نه ده چې یوازې دمینې اومحبت له پښته وي.
ددې وخت ښېګڼه هم که هرڅومره ښکلې وي عفت او تقویٰ پکې نه شته او ډېره رسوایي ورسره ملګرې ده.
درقیبانو احسان او مهرباني دخلکو په نظر کې ځوانمردي معلومېږي مګرله دغه باران سره تندر، برېښنا اوسېلابونه ملګري دي.
زه ددښمنانو مروت عالیجنابي ګڼم، مګر صداقت اومحبت ورته نه شم ویلی.
همدغه سبب دی چې زه دروغ او ریا بېخي نه شم زغملی او په ځینو مواردوکې ورته ډېرښه نومونه هم پیداکوم.
زه پوهېږم چې عالیجنابان خپل رقیبان څنګه وژني؟ ماته معلومه ده چې قاتلان ټول یو راز نه دي، ځیني خپل رقیب په توره وژني، ځیني په ټکۍ اوځیني په احسان، ته کولی شې چې دخپل رقیب سر د احسان په زور ځانته ټیټ کړې او له خپل حقه هم ورته تېرشې مګرله رقابت نه نشې تېرېدلی.
په احسان او مهرباني رقیب محوه کېږي، مګر رقابت نه محوه کېږي رقیب وژل او رقابت وژل ډېرفرق لري. ډېرو خلکو خپل دښمنان مړه کړه، مګر دښمني مړه نه شوه.
د پهلوانۍ په میدان کې یو پهلوان بل ته د ملګر تیا لاس غځوي او احترام په ځای کوي، مګر ځان ورته نه ځملوي.
دغه راز احسان دزور او قوت خاوندان له چاسره نه شي کولی دانیکي یوازې دضعیفانوکاردی.
هغه چې خلک ورته سخي وائي اوستا ینه یې کوي، عالیجناب به وي، مګر دخیر خاوند نه دی.
دخان او ملک دالویه اوښکلی مهمانخانه (مېلمستون) چې ګورې په زور اوجبر جوړه شوېده او ډېر کورونه یې د خپلې ودانۍ لپاره وران کړیدی.
دا راز سخیان دخوارانو او غریبانو ګېډې نه مړوي، بلکه خلق خواروي او وږي کوي یې.
حجره چلو ل او مېلمانه پالل په حقیقت کې د ډېرو وږو کول او دلږو مړول دی.
دغه اسراف او تبذیر چې تاته جود او سخامعلومېږي دپاکې او حلالې ګټې نتیجه نه ده که څوک په ظلم او زور په چل اوفریب پردی مالونه خپل نه کړي دغه راز لوی دسترخان نه شي غوړولی.
دچاپه کورکې چې هره ورځ پسونه او چرګان حلالېږي له هغه سره ارو مرو یا د لېوانو قوت ملګری دی یا دګیدړانو چل اوفریب.
که څوک غواړي چې رښتیانی سخي او دخیر خاوند وګوري نولاړدې شي هغه دهقان دې وګوري چې یوه لاروی ته بې سکرک او شړومبې په مخکې ایښی دی او په خپله یې هم همدغه خوراک دی.
څوک چې پردی مالونه په چا باندې نه خوري او دخپل زیار او زحمت په ګټه مېلمه او مسافر پالي په سخاوت نه دی مشهور مګر دخیر خاوند ورته ویلی شو.
هغه چې خانقاه چلوي او په لنګرکې یې ډېر وږي مړېږي، په ظاهره خودی نوروته ډوډۍ ورکوي مګر په حقیقت کې دی د نورو ډوډۍ خوري.

دغسې پیراو فقیر ته که ډېر خلک ډېر څه راوړي اوله ډېروغټو سوداګرونه په تول کې درونند خېژي رښتیانی فقیر ویلی شو ځکه چې دده هرڅه دنورو ما ل وي اوپه خپله هېڅ نه لري.
څنګه چې دخان او ملک سخاوت دپردی ما ل برکت دی دشیخ کرامت هم دنورو د کرم نتیجه ده. هغه څه چې مونږ ته په ظاهره ښه ښکاري په حقیقت کې ښه نه دی او اصلي څېره یې ډېره بده ده. مونږ دیوه لښتی روانې او به پاکې ګڼو که څه هم دلارو او د کوڅو ډېرې پلیتې اوبه ورسره ګډې شوي او ډېرو خارویو پکې بولې کړي دي.
ډېره ښه ده چې زمونږ سترګې دحقیقت دلیدو لپاره نه دی پیدا او هروخت ظاهر ته ګورو.

لویه خدایه ؟

که زه ښه وکړم ته راسره ښه کوې که بدوکړم دبدو سزاراکوې.
که ستا مینه زما په زړه کې وي په محبت راته ګورې.
که زه بې مینې شم ستا مهرباني کمیږي.
ستا دمحبت بارانو نه په ما باندې هغه وخت وریږي چې زما په زړه کې رحم وي. زه چې هرڅه وکړم ته هماغسې راسره کوې.
زما نېکختی او بد بختی زما په عمل پورې اړه لري او جنت ته یا دوزخ ته تګ زما دښه عمل اوبدعمل نتیجه ده.
زمونږ عقل او فکر همدغه دی، مونږ چې تاته په خپله آئینه کې وګورو ستا په باب دغه شان فکر کوو. که مونږ ځانته ونه ګورو ستا لوی شان ته وګورو ته زمونږ له خیا ل اوفکر نه ډېر لوی یې.
مونږ چې دځان غوندې خلکو لپاره کالی نیسو او هغه دسرېه سترګو نه وینو یالنډوي یا اوږده.
مونږ پوهېږو چې ستا ستاینه له مونږ نه پوره نه ده.
مونږ ډېر واړه اوکوچني یو، ته ډېر لوی یې.
دا زمونږ کاردی چې دښوپه مقابل کې ښه وکړو او دبدو په مقابل کې بد، که مونږ خوک ووهو حاکمان هم مونږ وهي.
که مونږ په ځمکه کې غنم وشیندو اوبه ورکړو ډېر غنم راکوي، او زمونږ آب ودانه ځمکه هم بې عوضه نه پرېږدي. که دېوه نیا لګي پالنه او روزنه وکړو خوږه مېوه او یخ سیوری را کوي.
که سوداګرو ته پیسې ورکړو هرڅه چې وغواړو راوړي یې.
که له یوه ماشوم سره مینه وکړو له مونږ سره مینه کوي.
ستا شان له ټول مخلوق نه ډېر او چت دی.
ستا اراده زمونږ د ارادې تابع نده.
ستا کړه زمونږ د کړونه نه پیداکیږي.
ستا محبت زمونږ دمحبت مولود نه دی.
ته خالق یې او مونږ مخلوق.

ماشومان

مونږ ناست وو، ماشومانو زمونږ له څنګه لوبې کولې.
کله به یو له بله ونښتل چیغې به جګې شوې ژړا انګولا به وه.

کله به د خندا شور او زوګ دومره اوچت شو چې په عذاب به ئې کړو.
یوه به چې دبل دلوبو شیان ګډوډ کړه هغه به په قهر شو او کنځلې به ئې کولې، زمونږپام نه و، یوراپاځېده دبل مخ ئې شوکارې کړ د هغه په مخ وینې وبهېدې اوله مستۍ نه جنګ جوړ شو.
مونږ وېل: خیردی واړه دي نه پوهېږي.
زمونږ لویوالی داتقاضا درلوده چې دکوچنیانو طفلانه لوبې هېڅ وګڼو او ملامت ئې نه کړو. ماشومان دعمر او وجود په لحاظ په رښتیا له مونږ نه واړه دي مګر دومره واړه نه لکه مونږ چې دخدای په دربار کې واړه یو.
دماشومانو پوهه به له مونږ نه لږه وي مګر زمونږ پوهه دخدای په حضور کې هېڅ نه ده یا هېڅ ده.
هلته مونږ له ماشومانو نه ډېر واړه یو، او زمونږ پوهه ډېره لږه ده. زمونږ لوبې هم دوړو غوندې دی.
زمونږ خندا اوژړا هماغسې ده.
ماشومان پوهېږي چې واړه یو، او مونږ نه پوهېږو.
راشئ! چې په دې خبره ډېر خوشحاله شو او دلوی خدای لویوالی ته په ډېر امیدوګورو.

شعر او ادب

دانسان په وجود کې دوه شیه ډېر عزېز معلومېږي چې یوه ته زړه او بل ته دماغ وائي. له دماغ نه علم او فلسفه پیداشو، له زړه نه شعر او ادب.
اروپایان زړه دعواطف اونفسي احوالو ځای ګڼي، مسلمانان دایمان او عقیدې ځای ته زړه وائي.
صبر، رحم، کرم، شجاعت، سخاوت دزړه کار دی.
عشق او مینه په زړه کې وي.
شعرله زړه نه الهام اخلي او له زړه سره کار لري.
داروین وائي: «هغه لوی کما ل چې دتحول اوتکامل په لاره کې یوازې د انسان په برخه رسیدلی او نور ژوي ترېنه محروم دي دانسان قلبی عواطف دی چې په رحم، مروت، کرم، شجاعت نوعه پرستۍ ترېنه تعبیر کېږي.
که انسان غواړي چې له حېوانیت نه لرې وي باید دغه عواطف ښه وروزي»
د عواطفو روزل د شعر کاردی او شعر ته دعواطفو او احساساتو دظهور او تجلیاتو کوه طور ویلی شو.
څنګه چې دلمر وړانګې او پلوشې لومړی ځل دلوړو غروپه څوکوپربوزي او وروستۍ وداع هم دغروله څوکوسره کوي، دغسې دعواطفو او احساساتو پرتو هم دشاعر په زړه له نورو نه زیات لوېږي او ځینې زړونه لکه دغرونو څمڅې او غارونه دغه رڼا یا بیخي نه ویني یا یې ډېره لږه ویني، همدغه عواطف او احساسات چې دشاعر له زړه نه الفاظو ته را نقل شي شعر ترې جوړشي او په زړونو اثر کوي.
هو! دشعر موضوع ښکلي خیالات، عالی احساسات، دزړه تاثرات، دغم او خوشحالۍ خوبونه، د روحي او جسمي ښکلا اغېزې اوعشق او محبت دی.
که دغه شیان په یوه ښکلي تعبیر اوښو الفاظو کې بیان شي چې دفصاحت او بلاغت مراعات پکې په ښه شان شوی وي، شعر ترینه جوړشي او ډېرښه شعر هماغه دی چې په دغه معیار برابروي.
څومره چې د یوه شاعر فکر او خیا ل ازادوي او دمحدودیت له قیوداتو راوتلی وي هغومره یې شعر لوړ او عالي وي.
که یوشاعر دنورو په شان هرچاته او هرشي ته سر ټیټوي اوپه فکر کې یې دبغاوت جذبه نه وي موجوده له هغه نه دښه شعر هیله نه شي کیدای.

شاعر باېد دفكري انقلاب علمبردار او بت شكن وي.
شاعر ته نه ښايي چې د زاړه منطق درس دعقل له زاړه بوډا نه واخلي اوپه زړه لاره په زاړه فكر پسې لاړشي.
دشاعر خيا ل باید ډېرلوړ پروازوکړي اوله ډېرهسک ځایه دغه جهان ته وګوري.
دشاعر نظر باید دنورو غوندې نه وي اوهرڅه په بل شان ووینې دشعر او ادب ژوند دفكر په ابتكار كې دى او تقلېد يا ابتذا ل دشاعر مرګ دى.
دشعر او ادب دنیا په دلدارۍ او دلبرۍولاړه ده شاعر باید په هرڅه او هروخت كې زړه ته رجوع وكړي او ډېر حساس زړه ولري.
هغه چې په زړونو كې هېجان، تاثر او حساسیت نه شي پیداكولی او زړونه نه خوځوي شاعر ورته نه شو ويلی.
كه داخبره رښتياوي چې انسان په هروخت او په هرحا ل كې د زړه په خوښۍ پسې روان دی او زړه په دماغ باندې حكومت لري يعنې دعقل ادارك دقلبي تما يلاتوله تاثير لاندې وي نو ويلی شو چې ديوه ملت عقلي او ذهني سيراو حركت هم دشعر او ادب تابع وي او شاعران په نفسياتو او روحياتو كې تغير او تحول راوستلی شي.
همدغه شعردی چې په زړو كې زلزلې او طوفانونه پيداكوي اوكله يكې داسې صبراو سكون ږدي چې غرونه بې ثبات او استقامت ته حيران وي.
كه دارښتيا وي چې دچرګانو په نارو بيده خلك له خوبه پاڅېږي، نو دابايد ومنوچې د شاعرانو په نغمو ديوه ملت احساسات او جذبات راوينېږي او په دې اسرافيلي شپېلۍ كې بل راز تاثيرات موجود دي.
كوم فيلسوف چې هر څه بدګڼي او زندګی توره په نظر ورغلې ده، هغه هم شعر ته ښه ګوري او شعر دانسان د پاره يوه ښه پناګاه بولي.
شوپنهاور وائي ټولې بدبختۍ دانسان له نفس څخه نشئت كوي او له ژوند سره ډېر مصيبتونه اوغمونه ملګري دي كه څوك يوه داسې چاره لټوي چې له بد بختيو نه لرې غوندې په امن كې شي بايد په صنعت او هنر كې مستغرق شي او دښكلا په مظاهروكې ځان ورك كړي.
په دغه حا ل كې سړی په ظاهر ه له خلكوسره وي مګر په معنى كې يوازی وي او دنيا ورته لكه يو سراب معلومېږي چې د ده لمنه نه شي لمدولی.
په همدغسې بيخودۍ كې انسان ددنيا له شراو شوره اسوده كېږي او دبې نيازۍ مقام ته نږدې كېږي چې غيرله حقايقو بل شي ته متوجه نه وي دغه صنعت او هنرچې دشوپنهاور په نظركې دښكلا مظهردی او دی ورته ښه پناګاه وايي شعردی. كه چيري په دغه غم لړلی جهان كې دسعادت او نېكيختۍ پلوشو كله كوم كور رڼا كړی وي هغه به دشعر كور (بيت) وي.
دشاعر خيالي دنيا تردېره حده له غمونو او مصيبتونو نه پټه ده او هلته داسې بې دردسره بيخودی شته چې له سړي نه هرڅه هېروي. تاسې شعر اوادب ته په عادي او معمولي نظرمه ګورئ دشعر تومنه او قدسيت په نظركې ونيسئ، هغه څه چې په زړونوكې پېدا كېږي او په زړونو اثركوي هغه عادي او معمولي څيزنه وي. دادغم او خوشحالۍ ترانه د انسان په ژوندانه كې ډېره زياته اغېزه لري او انسان ترېنه هېڅكله نه شي بې نيازه كېدی.
ديوه ملت ژبه، كلتور، اخلاق، په شعر او ادب ساتل كېږي د يوه ولس دذوق او شعور، د فكرا وخيا ل، داحساساتو او عواطفو هنداره شعر او ادب دی. هرڅومره چې د يوه ملت شعر او ادب عالي وي هغومره يې اخلاق، نظر او روحيات لوړوي او له لوړو ملكاتو او انساني فضايلو سره يې ارتباط او تعلق زيات وي. شعر او ادب دبشر علايق له دين او مذهب سره ټينګوي او په هوښيارۍ كې ښنا يې او همدردي پيداكوي.

کله چې زړونه کلکېږي یا توربېږي نوشعر پکې رقت او صفائي پیداکولی شي. هغه څه چې انسان دمادیت له غلامۍ او بت پرستۍ نه ساتي شعردی. عارفانه ذوق، انساني عاطفه، حکیمانه شعور دشعر په نغمو و ده کوي او دحسن ونظر علایق همدغه شی ساتي.
کوم ملت چې شاعر نه لري زړه نه لري، سترګې نه لري، عواطف نه لري او د ذوق وتمناله خونده محروم دی.
شاعران داکولی شي چې دانسان فرعوني غرور په تواضع بدل کړي او ددوهۍ ملنګ ته د شاهجهان خوی او مړې سترګې ورکړي.
غم او سرور دشاعر هدیه ده چې له زړونو څخه یې اخلي او زړونو ته یې ورکوي نو کوم قدر او قېمت چې دانسان په بدن کې زړه لري په یوه جامعه کې ئې شعر او شاعر لري.

دادب راز

چاچې دشعر او شاعر په باب ډېر فکر کړی دی او دواړه یې ډېرښه پېژندلی دی هغه وائي ډېر ښه شاعر هماغه دی چې ډېر خود پرست وي اوبې له ځانه په بل هېڅ شي کې فکر نه کوي.
دغه راز شاعر خپل ځان په خپل شعرکې ښئی او موږ ګمان کوو چې زموږ تصویر یې ایستلی دی. شاعر ځکه په موږ ګران دی چې زموږ د زړه خبرې کوي او زموږ خاطرات رایاد وي. شعر د زړه غږ دی او دزړه غږ د منطق له غږ نه ډېر قوي دی.
شاعر پوهېږي چې عقل او منطق، دلیل اوبرهان په موږ باندې حاکم نه دی بلکې غراېزاو احساسات زموږ رهبري کوي د همدې لامله هغه له احساس او غریزې سره خپل تعلقات ټینګ ساتي او له زړه سره کار لري.
هغه څوک چې زړونوته ښه ښه پیغامونه راوړي او زړونه خوشحالوي شاعر دی، هغه پیغام چې دمعشوقې له خوا عاشق ته راځي شعر دی.
شاعر له موږسره دعشق او مینې په کار کې کومک کوي او له دېنه شه کومک بل نه شته.
شاعر پوهېږي چې له نا امیدۍ نه څنګه لذت اخیستل کېږي اوغم څنګه خوږوالی پیداکوي.
شاعران لکه ماشومان ډېرښه ښه خوبونه ویني او په همدغو خوبونو د زړونو تسلي کوي.
که دغه خواږه رؤیا او ښکلی تخیلات نه وي د ژوندانه تحمل ډېر ګران دی.
څه شی چې موږ ته ژوند خوږ اوښه ښکاره کوي دهغه شي تصوردی چې په ژوند کې ښخي نشته.
تاسې له شعر او شاعرنه علمي حقایق مه غواړئ دشعر هدف حقیقت نه دی جما ل دی ښکلا او جما ل لکه علم په ټینګ اساس نه دی ولاړ.
دعلم په دنیاکې په یو څه پوهېدل خوندلري او په شعر اوادب کې ایهام اوابهام مزه دار وي. دلته سراو راز، پرده او حجاب کما ل دی. هلته تشریح، تفصیل، تحلیل او تجربې ته ضرورت دی.
هغه جذبه چې دانسان په روح ډېر اثر لري د سر جذبه ده.
هېڅ ښکلیتوب بې پردې او بې حجابه نه دی.
هرڅه چې موږ خوښو و ارو مرو یې په مخ باندې دسرپرده پرته ده.
انسان له هغو اشعارو سره شدیده علاقه لري چې ځینې برخې یې ابهام لري او مختلف تعبیرونه پکې کېدلی شي.
په شعر کې یوازې د غریزې رهبر ي کافي ده.

شاعر باید دخپل فن په قوانینوکې ډېر تاو راتاو نه شي چې لطف او زیبا ئي یا خپل معصومیت له لاسه ورنه کړي.
دلوړ اوعالي شعر د پېژندلو معیار بل شی نه دی له ژوند سره ارتباط دی، هرڅومره چې یو ادبي اثر له ژوندانه سره ښه ارتباط ولري هماغو مره ورسره علاقمندي زیاته وي. په شعر او ادب کې ساده انشا له نورو سبکونو نه زیات پاینښت لري، مګر ساده انشا دانه ده چې ښخي بې پیرایې وي او مختلف اجزا او عناصر پکې نه وي. هغه انشا چې مختلف اجزا او عناصر پکې داسې ویلی شوی او ګډشوی وي چې تشخیص او تجزیه یې نشي کیدی ساده انشا ورته ویلی شو.
څنګه چې دلمر رڼا ظاهراً سپینه او یو رنګ معلومیږي مګر په حقیقت کې له اوو رنګونو څخه جوړه ده، ساده انشا هم له دغسې ترکیبه پیدا کیږي.
غرض دا چه په شعر او وینا کې سادګي ښه ده او سادګي له ښه امتزاج، او عالي نظم او د اجزا له ښه تناسب څخه پیدا کیږي.
هغه انشا چې ډېرې قلقلې پکې وي او ډېر جلبل لري یعنې لکه رعداو برق داسې وي د لیکونکی عجز او تصنع ښئی.
دغه راز هنر ښودنه له واعظانو سره ښایي، په شعر او ادب کې سادګي لوی صفت دی نه کاکه توب او طمطراق.
شعرله علم او فلسفې نه دین او مذهب ته ډېر نژدې دی او الهامي څیزدی، په شعر کې عواطف او خدائی فکرونه ډېره اغېزه لري.
په شعر او ادب کې یوازې بشر ولټوئ اوبس.
اناتول فرانس چې په ادب کې ډېر ژور فکر لري شعر او شاعر، ادب او ادیب ته په دغه نظرګوري او دغسې یې معرفي کوي.

نوی کا ل

مونږ حسابی خلک یواو له ځان سره یوحساب لرو.
زمونږ په حساب زوړکا ل ختم شو او دنوي کا ل په سربانديې موقدم کېښود.
مونږ پوهیږو چې زمونږ حساب نورو غوندې نه دی.
دهغوئ نوی کا ل دشلم قرن شپږپنځوسم کا ل دی او مونږ دڅوار لسم قرن پنځه دېرشم کا ل ته نوی وایو.
 په رښتیا چې مونږ په خپل حساب ډېرښه پوهېدلي یواو پوهیږو چې په کوم زمانه کې ژوند کوواو څومره ښرته پاتي یو.
مونږ هم د زمانې په ګرندی ګاډی کې سپاره یو او چیرته ځو. داګاډی لکه دوزیر انو موټر کا ل په کا ل نوی کیږي مګر په زړو او خرابو لا رو روان یو، ځکه ګرندی نه شو تللی.
مونږ په کا ل، کاله او کالوکې ژوند کوو او ډېر خوشحالیږو چې له زاړه کوره نوی کاله ته او له زاړه کا ل نه نـوی کا ل ته لاړشو.
هو! مونږ نوی کا ل ته خوشحالیږو او هرکله غواړو چې نوی لوښی پیداکړو اوپه نوې پیاله خوله کیږدو که څه هم دزړې زمانې د قرمزاوجانان لوښی ددې وخت له لوښونه ډېرښه دی.

زمان او مکان هم دوه ظرفه (لوښی) دی چه زمونږ ژوندورپورې تړلی دی او په دواړوکې مو نو یتوب خوښ دی، مګر د مکان په ساحه کې زوړ اونوی ښه پېژنو او پوهېږو چې دغه ښار نوی اوهغه زوړدی، دا ودانۍ زړه او دابله نوې ده، خو دزمانې په زړښت او ځوانۍ کې لکه چې تېروتلی غونډې یو.

دزمانې ظرف چې هرڅومره زړېږي زموږ په حساب هماغومره نوی کېږي.

مونږ د زمانې اغازته نږدې وختونه زړه زمانه بولو او دزمانې وروستېو پېړیو ته نوی عصر او نوی زمانه وایو.

نوی کا ل هم په همدغه حساب بنادی.

د اتیاکالو بوډا خپل و روستی کا ل نوی ګڼي او دخپل ماشوم توب زمانه ورته زړه معلومېږي، هرکا ل چې نوی کېږي له ځان سره څه نوي شیان راوړي ځکه یې نوی ګڼو.

له نوي کا ل سره نوي خیالونه، نوي فکرونه او نوي کارونه ملګري وي.

که نوی کا ل خپل ټول کالی نوی نه کړی یوځه خو نوی کوي او ځینې زړې جامې له ځانه لرې غورځوي.

مونږ هیله لروچې نوی کا ل په ډېرو نوو جاموکې ووینو او ډېر نوي شیان ورسره وي.

مونږ له نوی کا ل نه په رښتیا نوی څه غواړو او په دې پوهېږو چې زوړبوډا په نوې جامه کې هم زوړ دی اونوی ځلمی په زړو جاموکې زوړ نه دی.

که نوی کا ل زړوښکاریانو ته نوې مرغۍ راولی نو ی کار ورته نه شو ویلی، دنوی کا ل دلومړی ورځې مېله هم څه نویتوب نه لري ځکه چې زمونږ په هېواد کې دهر نوی کا ل شروع په مېلو او ساعت تیریـو کېږي او قلبه کشی یعنې د کار اغاز رسماً یوه نمایشي لوبه وي.

مونږ بايد په دې پوه شو چې نوی کا ل له مونږ نه څه غواړي او په خپله څه کوي؟

نو ی کا ل سم د لاسه دورځو په اوږدولو او دشپو په لنډولو پیل کوي.

یعنې دخوبونو وخت کموي او دبیدارۍ وخت دکار او فعالیت د پاره زیاتوي.

دتیارې او تورتم عمر لنډوي او درڼا عمر اوږدوي.

که مونږ د نوی کا ل په رمز او اشاره پوه شو د پسرلي بریښنا ګانې همدغه مطلب ته اشاره کوي چې دنوی ژوند اساس په برق او برښنا ایښودل شوی دی او هغه زمان تېره شوه چې د حیات او به په تورتم کې وې او ژوند په تیاروکې و.

دنوی کا ل له شروع کېدوسره سم په هواکې اعتدا ل پیداکېږي او دژمی سوړوالی ورکېږي.

دنوی کا ل لومړی درس همدغه دی او ساړه زړونه یې نه دی خوښ.

راشئ! چې دزمانې په تقاضا ځان پوه کړو او پیروي یې وکړو.

زما دلاس نیا لګیه!

زه نه یم خبر چې ته چېرته وې او له کوم ځایه راغلې.

دومره پوهېږم چې له نـورو ګڼـو نیالګیوسره په یو ه تنګ ځای کې ولاړوې، هلته ستا د لوئېدو او غځېدو لپاره زمینه مساعده نه وه ځکه ستا تعلق له هغه ځایه قطع شو او دلته راغلې.

زه ستا په راتلو ډېر خوشحاله یم او تاته په خپل انګړکې ځای درکوم.

زه غواړم چې ستا تعلق او ارتباط له دغه کاله سره ښه ټینګ شي ستانیلې او ریښې هرې خواته وغځېږي، ستا څانګې او ښا خونه په دغه هوا او فضا کې ډېره وده وکړي او له تانه غټه ونه جوړه شي، زه به ستا دترقۍ او لویېدو لپاره زیار کاږم

ته دلته زما له اولادونوسره په دغه کاله کې اوسېږه ! دا ځای په تا باندې نه تنګېږي دا ستا کور دی ته ددغه کاله له ماشومانو نه يوماشوم یې.
زه هيله لرم چې ستا له سيورې لاندې ډېرخلک کښېني.
ستا شګوفه او خوږه ميوه هرڅوک ووينې، ستا له څانګواو ښاخونونه دمرغانو خوږې نغمې واورم.
زما نيالګيه! که زه تاشين او سمسوروو‌ينم خومره به ښه وي.
ستاښايسته شګوفه، ستا سيورى او ستا مېوه به زما لپاره ډېر لوى نعمت وي، که دغسې ښه اثراو دغه شان نېک عمل له مانه يادګارپاته شي دابه زما نيکبختي وي.
زه دغه د ګلابو بوټې اودغه دعکاسۍ نيالګۍ هم ستا له څنګه ږدم او تاته دا ښيم چې زما زيار يوازې دمېوې لپاره نه دی زه ستا له شګوفې اوشنو پاڼو سره هم ډېره مينه لرم.
که له ماسره ګېډه شته اوبې خوراکه ژوندنه شم کولی له ماسره سترګې هم شته او په مخ باندې پوزه هم لرم.
څومره به ښه وي چې سبائې ستا له څانګو دمرغيو خواږه اوازونه واورم او په خوږو نغمو را ويښ شم.
زما نيا لګيه ! ته په دغه هواکې وده کوي بايد خپله خوشبوئي هواته وسپارې او دهوا مرغان له تانه استفاده وکړي.
هغه ورمه چې ستا کاله ته راځي بايد له ځان سره يوڅه يوسي.
دشاتو مچۍ بايد ستا له کوره بينوا لاړې نه شي.
کشکې زما دوستان اوملګري ستاله سيوري لاندې خوشحاله کښېني او دلته دخوشحالۍ خندا واورم.
يوه خوله خندا او يوه شېبه خوشحالي په دې ارزي چې زه څوکاله ستا خدمت وکړم او له لرې ځايه اوبه درته راوړم.

دفکر پالونکي

پيراو فقير نه يې چې خلکو ته دعا وکړې او د هر چا لپاره دتسلي زيارت شې.
فيلسوف اوعالم نه يې چې خلک درنه علم او پوهه يوسي.
طبيب نه يې چې د رنځورانو علاج وکړې.
پيسې نه لرې چې حاتم طايي شې او وږي ماړه کړې.
قاضي يا حاکم نه يې چې عدالت وچلوې او د حق ملګری شې.
دغه راز افتخارات ستا په برخه يوهم ونه رسېده.
ته يوشاعر او ليکونکی يې، مګر له تانه ښه شاعران اوښه ليکوالان ډېر پيداکېږي سره له دې زه تاته په ډيرقدر ګورم او تا ته په ډېر لوی حق قايل يم.
دلته دفکر اوقلم خاوندان ډېر دي، مګر دفکر او قلم دازادۍ علمبرداران ډېر لږ دي ځکه ستا مقام له نورونه هسک ګڼمه.
که څوک تاته د فکر خاوندونه وائي زه ورسره کارنه لرم مګر که دفکر خاوند تا خپل حقدارونه ګڼي زه به ورته بې انصافه ووايم.
هغه څوک چې په وطن کې هېڅ نه لري او دوطن دازادۍ دپاره سر ورکوي په وطن باندې حق لري.
همدغه وجه ده چې دفکر پالونکی مقام له فکر لرونکي څخه ډېر اوچت دی او زه هم دواړو ته په يوه نظرنه ګورم.

د ژوند نغمه

ټول غلي دي. هېڅوک څه نه وائي. دژوندانه نغمه غلې ده.
په دغسې چوپه چوپتيا کې ذوقونه مري، فکرونه محوه کېږي نشاط او خوښی لکه وحشی مرغه له انسانانو نه تښتي.
زه غواړم د دغه سکوت طلسم مات کړم او خپله سرينده وغږوم.
داسرينده ما دعشق له هېواده او د بلبلو له کوره راوړيده.
زما د سرينديٍ آوازډېر خوږ دی.
راشئ! کښينئ زما نغمې واورئ، زه نه غواړم چې ارزوګانې مړې او زړونه ساړه وي.
زه داحساساتو او جذباتو دويښولو دپاره راغلی يم.
دغه ده ما خپله سرينده را واخيستله او خپلې نغمې شروع کوم.
اه- داڅه وشوه؟ له دې سرينديٍ نه خو هېڅ اوازنه پورته کېږي.
سرينده خونه ده ماته تارونه يې هم په ځای دي داولې نه غږېږي؟
ولې يې سره ده؟ له دېنه لويه ضايعه بله نشته.
پوه شوم او وپوهېدم داسرينده دبلبلو له کوره ده اوبې دګلونو له خوا بل چېرته نه غږېږي.
داسرينده له عشق سره ارتباط لري او تارونه يې په هماغه مقام پورې تړلی دی.
زه بايد ګلزار ته ننووزم او دګلونو په حرم کې دخپلې سرينديٍ اواز واورم.
زه بايد دنرګس سترګې، دغوټۍ خندا، د چنډرولښتې، دسنبلوپرېشانه زلفې وګورم اود حسن په ګلزار کې خپله سرينده وغږوم.
بې له دېنه دا خاموشي نه ورکېږي او خوشحالی نه پيداکيږي.
داتورې ورېځې بايد دلمر او سپوږمۍ له مخې لرې شي.
دبلبلو پنجرې او قفسونه بايد مات شي.
دباغ ترلی ور بايد بېرته شي چې خوشحالی راشی او ذوق و شعور سترګې وغوړوي.
دژوند نغمه دغه تقاضا لري اوبې له دېنه په ژوندانه کې نشاط او سرورنه پيداکېږي.

نوی فکر

هر چېرته لاړم، هرچاته ورغلم ښکته پورته ډېر وګرزېدم.
ښارونه مې ولټول په هېڅ ځای کې يې له هېچا سره پته نه وه.
هغه څه چې زه غواړم دلته نه پيداکيږي. چاچې غټه څوکۍ غوښتله پيدايې کړه، څوک چې په نوي موټر پسې ګرځېده هغه دی پکې ناست دی، هغه چې په پيسوپسې لا لهانده ؤ بانکونه يې ډک کړه.
يوازې زه خپلې ارزو ته ونه رسېدم، په رښتيا چې زه په ډېر نادر او ناياب څيز پسې ګرځم او زما حرص له ټولونه زيات دی.
هو! زه نوی فکر، نوی خيا ل او نوی جهان غواړم.

دلته نوې راډيوګانې، نوي فلمونه ، نوي ساعتونه، نوي فيشنونه پيداکيږي مګر نوی فکر او مضمون نشي پيداکېدی.
دلته شاعر انو ډېرې سندرې وويلې ، خو نوی فکر پکې نه و.
پسرلی بيا هماغه ګلونه راوړل چې مونږ خو ځله ليدلی اوبوی کړ دی، مونږ په قرنو قرنو د ګل اوبلبل زوړ مضمون اړوو را اړوو مګر نوی څه نشو پيدا کولی.
مونږ نوي مضمونونه په زړو موضوع ګانوکې لټوو او دزړې بوډۍ په سرنوې دړی ږدو.
دلته ميندې نوي اولادونه راوړي مګر دماغونه نوي فکرونه نه شي راوړی.
دلته ښځې له کورونونه وتلی شي، خونوی مضمون له دماغونو څخه نه راوزي. دلته دا عادت دی چې پېغله دپلار په کاله کې زړېږي اوبيا ودېږي. دلته اوس هم دزړوفکرونو کاله ته ريباران ځي او راځي، اوله نوونه زړې خبرې ښې ښکارېږي.
دلته دبوډۍ په ټا ل کې زړې ارزوګانې زانګي او زاړه سرو دونه غږېږي.
دلته به خيرات خواره مليونران شي، بيسواده به رئيسان شي.
ښځې به په مېړونو زورورې شي، ملايان به د رندانو په مجلس کې ګډون وکړي مګر نوی فکر او نوی مضمون به پيدا نشي.
زمونږ کوچنيان چې پيداشي نوسپين ږيري وي او په ډېره زړه زانکوکې څملي زمونږ للو ډېره زړه ده او زړه دائي زمونږ دما شومانو تربيت کوي، زمونږ ځوانان که ږيرې ونه خريي نوسپين ږيري ورته ويلي شو.
مونږ نوی خولۍ په سر کړی مګرنوي فکرونه مو رد کړ. نوي ښارونه موجوړ کړه، مګر زاړه بوډاګان پکې ناست دي زړې قصې کوي.
مونږ د زړو بوډاګانو په محفل کې زوړ راګ غږ وو او له سپين ږيرونه د ځوانانو اتڼ غواړو .
دا آرزو بېهوده ده زه بايد په نوي فکرپسې بل چېرته لاړ شم.
داشی له زړو شاجانيانوسره نه شته.
که د اتباکالو بوډا نوی واده وکړي هم زوړ دی. که زوړ سړی نوی پوستين واغوندي بيا هم زوړ دی. که له زاړه ښاره نوی ښارته راشی هم زوروالی ورسره دی.
هوا کور بې نوی دی مګر فکرېې زوړدی، په دغسې نوي کور کې نوی فکر او نوی مضمون نه پيداکېږي.

زوړ فکر

سترګې ئې مه خلاصوئ! کوم ښکلی مخ به ووینې لیونی به شي.
میخانه به وګوري مست به شي، ځان به ووینې خو دبین به شي.
دبل عیب به ووینې بدبین به شي.
پرېږدئ چې سترګې یې پټې وي او څه نه ویني.
کوښښ وکړئ! چې په ښو او بدو پوه شي او څه زده کړي.
که دی دسواد اوعلم خاوند شوکه دی په سمه لاره روان شو.
که ده د ښو اوبدو تمیز وکړ بیابه یې سترګې پرانیزو.
دسترګو پردې به یې غوڅې کړو دسترګو غړولو اجازه به ورکړو.
پخواله وخته دده سترګې مه خلاصوئ.
دی باید هرڅه په پټو سترګو قبول کړي او سپین سترګی نشي.
دی باید هرڅه دزړه په سترګو ووینې اودسر سترګې یې تړلی وي.

نادانی او ناداری

په کورکې ئې غله نه وه جامې یې هم زړې او شکېدلې وې.
پور چا نه ورکاوه مزدوري نه پیداکېده حیران و چې څه وکړي او ډوډی ځانته څنګه پیدا کړي؟
وروسته له ډېرو اندېښنولو کوره راووت اوشپه ډېره تیاره ؤ.
پخوا تردې ئې کله غلا نه وه کړې ځکه زړه نازړه په یوه کاله ننووت اوپس له ډېر تردد نه یې غلا ته زړه ښه کړ.
په دغه شپه دده بخت بیدارو، ځکه چې دکاله خاوند ویده و.
ده په بېړه بېړه یو څه ما ل راټول کړ او په وېره وېره یې کور ته راووړ.
وایې چې دغله په غره کې ځای نه شته نو په کاله کې به یې څه حا ل وي.
له ده سره داسودا ډېره زیاته وه چې که سباته یې خلک کور ولټوي او دغلا ما ل ترینه واوزي څوکا له به په جېل کې پروت وي اوله دېنه به هم بد بخته وي.
ده بله چاره ونه لیده دکوټې په یوه کنج کې یې دځمکې په کینلو شروع وکړه چې دغلا ما ل خوندی کړی، مګر یو ساعت وروسته له خاورو لاندې یوداسې ګنج راښکاره شو چې دسرو اوسپینو زورور دولت پکې پروت و.
کله چې داپټه خزانه راښکاره شو ه غل وپوهېده چې په ټول کلي کې ده غوندې بل بډای نه و، اوده غوندې د ذلت شپې هم بل چا ندې تېرې کړي.
هو! ده د خزانې دپاسه په لوږه شپې تېرولې، دده په کاله کې هر څه و مګر دی ناخبره و او خپل شته ورته نه ومعلوم.
دی نه پوهېده چې زه لوی بډای یم او زما په کورکې هرڅه شته.
دده ناداري په حقیقت کې نا داني وه نور څه نه و.

ددغسې سړي په حا ل افسوس په کاردی او که دیوه ملت دغه حا ل وي له دېنه لویه بد بختي او دافسوس خبره بله نشته.

دناپوهانو فطري اومعنوي استعداد همدغسې له خاورو لاندې پټ پاته کیږي، لکه چې د ناپوهه ولس معدنونه پټ پاته وي او څه کار ترېنه نه اخیستل کیږي.

سیند

دوچو ډاګونو، ددښتو او میروله څنګه لوي سیند بهیږي ،مګر دغې وچې بیدیاته اوبه نه ورکوي. په دغسې وچکا لی کې چې په اوبوباندې سرونه ماتیږي سیندلکه شوم بخیل په شتاب درومي او زمونږ تندې ته نه ګوري.

کله چې سیند په چپو راشي کورونه اواباد پټي هم له ځان سره یوسي.

همدغه سیند له مونږ نه هغه خوابل راز روان دی اوله نوروسره یې رویه بل راز ده، هلته دغسې ورانی نه کوي. دومره بخل نه لري. دغه راز بې رحمي پکې نه شته. هلته د سیند په غاړه زرشویان دسیند له شګو نه زر راباسي.

ما هیګیران پکې په خرو اروکبان نیسي او ښکاریان یې په لوی اوستر ډنډ کې هیلۍ ولي. هلته له سیند نه ډېرې لویې ویالې بیلې شویدې، ډېرلوی لوی ډاګونه له اوبو لاندې شوه، کلي او ښارونه ابادشو ه، شاړې ځمکې په ثمر راغلې، دغلو او مېووپکې څه کمی نه شته. هلته دسیند په مخکې لوی لوی بندونه جوړ شوه. دبرېښنا ماشینونه ودرېده، فابریکې او کار خانې په کارو لوېدې خلک اباد اوماړه شو.

داسیند ولې دلته دغسې او هلته هغسې دی.

مونږ ته په قهر دی او په هغوی پیزوینه لري، دلته ډېر تنداو په خیزونو روان دی، هلته غلی او ارام بهیږي.

دلته کوږ و ووږ ځي او خپله مجرابدلوي، هلته په خپله ټاکلی لاره روان دی اوبې لارې نه ځي. په رښتیا چې سیند دلته ډېر ورانی کوي او هلته دیوه نظام او قانون تابع دی چې وراني ته یې نه پرېږدي.

زمونږ ګناه دسیند په غاړه ده، سیند له مونږ نه ډېر څه وریدي او ډېریې رانه وژلي دي، دا سیند خوني سیند دی او له مونږ سره یې زړه دښمني ده، څوځله یې زمونږ کورونه وران کړی او اباد پټي یې رانه په وارو وارو وړی دی.

زمونږ ټوله ګناه دسنید په غاړه ده، سیند زوړور دی اوپه مونږ باندې هروخت ظلم او تېری کوي.

آه- مونږ څومره ناپوه یو، چې دغه رازفکر کوو او په خپله ګناه نه پوهیږو، مونږ خپله ګناه د سیند په غاړه اچوو، دسیند په غاړه خو مونږ پراته یو په رښتیا چې دا زمونږ ګناه ده دسیند نه ده.

سیند له چاسره دښمني نه لري، سیند هرتړی ته اوبه ورکوي او دهر چا خیرنې جامې پاکوي، سیند پوخ کار غواړي او پاخه بندونه ورته په کار دي.

که زمونږ کارپوخ وای او زمونږ بندونه پاخه وای زمونږ ویالې نه وچېدې او زموږ پټي اوبو نه وړل.

مونږ د سیند په بندو بست پوه نه شو او له سیندنه موکار وانخیست.

داسیند دژوند اوحیات سیند دی. په ده کې د ورانی او ودانی دواړه قوتونه موجود دی.

سیند، دهرچا ظرف او استعداد ته ګوري هغومره اوبه ورکوي.

دمنګی خاوند او د منګوټی خاوند ته سیند برابره برخه نه ورکوي او نه ورو لښتیوته د لویو ویالو په اندازه څه ورکولی شي.

سیند دهر چا کار ته ګوري او هغسې ورسره کوي یعنې خام بندونه ورانوي او پاخه بندته ځان تسلیموي.

هغه څوک چې د ژوندانه سيند په خپل سر پرېږدي او يوه معينه مجرا ورته نه شي ټاکلی له ژوندنه استفاده نه شي کولی.

عقيده

په سترګو بې څه نه ليدل مګر دخدای کتاب بې ترڅنګه و او مسجد ته راغی.
ده هغه آسمانی کتاب په تا خچه کښنو د او په لما نځه ودرېده. کله چې له عبادت نه فارغ شو او له مسجد نه روانېده هغه کتاب پاته شو او يوبل کتاب لاس ته ورغی.
دی ړوند و، کتاب بې نه ليده اوپه کتاب نه پوهېده، مګر ډېر ټينګ بې په غېږ کې نيولی و. ده ته دا نه وه معلومه چې په کتاب کې څه دي او دچا کتاب دی؟ له ده سره ټينګه عقيده وه مګر پوهه اوبينا ئې ورسره نه وه.
ده دخدای لپاره دغه کتاب ښکلا وه او لکه تعويذ له ځان سره بې ګرزاوه.

عمل

هغه خپله امسا ټکوله او بازارته راغی. په سترګو بې څه نه ليدل. مګرپه نامه بې هرڅه پېژندل له ده نه خپلو ماشومانو وخکې غوښتې وې.
دی په همدغه شی پسې راغلی و.
ددنيا بازارته ډېر ړانده راځي او څه اخلي، دکانداران دهغوی په سترګو کې خاورې اچوي او ردي مالونه ورکوي.
ده ته هم دکاندار له خاورنه ډکې وخکې ورکړې چې هرڅه ورسره ګډو.
دی روان شو او په لاره کې بې ځولی له لاسه خوشې شوه.
ده د ځمکې په مخ لاس وګرځاوه او هرڅه بې راټول کړه.
دی نه پوهېده چې خپل کاله ته څه وړي؟ او دده وخکې څنګه دي؟
ده غوندې ډېر ړانده دلته راځي اوهغه څه وړي چې دوړلونه دي.
هو! دړندو عمل همدغسې دی، مګر، ړوند نو له دېنه زيات څه کولی شي؟ ړوند که په سمه لاره لاړ نشي بايد معذور بې وګڼو.

عبادت او دعا

د رحمت بارانونه ونه وربدل چينې وچې شوې په کارېزونوکې دمرغی منبوکه نه لمديده. دونو پاڼې په پسرلی کې زېړې وې، په سمسورو باغونو خزان ولګېده، په خلکو دوړې هيبت راغی.
ټول دعبادت او دعا لپاره بيدياته ووتل، پاک خدای ته بې زاری کولې مونځو نه بې کول، درودونه بې ويل، دعا ګانې بې کولې د باران ترې و، زورور بارانونه بې غوښتل. دغسې داخلاص عبادت ، دغه راز د سوزدعا ګانې کله دوی

نه وې کړې په دغه وخت کې د دوئ تعلق له خدای سره ډېر زيات و. دوی باور درلود چې روزي له خدای سره ده، ډوډۍ له اسمانه راځي اوځکه دخدای دستر خان دی.

هرچاله خپلو بدو عملونو توبې ايستلې، دهريوه له سترګو اوښکې بهېدې، مګر داسمان له سترګو يوه اوښکه هم تويه نه شوه.

دباران په انتظار کې ورځ بېګاه شوه، ماښام هرڅوک خپلو کورونو ته لاړل، دقبلې له خوا توره وريځ راښکاره شوه چې ډېره زياته تياره ورسره وه، خلکو ويل دحيات اوبه په تورتم کې دی. زموږ دعا قبوله شوه اوس به داسې زورور باران ووريږي چې غرونه رغونه به په اوبو ماړه شي او دځمکې تنده به ماته شي. داتياره وروړو زياتېده کلي کورونه، غرونه رغونه په دغه تورتم کې ورک شو. له اسمانه ډېر زورور باران راښکته شو چې تالندې، برېښنا ګانې له هيبته ډک غړونه او زورور سيلا بونه ورسره و.

دهوا موجونه په دغه شپه طوفاني معلومېده، باران ديوه زور ورآپت هيبت درلود، سېلاب له غره نه ډېرې غټې تيږې رغړولې دهرچا دايقين و چې هر څه به سېلاب يوسي، مالونه، اولادونه ښځې او نربه ټول تباه شي دمړو پته به نه وي معلومه، کلی کورونه به له خړو لاندې شي او هېڅوک به هېڅ پيدانه کړي.

دغه ډار بيا په کلی د ژړا انګو لا آوازونه اوچت کړه، خلکو بيا پاک خدای ته رجوع وکړ. هماغه اوراد او هماغه دردونه بيالوستل کېده هرچا به دعا کوله چې باران ودرېږي او د خدای له قهر نه نجات ومومي.

بې زړه

د ا يمان ځای زړه دی او دی بې زړه دی.
چې وړوکی و له شيشکو او پېريانو ډارېده چې لږ غونډې لوی شو دملاصاحب له ډاره په سبق نه پوهېده.
په کور کې د ادې ډار و او د باندې د دادا.
اوس چې لوی دی دخان ډار، دملک ډار، دحاکم ډار يې په زړه کې ټينګ ځای نيولی دی. په لاره کې ورسره دغلو وېره ده او په کورکې دغلېمانو له وېرې خوب نه ورځي.
لويه خدايه ! په کوم زړه کې چې دغومره ډېرې وېرې وي ستا وېره ډېرځای نه شي پيدا کولی.
په دغسې زړه کې ستا خوف ته ډېر لږ ځای پيداکېږي، که ستا ډاراو دظالمانو ډارپه يوه زړه کې يوشان موجود وي له دېنه لويه ګناه بله نه شته.
کشکې دوی يوازې له تا وېرېدلې او ستا د دښمنانو ډارېې په زړه کې نه وای. دخلکو ډار ستا وېره په زړونوکې کموي او ايمان ته زيان رسوي، ستا ضعيفه بندګان يوازې له تانه نه وېرېږي له نورونه هم وېرېږي دوی اوس د ز ورورو په مخ کې حق نه شي ويلی اوته دحق طرفدارېې، ته په دروغو خپه کېږې او دوی له ډاره رښتيا نه شي ويلی.
ستا ظلم نه دی خوښ دوی له وېرې د ظالمانو خدمتونه او صفتونه کوي هغه مسلمان اوس چېرته دی چې يوازې له تا وېرېږي اوبس. ستا بنده بايد د ډار بنده نه وي او دنمرود له اوره بې سترګه ونه سوزي.

ملك او ملا

دکلي ملک به چې هرڅه کول څوک يې مخې ته نه شو ورتلی. زور وکه زورور دواړه له ده سره و. هرڅه دده په لاس کې اوهرڅوک دده لاس لاندې و. هېڅا دخپلې خور او لور واک نه درلوده. دکلي غوړي او چرګان هرڅه د ده ؤ، ښايسته ښځې به ده کره وې، ښکلي هلکان به د ده په مخکې ګرځېدل او هرچا به دده خدمت کاوه.
يوه ورځ په کور او کلي کې دا آوازه خپره شوه، چې هغه بې موره او بې پلاره هلک چې په علم پسې تللی و دعلم او کما ل خاوند شو هغه اوس له ډېرې پوهې سره بېرته وطن ته راځي، هر چاته سمه لاره ښئی هرڅوک په حق پوه کوي او هر چاته حق وائي، ځکه چې هغه دحق ملګری دی او له ظلم سره دښمني لري.
دا آوازه په ملک باندې ښه ونه لګېده.
ملک له دغه هلک نه وډار شو او پرېشانه خوبونه يې وليدل . ملک پوهېده چې هغه خيرات خور ملا نه دی، دهغه سترګې ډېرې مړې دي او په زړه کې يې د زورورو ډار نشته.
هغه هېڅکله بې له خدايه بل چاته سرنه ټيټوي له هغه سره دحق جذبه او حقاني قدرت شته او په وينا کې يې بل شان تاثير موجود دی.
څو ورځې پس ملا له يوې امسا سره راغی، ظلم او ناروا ته يې بد وويل د زور اوقوت مخه يې ونيوله خلک يې په خپل حق پوه کړه او دمظلومانو ملګری شو.

دده ملګري ورځ په ورځ زياتېدل او په اولس کې پوهه اوبيداري پيداشوه، هغه ملک لري شو او په ځای يې بل ودرېده، دغه بل ملک هغسې ملکي نه کوله او ډېر به سم چلېده. چې علم او پوهه پيدا شي ملکان سمېږي او خلك سم ملك دروي.
دفرعون اوموسی قصه، دملک او ملا افسانه همدغه معنیٰ لري.
هلکان بايد په علم پسې لاړ شي او د علم رڼا له ځانه سره راوړي.

شاعر

شاعر يوازې پرېږدئ ځکه چې دی د جرګو او مرکوسړی نه دی.
هغه چې له نورونه ګټه کوي بايد نوروته ورشي.
دی غواړي چې له ځانه استفاده وکړي، نه له بل چانه.
هغه وخت چې برخې وبشلې کېدې سازنده ئې دساز او سرو د مجلس ته راوباله اوشاعر يې له خلکو نه لرې يوازې کښېناوه. شعر اجتماعي شو، مګر د شاعر په برخه تنهايي ورسېده.
څوک چې په آزادۍ مين وي هغه هېڅکله ځان نه شي مقيد کولی.
د آزادۍ معشوقه هغه وخت چاته ځان ښئی چې له نورونه بېل او يوازې وي. شاعر له ځان سره عشق لري او په ځان مين دی.
دی نه غواړي چې په نوروکې ورک شي او نورو غوندې شي.
دی له خلکو سره همدردي لري مګر له خلکو سره ناسته ولاړه نه شي کولی عاشق دی خو معشوقه نه لري.
دردلري، مګر دوانه خوري.
ذلت يې نه دی خوښ او عزت ته هم په ښه سترګه نه ګوري.
دده طبيعت بل شان دی.
دی تاسې ته لاره ښئی مګر په يوه لاره درسره نه شي تلی.

سبا

هغه ورځ چې تراوسه يې نه دلمر وړانګې دغرونو په سرولويدلی دی او نه يې د پيښو او واقعاتو مطلع چاته معلومه ده د سبا په نامه يادېږي.
دا ورځ لکه يوه پټه معشوقه له هر چانه پټه ده او دسحر نسيم يې هم له مخه پوړنی نه دی لرې کړی.
دانه ده معلومه چه دغه ورځ به څه له ځان سره راوړي او څه به له ځا ن سره يوسي.
دچمن په ګلونو به شبنم وروي او که ږلی؟
يو اشنا به په سرو سترګو له بل نه بېل کړي او که دوه خواږه ياران به غاړه په غاړه کړي.
دا ورځ له دغه مجهوليت او معماتوب سره دهرچاپه زړه کې محبوبيت لري او هرڅوک ورته په اميد ګوري.
دهرچا کار او زيار دسبا ورځې دښه والي لپاره دی او دنن ورځې دعمل نتيجه د سبا ورځې په لمن کې لټوي.

هرڅوک هیله لري چې دنن ورځې زحمت به د سبا ورځې په راحت بدل شي او سبا به له نن نه ښه وي.
په همدغه اسره د ژوندانه مشقت سپکېږي او دامید مزی غځېږي، دنن ورځې بندی دسبا ورځې آزادي په خوب کې ویني او همدغه راز خوبونه دغمونو تله سپکوي.
چاچې نن دخوښۍ او خوشحالۍ ډولۍ کاله ته راوړېده هغه یقین لري چې سبا ته به د زوی پلار شي او له دغې خوشحالۍ نه به بله خوشحالي پیداشي، دا غولوونکی سبا هېڅکله نه سبا کېږي او ترقیامته دوام لري.
د ژوندانه ټول خوږوالی په همدغه شي کې پټ دی، که دغسې سبا ته څه امیدو نلرو د ژوندانه تحمل هېڅکله نه شو کولی.
ځمکه او اسمان په همدغې ورځې پسې سرپه خېږی سرګردانه ګرځي او داتیا کالو بوډاهم له دغې ورځې نه نا امیده نه دی.
که دسبا ورځې مینه زموږ له زړونو نه و اوزي مونږ بیا ژوند نه شو کولی ځکه چې زړونه سړېږي او ارزوګانې مري.
که مونږ له سبا سره خپل تعلقات قطع کړو ډېر تاوان به وکړو او خپل ژوند به فاني وګڼو.
زمونږ نظر به بیا لرې ځار نه کوي او ډېر لنډ به ګوري.
په دغسې حا ل کې مونږ بیا اوږده اوږده فکرونه نه شو کولی او دمریخ سفر رانه پاته کېږي.
دسبا ورځې فکر زمونږ په اخلاقي ژوندکې هم ډېره اغېزه لري او دبشر هر راز مادي او معنوي ترقیات ورپورې تړلي دي.
دهقان دهمدغې ورځې لپاره کر کوي او باغوان په باغ کې نیالګي ږدي دخرما زړی په ځمکه کې کرل او دخرماله ونونه خرما ټولول د هغوکسانو کاردی چې سبا ته امیدونه لري او دنن ورځې په تنګه دایره کې ایسارنه دي.
څومره چې دانسان ذهن او دماغ ترقي کړیده، په هره اندازه چې انسان لوی شوی او پوه شوی دی هغومره یې له سباسره تعلق زیات شوی دی دسبا ورځې غم خوړل د سبا لپاره فکر کول، دسبا ورځې ضرورت او احتیاج په نظرکې نیول دډېرو پوهانو او د ډېرو لویانو کاردی. زه لوی او کوچنی په همدې پېژنم چې یو ډېر لرې ګوري اوبل ډېرنز دې ګوري د یوه سبا هم ډېرلرې اودبل لنډ دی.
دمسلمان سبا پس له مرګه هم شته، دده نظر باید ډېرلرې ځا روکړي او ابدي ژوند په نظر کې ونیسي.
ابدي ژوند همدغه دی چې سړی له سبانه غافل نه وي او د سبا اندېښنه ورسره وي.
نن او سبا هغه دوه مېلمانه دي چې یوځي او بل راځي. مونږ له یوه سره وداع کوو او دبل په خدمت مشغولېږو.
زموږ خدمت باېد دسبا ورځې دپاره وي او خپله آینده په نظرکې ونیسو دعقل او دور اندیشۍ تقاضا همدغه ده.

„بله ډیوه“

دپسرلي ګله!

ستا ښایسته اوګلالۍ څېره په جهان کې څومره قدر لري. آسمان له دومره لویوالی سره هر سحر دشبنم په پاکو او رڼو څاڅکو ستاښکلی مخ وینځي او ځمکه دخپل زړه له نمه اوبه درکوي.

دځمکې مخ په ته‌اښایسته دی. هوا ستا په ورمو معطره شوه، دبلبل خوږه نغمه ستا د جلوې برکت دی، شاعران ستا په ستاینه په جامعه کې مقبول شو، ښکلو پیغلوتاته په خپل اوربل باندې ځای در کړ، بوراستا په مینه په غزلو کې وستایل شو.

په شعر او ادب کې ستا برخه ډېره زیاته ده، دمینې او محبت ډېر ښه سوغات ته یې.

مګر ګوره چې پخپل جمال اوکما ل مغرورنه شې او له باغه ونه وزې.

تا غوندې ډېرښکلي اوښایسته ګلونه دهېواد په غرو رغوکې پیداشوه چې نه چاولیدل او نه چا وستایل.

که ته هم له دغه چمن نه ووتلې او په غرونوکې دې ځای ونیو نه به بلبل پیداکړې او نه مالیار.

ته دخلکو له نظره مه لرې کېږه او ځانته ما لیار پیداکړه!

دانسان داعادت دی چې مطلق ښه نه ستائي او هرښه څیزښه نه ګڼي، هو! دی هماغه شی ښه بولي چې ده ته نږدې وي او د ده خپل وبلل شي.

دلته هر څوک، خپل، ښاغلی ګڼي او هریو دخپل باغ ګلونه ستایي.

ته هېڅکله دخلکو له نظره لرې کېږه مه!

ستا ښایست دخلکو د توجه او التفات نتېجه ده.

که ته غواړې چې هرڅوک دې قدروکړي او په خپل سر دپاسه ځای درکړې لکه نرګس هر چاته په ښه سترګه ګوره او لکه دباغ غوټۍ هرسحر خلکوته خانده!

په دغسې التفات او یوه خوله خندا سرې دخلکو زړونه خپلولی شې.

په یوازې ګلتوب او ګلا لیتوب هېڅوک قدر او منزلت نه مومي او نه په تش ښایست دلبري او دلر بایي کېږي.

راشه زما د باغچې ګل شه چې هر سحر دې په دیدن اوبه کومه

„بله ډیوه“

د رمې خاونده

دتورې کیږدۍ او دلوېې رمې خاونده!

په دې سره او ټکنده غرمه کې، په دې وچه بېدیا او سپېره صحر اکې چې یخې اوبه، یخ سیوری، توده ډوډۍ، شودې اومستې، کوچ او پیروی، کورت او غوړي، پوځی او پنیرونه هرڅه له تاسره دي په خوارانو اوبېو زلورحم وکړه!

له لارویونه خپل خوږونکی سپی ایسار کړه!

هرڅوک چې ستا کېږدۍ ته په هېله او اسره راځي، هغه له خپلو سپیونه ساته او قدرېې کوه!

په دې وچ ډاګ کې بل سیوری نه شته یوازې ستا سیوری ته هیله اواسره کېږي.

که ته خپل سپی ونه نیسې له دېنه لویه بې رحمي بله نه شته.

ای دخوږو سپیو خاونده!

ستا دسپیو تاوان له تارسېږي او د دوی په ضرر ته نیولی ئې.

سپی اونفس دواړه یو شانته دي.

ته خپل سپی ونیسه! او په مونږ رحم وکړه!

ته پخپلو سپو دا ګمان مه کوه چې دوی به هروخت ستا غلیمانو ته وغاپي.
دوی ډېر ځله داسمان ستورو او سپوږمۍ ته هم غاپي.
ستا په ملګرو او دوستانو هم بلوڅې او غوټې وهي.
آه- هېڅوک زما نارې نه اوري.
دخپلو سپیو حملې هم نه ویني.
زما غږ ترکېږدۍ نه رسېږي.
دوی ولې څه نه اوري؟
ولې څه نه ویني؟
ولې په چارحم نه کوي؟ پردي خوبه نه وي؟
کېږدۍ خو دپښتنو معلومېږي.

„څه لیکل یا لیك پوهه"

بې ګناه بندي***

پرېږدئ ! دابې ګناه بندي پرېږدئ!
مه وېرېږئ، دده په آزادولو کې هېڅ خوف او خطر نه شته.
فساد او شرارت له ده نه نه پیداکېږي.
دده بندي کول لویه ګناه ده.
داهغه یوسف دی چې دبې ګناهۍ په سبب زندان کې لوېدلی دی.
که دی له زندانه راووزي ستاسې آینده سنجولی شي او ستاسې دبلې ورځې غم خوړلی شي.
پرېږدئ! دابې ګناه بندي پرېږدي!
که دی خلاص شو ستاسو انتظام به په ډېر ښه شان وکړي.
ستاسې ورې به ماړه کړي، ستاسې بربنډ به پټ کاندي.
تاسې دغه ښکلی موجود په تورو څاګانو کې مه غورځوئ.
په زندانونو کې بې مه اچوئ.
په لېوانو او پړانګانوېې مه خورئ.
دی به ستاسې د ګډو ډو او پرېشانو خوبونو صحیح تعبیرونه وکړي.
ډېرې سختې، مبهمې او مجملې غوټې به پرانېزي.
دی دراتلونکی حا ل پېشبېني کولی شي.
دطبیعت په رمزونو او اسرارو پوهېږي.
دجوي اوفلکي اوضاعو اقتضاآت ورمعلوم دي.
پرېږدئ! دابې ګناه بندي پرېږدي!
دده په آزادۍ باندې علم اوپوهه زیاتېږي.
وطن رڼا کېږي، ړانده بینا کېږي
دی له خپلو جفا کارو وروڼوسره هم ښه سلوک کوي.

دی ډېر پېچومي او اړولی شي.
ډېر کړې لارې سمولی شي، او ډېر مشکلات حل کولی شي.
ماخوب لیدلی چې دابندي خلاصېږي او دسلطنت په کرسۍ کښېني.
ښه فکر وکړئ!
دابندی څوک دی؟
پس له ډېره فکره وایم!
فکرد ی فکر!

«څه لیکل یا لیك پوهه»

نظر لالا

په یوه ستانه کورنۍ کې یوسپین ږیری خدمتکار او سېده چې هرچابه ورته نظر لالا ویل.
داسړی دماشومتوب له وخته دبوډاتوب ترزمانې په دغه کاله کې و اوخپل ژوند یې په همدغه کاله کې خاورې کړ.
دی ددې کاله نسبي سړی نه و او دخدمتکار په حېث یې کارکاوه، مګر مزدور ورته نه شو ویلی، ځکه چې دمزدور په شان کارېې نه کاوه.
هېڅوک به خپل ځان دځان لپاره په کارکې دغومره ستړی نکړي لکه چې نظر لالا ددغې کورنۍ په خدمت کې ستړی اوستومانه و.
کوم کارچې څوک دیوې ټینګې اولوړې عقیدې لپاره کوي هېڅ حریص او په ګټه مین سړی یې د پېسو لپاره نه شي کولی.
ده دغه خدمت دخدای لپاره کاوه او په داسې جذبه یې کاوه چې دلمانځه دفوتېدو هم څه ډېره پروا ورسره نه وه.
په دغه سړي کې ډېر زیات اخلاص، امین توب او صداقت موجود و چې په دې وخت کې یې مثل او نظیر نه شي پیدا کېدی یا ډېر لږ پیداکېږي.
داسړی بې نامه اوبې نشانه سړی و، جامې به یې تل زړې او خړې وې، مګر دزړه صفا ئي یې دومره زیاته وه چې زه ورته حد او اندازه نشم ټاکلی.
په کوم کلي کې چې نظر لالا اوسیده د جاه او جلال خاوندان او دعلم وفضل صاحبان هم اوسېدل چې ځینو مریدان هم نیول مګر زه له هغو ټولو نه نظر لالا انتخابوم او له نورونه په ادب تېرېږم.
زما داعادت دی چې له مخدوم نه خادم ته په محبت ګورم او له پیرنه مې مرید خوښ دی.
له ماسره اوس دافکر ډېر پوخ شوی دی چې دخیر او برکت خاوندان په ساده مسلمانانو کې ډېر مونډلی شو او پوهان او هوښیاران دبل لپاره له خپلې ګټې نه نشي تېرېدلی.
څوک چې دخدای لپاره د نورو خدمت کوي او خپل ژوند دنوروله ژونده قربانوي هغه لکه نظر لالا داسې وي چې خپله مادي ګټه هېڅ نه پېژني او په پردی کاله دومره زهېروي چې له هېچا سره به دخپل کاله دغومره غم نه وي.
داسړی په تور او سپین نه پوهېده، الف اوبې یې نه و لوستی، د لفظ او معنی فرق یې نه شوکولی، مګر دنیکۍ او خیر رسولو په لوړه مبدائې ټینګه عقیده لرله او داجذبه یکې دعشق حدته رسېدلې وه، نظرلالا دهرچا په نظرکې ډېرسخت اوبخیل سړی معلومېده، هرچا به ویل چې ده غوندې سخت سړی بل نه پیداکېږي، په رښتیا چې دده پېرزوینه په ځان باندې ډېره لږه وه، مګر بخیل ورته نشم ویلی اوډېر حاتمان زه ورځینې ځاروم.

کله به چې دکاله خاوند، نظر لالا له کا بله ننګرهارته استاوه چې څاروي او پسونه بوزي نویو څو ډوډۍ به یې پخې کړې او ډېرې لرې پیسې به یې هم ورکړې چې په لاره کې ځان ته کوم وخت څه نګولی واخلي یا چېرته د څاروو لپاره څه واښه پرې رانیسي. داسړی به له کا بله لغمان ته ولاړ او څاروي به یې هم ورسول، مګریوه میاشت یادوه میاشتې پس به چې څوک میلمانه راغلل او چرګه به په کار شو نظر لالا به هغه پیسې په چرګورو ورکړې چې میلمانه په ښه شان عذر شي او دکاله دخاوند ښه نوم وساتل شي.

دی هغه راز خدمتګار نه و چې له خپل مخدوم نه څه واخلي او دځان لپاره یې ذخیره کړي بلکه ده به هغه ته څه ورکول او خدمت یې ببخي وریاو.

دده خور او خوریې ډېر غریبان و، مګر هېڅ بد ګمانه سړی هم داګمان نه شو کولی چې دی دې هغوی ته څه ورکړي. که کله به د کاله خاوند دده په خاطر هغوی ته څه ورکړه دی به خپه کېده او ددغه کاله زیان ورته لکه دایمان زیان معلومېده.

دنظر لالا دا عادت و چې چرګ غږ به له خوبه پاڅېده او دسپېدو په رڼاکې به غره ته روان و، ترڅو به چې لمر څرک واهه ده به له غره نه دخسوګېډۍ راوړ، چې سبا ناری به یې وکړ، نو بیا به په نورو کارو پسې روان شو او ټوله ورځ به یې کار او خدمت کاوه.

ده به پس له ماښامه هم د شپې تر لسو بجو د میلمنو خدمت کاوه او ډېر ناوخته به ویده کېده.

دده په کارکې درخصتۍ او تعطیل ورځې نه وې او دناروغۍ دپاره یې هم فرصت نه درلود.

دی د عادت او ډېر کارکولو په وجه له پولادونه هم کلک و.

هغه ګېډۍ چې ده د شپېتو کالو په عمر په شاباندې راووړ ددې زمانې ښه ښه ځوانان یې نه شي ورلی.

ده به هرکله دخمتا پیوندي کالي اغوستل او خوراک یې هم ډېر خوارو. ترڅو به چې ډېر مجبور نه شو نو داختر په ورځ به یې هم نوي کالي نه اغوستل، په دغه کاله کې به چې هرڅومره ښه څه پاخه شوه، دده برخه به پکې ډېره خواره وه، ځکه چې ښه ډوډۍ دده له ستوني څخه نه تېرېده او په همدغه وجه به دچرګ ورمېږ دده برخه وه، نظرلالا له تودې ډوډۍ سر ه هم دښمني درلوده اوچې په کور کې به سړه پرته وه تودې ته به یې لاس نه وروور.

په همدغه سبب دی په بخل مشهور و اوهرچابه ورته سخت اوبخیل ویلې.

دا و د خلکو قضاوت چې له حقیقت نه ډېر لرې و اوپه ډېرې ظاهر بینۍ بناو، هغه څوک چې خپل ژوند دبل لپاره وقف کړي او هېڅ دنیایي ګټه پکې له نظرلاندې نه وي هغه ته به څنګه بخیل وواېو.

هو ! نظر لالا په ځان باندې بخیل و ځکه چې له ځانه تېرو اوخپل ځان یې بل ته بخنلی و.

ده ته به که چا دخدای دپاره څه ورکړه هغه یې دبل دپاره اخیستل اوبل ته یې ورکول.

داایثار اوفداکاري چې پدې وخت کې لکه د اینځرګل یا دمرغۍ پۍ ډېر نادر څیز معلومېږي، له انساني غرایزو سره ډېر موافقت نه لري او مثالونه یې ورک دي.

داراز سړی دخلکو په نظرکې ډېر ساده او ډېر احمق معلومېږي.

په عقل او پوهه داګمان نه شي کېدی چې چاته ددغسې ایثار او فدا کارۍ اجازه ورکړي.

خپل ځان خوارول اوبل پالل، له ځانه تېرېدل او دبل په ښه ورتلل دعقل او فکر کار ندی د دغسې کارونو د پاره یو لوړ معنوي عشق په کار دی او د نظر لالا ا خلاص غواړي.

ددغه کاله هرڅه دنظرلالا په لاس کې وو او دده په امانت دارۍ هرچا داسې یقین درلود چې هېڅ شک پکې چانه شو کولی.

زه دهغه چاستا ینه نه کوم چې نظرلالا ورته ډېر اخلاص او عقیدت درلود.

زما په نظرکې دستایلو وړنظر لالا دی او دده په ښه سړېتوب ټینګه عقیده لرم.

دی اوس له نظره پناه دی او زه دده زیارت ته په ډېر اخلاص ورځم. په هغه ادېره کې چې دی ښخ دی نور قبرونه هم ډېر دي او په ځینو باندې لا جنډې هم ولاړې دي، مګر زه نظر لالا ته ډېر احترام لرم اودده حسنات راته ډېر درانه معلومېږي.

په رښتیا چې زما خادمان خوښ دي او ښه خلک په خدمتګارانو کې وېنم.

جبر او اختیار***

هغه کارچې دانسان په اراده او اختیار نه وي شوی دفخر وړنه دی او دملامتۍ موجب هم نه ګرځي، یعنې که دچا ونه ټیټه وه، ګرم نه دی که چا متوسط قداو قامت درلود ورته نه شو ویلی چې ډېر ښه کار دی کړی او اندازه دې ساتلې ده.

که یوسړی خپل سپین مخ تورکړي ملامت دی، مګر دحبش مخ که هرڅومره تور وي څوک بې نه شي ملامتولی، ځکه چې دده اختیار او اراده پکې دخل نه لري.

که یوسړی خپل غلیم په جنګ کې مړکړي او خپل شجاعت ښکاره کړي حق لري چې په خپله توره او توریالیتوب فخر وکړي، مګر که مرغۍ ولي او سړی ولګېده که څه دده ډېر زورور او زړوردښمن وي خپل بریت نه شي تاوولی او توریالی ورته نشو ویلی.

هېڅوک یو ګونګ په حق نه ویلو نه ګرموي ځکه چې هغه مجبور او معذوردی، مګر هغه چې ژبه لري او له ډاره حق نه وایي له ملامتۍ نه نه خلاصېږي که څه هم یوڅه مجبوریت دلته هم شته او اختیار نیمګړی دی.

دجبر او اختیار مسله ډېر اړخونه لري او دغه فیصله څه اسانه خبره نه ده.

زه په دی ځای کې دا اراده نه لرم چې له علمي څېړنې نه کار واخلم زما مقصد بل دی اود ملایانو په کار کې کارنه لرم.

زه حتی الا مکان له فلسفي بحثونونه ډډه کوم مګر کله کله مې د موضوع تعلق او ارتباط مجبوروي چې په معقولاتو کې مداخله وکړم. زه نه وایم چې انسان مختار دی ځکه چې مونږ ډېر مجبوریتونه لرو او د جبر مظاهر دلته ښخي ډېر دي.

مونږ مجبور یو چې په وچه مز ل وکړو، ځکه چې دلته بحر نشته او زمونږ په هېواد کې بېړۍ نه ګرزي.

همدغه شان مونږ له کابله ننګرهار ته په هوانه شوتلی، ځکه چې هوائي سرویس نه دی جاري، مګردغه راز مجبوریتونه په ځینو نورو ځایو کې نه شته هلته یوسړی اختیار لري چې په هواځي که په بحر کې او که په وچه.

اوس پوه شوئ! چې جبر او اختیار په هرځای کې یو شانته نه دی او ټول انسانان یو راز مجبور نه دي.

ډېر مجبوریتونه پخوا وو چې اوس نه شته او خپل ځای یې اختیارته پرې ایښی دی. یو ماشوم چې اول پیداشي هېڅ اختیار ورسره نه وي او دبل په غېږ کې ژوند کوي، په خپله نه چېرته تلی شي او نه راتلی شي. څملول او پاڅول یې دبل په لاس کې وي او کالي بل څوک وراغوندي، مګر څومره چې لوئېږي او غټېږي هغومره دمورله غېږې لرې کېږي او له مجبوریت نه اختیار خواته درومي، کله چې په خپلو پښو روان شي نو بیا خپل مخ په خپله وینځي او پخپله خوښه له کاله اوزي یا کاله ته راځي.

کله چې ځوان اوځلمی شي، دکاله واک او اختیار هم د ده شي او دپلار په جایداد تصرف وکړي.

په هره اندازه چې دژوندانه درجه اومرتبه لوړيږي مجبوريت کميږي او اختيار زياتيږي. يو کاڼی که څوک هرې خواته غورځوي، او هر راز لوبې پرې کوي کولی يي شي، مګر ونې او بوټي دغسې نه دي، يعنې دنبات مجبوريت له جماد نه لږدی ځکه چې دحيات اثرپه ده کې زيات دی.
له ونو او بوټو نه بيا د دڅارويو اختيار ډيردی اوجبر نورهم تخفيف موندلی، انسان چې له حيوان نه پورته مقام لري، اود تکامل په لاره کې وړاندې دی دده اختيار نورهم زيات شوی او له خپلې ارادې نه ډېر کار اخلي.
په انسانانو کې هم دوحشي او مدني انسان، عالم او جاهل انسان، دقوي او ضعيف انسان په اختيار کې ډېر فرق موجود دی مګر بياهم په هرحا ل کې يو څه مجبوريتونه شته او په جبر او اختيار کې ډېر فلسفي بحثونه کيدی شي.
ددنيا ډېر پوهان پدې عقيده دي چې دانسان ډېر لږ کارونه په ظاهر ه ارادای او اختيار ي معلوميږي، مګر په حقيقت کې د مجبوريت اثروي اوخبره له اختياره وتلی وي.
دوی وائي هغه سړی چې ډېر په غيظ او غضب کې وي او په همدغه وجه د چا د وژلو اراده وکړي مونږ ورته د اختيار خاوند نه شو ويلی، ځکه چې دی په دغه حا ل کې دداسې اغيزو اونفسي تاثراتو محکوم دی چې له دغه کاره ځان نه شي ژغورلی او پخپلو احساساتو حاکميت نه لري که مونږ پوه شو چې دی په دغه وخت کې له يوه ليوني نه څه فرق نه لري او په طبيعې حا ل کې نه دی، دی به ارومرو مجبوره ګڼو او دغه کارته به غير اختياري ووايو.
همدارنګه هغه څه چې يوعاشق دعشق په جذبه کې دعشق دپاره کوي له مجبوريت نه نه وي خلاص او اختياري ورته نه شوويلی.
ددغو خبرو خلاصه او نتيجه داده چې شديد محبت او شديد بغض دانسان اختيار سلبوي، او هغه څه ورباندې کوي چې په عادي او طبيعي حا ل کې يې يو عاقل انسان نه کوي د همدې لامله ډېر خلک په خپلو ځينو کارونوبل وخت پښېمانه کيږي او پوهيږي چې ښه يې نه دی کړی.
ځينې نورپه دې عقيده دي چې انسان داختيار خاوند دی، که ښه کوي بايد ښه ورته ووايو اوکه بد وکړي بايد بد يې وګڼو، دوی وائي که انسان دعشق لپاره کوم کار کوي او که ددښمنې دپاره په دواړو حالوکې دغه کار دده ګڼل کيږي او په ده پورې تعلق نيسي ځکه چې دغه مختلف احوا ل چې د زوروړې مينې يا دشديد عنادپه اثرپيداکيږي او نفسي ياروحي اغيزې ورته ويل کيږي په خپله له نفس څخه عبارت دی اونفس دهمدغو احوالو او کيفياتو نوم دی هسې نه چې کوم بل شی په نفس اغيزه کوي او اختيار يې سلبوي.
ارسطو دجبر او اختيار حدود ډيرښه ټاکلی دی او پدې باب کې يې ډېر ه ښه فيصله کړيده. دی وائي هغه کار چې يوسړی په خپله اراده نه کوي او دده اختيار پکې هيڅ دخل نه لري ښه او بد يې ده ته نه دی راجع او دده کار ورته نه شوويلی يعنې که يو زورورباد يوسړی کومې خواته يوسي ياپې څوک لاس اوپښې وتړي اوله يو ځايه يې بل ځای ته وړی نو دلته اختيار سلب دی اوپه مجبوريت کې هيڅ شک او شبه نه شته مګرکه يوسړی دخپل شرافت د ساتلو لپاره کوم کارکوي اوخپل عزت او وقار يې يوه کار ته مجبوروي نو دغه راز مجبوريتونه دجبرله قانون لاندې نه راځي.
دی دمثا ل په ډول وائي: که ديوه سړي مور اوپلار يا او لادونه ديوه ظالم اومستبدله تهديد لاندې وي چې دده په تسليمېدو او اطاعت هغوی له زيان او ضرره محفوظ پاته کيږي او که اطاعت ونکړي هغوی ضايع کيږي نو په دغه صورت کې دا سوال پيداکيږي چې که دغه سړی د هغه ظالم له خواپه يوه ناوړه کارمامورشي، دی په دغه باب کې مجبوردی او که مختار؟
ارسطووايي چې دلته جبراو اختيار مخلوط شانته دی مګرد اختيار جنبه غالبه ده ځکه چې ددغه کارپه کولو او نه کولوکې دترجيح او انتخاب مسئله مېنځ ته راځي نوهره خواچې دی انتخابوي او ترجيح ورکوي هغه دده خوښې او ارادې ته راجع ده او دده کار ګڼل کيږي.

دی وايي په دغسې مواردوکې که سړی ناوړه او بدکار وکړي دغه راز مجبوريتونه معقول عذرنه شي کيدای په دغسې مجبوريت بايد سړی پښې کېږدي او هغه څه وکړي چې انساني شرافت او وجدان تقاضالري .

شجاعت او شهامت چې يو اخلاقي فضيلت دی په همدغسې مواردوکې ځان ښئی او د افتخارحق پيداکوي.

هغه د سر خطر چې په جنګ او جګړه کې يو بې زړه سړی ته‌ېښتې ته مجبور وي، دخلکو په نظرکې څه اعتبار نه لري په همدغه وجه له تورو او ټوپکو نه تښتېدونکی هرچاته سپک ښکاري او هغه چې له مرګه نه وېرېږي او په ايستلو تورو ورځي دخلکو په نظرکې درانه معلومېږي.

که په دغسې مجبوريت خلک قائل وای هرڅوک به له جګړې څخه تښتېده او هېچا به هغه ته په سپکه نه کتل.

هغه افتخار چې د شجاعت او شهامت خاوندان يې ګټي ددغسې مجبوريتونو په نافرمانۍ کې پټ دی لکه چې عار او ذلت ددغه راز مجبوريت اطاعت او انقياد ته ويل کيږي.

دخان واده***

له خوبه راپاڅېدم، دډول او سرنی اواز مې ترغوږه شو او ډېره لویه وراراښکاره شوه چې ډېرخلک ورسره خوشحاله روان و او دخان په واده کې يې لاسونه غورځول.
زه هم له دوی سر ه ملګری شوم او په دې خوشحالۍ کې مې ځان شریک کړ. ددې ښادۍ دډول او سرنی غږ ترډېر لرې ځایه رسېده او ډېرو خلکو پکې اتڼونه کول.
چا به ډزې کولې، چابه اسونه ځغلول، ځینو به ټوکې او مسخرې کولې په دغسې خوشحالیوکې ماښام تیاره کلي ته ورسېدو او ډولۍ دکاله په مخکې ښکته شوه.
دکلي ښځې په ډېرې خوشحالۍ راغلې او د ډولۍ پردې یې جګې کړې همدغه وخت خندا او خوشحالۍ خپل ځای غم او ژړاته پرېښود او د امعلومه شوه چې دغې ښکلې ناوې دخپلې ازادۍ لپاره ډېره لویه قرباني ورکړه او داجباري واده ملاېې ماته کړه.
ددغه حا ل په لیدلو د هر چا په احساس کې بدلون راغی او مونږ وپوهېدو چې کله خلق جنازه هم په ډول او سرنی وړي او په غم دښادۍ ګومان کوي.
په دنیا کې ډېرداسې غمونه شته چې دخوشحالۍ په ډولۍ کې پټ دي او دخلکو په شعور او تمیزمسخرې کوي.
زما پوه ملګری په دغه ورځ وویل: په رښتیا چې خوشحالي څوک په زوراو جبر یاپه ډېرو پیسو کورته نه شي وړلی.
مګرخان لا تراوسه په دغه حقیقت نه دی پوه او خپله خوشحالۍ په دغه ډول غواړي.
,, څه لیکل یا لیک پوهه,,

غم او خوشحالی***

زما اشناله ډېرو غمونو سره ناآشنادی، دهغه په کاله کې چا دماشوم ژړانه ده اوریدلی او د خپلو ماشومانو په مرګ او درد یې هېڅکله نه دی ژړلی.
هغه د ځوی او لور پلار ندی چې د اولاد په تبه شری یا کوی غمجن شي.
هغه حا ل چې یو پلار یې دخپل کوچنی زوی یا ځلمی زوی دځانکدن په وخت کې ویني دی ترینه ناخبره دی.
ده غوندې بې غمه سړی ډېرلږ پیداکېږي اوپه همدغه سبب یې دخوشحالۍ برخه هم ډېره لږه ده.
دی چې په خپل کاله کې خپل خلف الصدیق نه ویني په زړه کې ډېر ځورېږي او ځان بد بخته ګڼي، مګر دده دغه غم زمونږ په نظرکې دهغه چاله غمه ډېرسپک دی چې دوه زامن یې ژوندي دي اویوه دده په غېږکې خدای ته ځان سپارلی دی ځکه مونږ هغه ته دفاتحې دپاره ورځو اوده ته نه ورځو.
زمونږ داعادت دی چې که دچاپه کاله کې نهه میاشتنی اولاد مړ پیداشي ویر ورسره نه کوو اوهغه هم دغم کمبله نه غوړوي، مګرپه کوم کاله کې چې د دوه ورځو ماشوم مړشي هلته د غم او مصیبت مجلس جوړېږي اوخلک ورسره همدردي کوي.

موریس مترلینګ وايي: "تاسې په ملیار دونو نطفې ضایع کوئ مګر خوابدی کېږئ نه او دغه راز ضیاع د چا د غم او خپګان موجب نه ګرځي".
ددې خبرې معنی داده چې زموږ غمونه معقول نه دي، محسوس دي، هره ضا یعه چې یوازې عقل پرې پوهېدی شي او احساسات ورسره تعلق نه لري همدغسې بې اثره وي.
زموږ خوشحالی هم لکه زموږ غم په عقل او منطق اتکانه لري بلکه دشعور او احساس نتیجه ده.
غم او خوشحالي یوه په بل پورې تړلي دي او یوله بله نه بېلېږي ځینې ګمان کوي چې خوشحالی له بې غمه خلکوسره زیاته ده او هغه څوک ډېر نېکبخت دی چې هېڅ غم نه لري مګر حقیقت دغسې نه دی او ښادي هرچیرې دغم په اندازه ده.
حقیقي بد بختي په بې غمۍ کي ځای لري او بې غمه سړي ته که سړی وویلی شو نیکبخت خو ورته هېڅکله نه شو ویلی.
غم او خوشحالي لکه د یوې ټوټې دوه مختلف مخونه دي، چې اصل بې یو دی. څنګه چې شپه او ورځ یو په بل پورې نښتي دي او هر کاله ته دواړه وړاندې وروسته راځي، دغم او خوشحالۍ ارتباط هم دغه راز ټینګ دی که څوک وغواړي چې هغه یو خپل کاله ته پرېږدي او دابل ایسار کړي له دېنه لویه اشتباه بله نه شته.
داسې کیدی شي چې ورځ اوږده شي او شپه لنډه، یا شپه لویه وي او ورځ وړه وي مګر داسی ورځ چې شپه ونلري یا داسې شپه چې ورځ ورپسې نه وي په دنیا کې نشته.
که لمرتراخرته پاس په تندی ځای په ځای ولاړوای او دزمانې په رنګ کې هېڅ تغیراو تحول نه وای موجود، هېڅوک به نه پوهېده چې شپه څنګه وي او دهمدې لامله چې شپه به چانه پېژندله په دې به هم نه پوهېده چې ورځ څنګه وي اوڅه کیف لري. غم او خوشحالي هم لکه شپه او ورځ یوپه بل پېژنو که غم له دنیا نه ښخي لاړشي خوشحالی هم ورسره ځي که ژړانه وي خندا هم نه شته.
هماغسې چې هکۍ له چرګې پیداکېږي او چرګه له هکۍ نه غم او خوشحالی هم یو دبل اولاد دی.
انسان باید په دې پوه شي چې غم او خوشحالي یو ظاهري او اعتباري فرق لري یعنې دا فرق هم لکه دشپې او د ورځې فرق دسترګو او نظر فریب پیداکړیدی چې دعقل او بصیرت خاوندان پرې نه غولېږي، بلکه ړانده هم دواړه یوګڼي. څوک چې دعقل سترګې لري او دفلسفي شعور خاوند دی هغه زمانی ته په بل شان ګوري اود شپو ورځو له سپینو او تورو پردونه هغه خوا بې رنګه زمانه په بل ډولویني هغه پوهېږي چې دزمانې دواړه مخونه یوه شي ته منسوب دي او یو حقیقت دوه رنګه ښئی.
ډېره ښه ده چې عقل او پوهه په موږ ډېر تسلط نه لري او موږ بې له وهم او خیا ل نه لرې کړی نه یو، ګڼې اوس به شپه او ورځ راباندې یوه وه او خوشحالي به هم راباندې غمېدلې وه.
زموږ غمونه او زموږ خوشحالی زموږ په ژوندکې هغه سوزاو سازپیداکوي چې بې له هغه د ژوند کیف او خوند نه پاته کېږي.
غم د خوشحالۍ څکلو ذایقه اواحساس روزي او خوشحالي لکه د خوړو میوو خوراک، ترخو مرچو ته ضرورت لري.
که په دنیاکې ترخه شیان نه وي خواږه ډېر ژر زړه و هي او بې خونده کېږي.
دژوندانه خوند غم او خوشحالۍ ته ډېر ضرورت لري او په دغه خوندکې دعواطفواو احساساتو خاوندان ډېره برخه لري. هغه ړانده هوښیاران چې په ظواهرو نه غولېږي او دغم او خوشحالۍ په فرق نه دي قایل، له دغه نعمته محروم دي، که موږ ډېر عمیق فکروکړو هماغه شی موږ ډېر خوشحالوي چې موږ بې ډېر خپه کړي یو او ډېر ځله هغه شي ته خوشحالیږو چې زموږ غم پکښې پټ دی. ډېر ښه ده چې په جهان کې دغه راز ژور فکرونه ډېر لږدي او احساسات موږ ته دغه موقع نه راکوي چې دغمونو او خوشحالیو حقیقت ته ډېر ځېرشو.

ډېر خلک دي چې یوه ورځ یې ګرانه ښځه مري او دی غمجن کېږي مګر بله ورځ نوی واده کوي او نوی خوشحالۍ هغه زوړ غم ببخي هېروي نو دغه د خوشحالۍ ډولۍ اوهغه دغم جنازه یوله بله ډېر ربط لري که هغه غم دغه کاله ته رانشي دغه ښادي هم نه شي راتلی.
داوصا ل په حقیقت کې دهغه فراق نتیجه ده او په هغه ویرکې دغه سرور او سرودپټ دی. هرڅومره چې دخوشحالۍ دپسرلي بارانونه زورور وي هغو مره یې سیلابونه هم زورور دي، له دغې زورور بارانونو سره تندر اورلې هم شته، لکه چې له ډېرو لو یو افتخاراتو سره ډېرلوی خطرات ملګري دي.
همدغه وجه ده چې زه له سپکو او کوچنیو غمونو څخه لوی او ستر غمونه ډېربنه ګڼم.

اخلاقي اساس

شوپنهاور وایي: داخلاقو دپاره له ترحم نه ښه اساس نه شته، انساني اخلاق باېد په همدغه اساس قایم وي.
دده په نظرکې اخلاقي عمل هغه دی چې دشخصي ګټې هېڅ اثرپکې نه وي. او محض دبل دخير دپاره وي.
کانت وایي: د انسان هغه عمل اخلاقي ارزښت لري چې خاص د انساني تکليف د پاره وي.
دده په نزدانسانيت یوقانون لري، چې مخالفت ترېنه ښه نه دی اوانسان مکلف دی چې له دغه قانون سره سم وچلېږي، دده په نظرهغه کارچې دقانون د پاره کېږي اوهغه کار چې دقانون دپاره نه وي شوی مګر له قانون سره موافق وي یو له بله فرق لري.
دی هر نیک او ښه کار اخلاقي عمل نه ګڼي د ده په فکر اخلاقي عمل هغه دی چې خاص د قانون د پیروۍ او دانساني تکليف دپرځای کولولپاره اجرا شوی وي، نه دشخصي ګټې دپاره.
په همدغه سبب د یوه سوداګر صداقت او راستي چې دتجارتي ګټې دپاره وي نېک کار ګڼي مګر اخلاقي عمل ورته نه وائي. همدارنګه هغه څوک چې ډېر زړه سواندی وي او په همدغه سبب له خلکوسره نیکي او احسان کوي دغه رازنیکي او احسان دکانت په عقیده اخلاقي عمل نه دی.
دی وائي که دغه سړی له خلکونه ډېرې جفا ګانې ووینې زړه به یې سخت شي، بیا به له چا سره احسان او نیکي نه کوي، مګر هغه څوک چې دخلکو جفا ګانې ویني او محض د تکليف دپاره له خلکوسره ښه کوي داکار اخلاقي قيمت لري او اخلاقي عمل ورته ویل کېږي.
مترلینګ وائي: هغه مینه چې انسان یې له انسان سره لري باید له ډېر لوړ اوهسک ځای نه ا خيستل شوی وي، که یو انسان وکړی شي چې له انسانانو سره عشق ولري او بشر دوستي دعشق له کوره واخلي نه ښائي چې له ترحم نه کار واخلي او مینه یې د مرحمت او مهربانۍ رنګ پیداکړي.
که څوک چاته د عدالت له مخې څه ورکولی شي داحسان له لارې دې څه نه ورکوي، که د چاله لاسه پوره وي چې دانسان احترام وکړي دلجوئي اوتسلي ورکولو ته حاجت نه شته .
دی دانسان دپاره له چانه رحم او شفقت نه غواړي، دا حسان له ورکړې نه د عدالت ورکړه ښه ګڼي او له نوازش نه یې احترام دانسان لپاره غوره ګڼلی دی.
داسړی دعشق طرفداردی، دده په مذهب باید شاه او ګدایوله بله عشق ولري ده ته له شفیق نه رفیق ښه ښکاري او له هغې مینې نه کرکه کوي چې یو مهربان بادار یې له خپل صادق خدمتګار سره لري دغه راز مینه چې د ترحم او شفقت

رنګ لري يوانسان لوی اوبل کوچنی ښئی په دې مينه کې چې هرڅومره مهربانۍ پرته ده هغومره پکې د محبوب حقارت هم شته مګر په عشق کې کبراولوئي نه ځائيږي او اغاتوب نه مني.

دی انسان ته په ډېرلوی حق او ډېر زيات احترام قايل دی مګر دغه حق ورته په سوا ل او ګدائي د استرحام له لارې نه غواړي، دعدالت په اساس يې غواړي.

که بشر ښه انصاف وکړي خواران اومزدوران په بډايانو باندې ډېرلوی حق لري خو دغه حق پټ پاته دی اوخلکو هېر کړی دی.

روسووائي: ,,هروخت چې تاسې يوآسمان خراش قصر وينئ يقين وکړئ چې د يوه ولايت کورونه ددغه قصر دبنا دپاره وران شوی دی". که چېرې سم او صحيح حساب مينځ ته راشي ډېرلوی بډايان د ډېرو زياتو خلکو پوروړي دي او د دوی خيرات په حقيقت کې ددغه پور نيمګړی ادا ده که يوسړی په دغسې احساس خوار او غريب ته څه ورکوي احساس يې ډېر لوړ او عالي دی او له هغه بل نه چې داکار خپل رحم او کرم ګڼي عالي همت او لوړ شعور لري.

دچا پوهه چې دعشق په آب وهوا کې وده وکړی او عواطف او احساسات يې په عقل غالب وي هغه دمترلينک په شان فکر کوي او له نورو پوهانو نه يې فکر بل راز وي.

ښه او بد

خدای خبردی چې غل وکه خوني و، یابې کوم ډېرد شرم کارکړی و، هرڅه چې و خو خلکو بې مټې تړلې وې او حاکم ته بې راووست. هر یوه ویل دی ډېر بدسړی دی مونږ دده له لاسه ډېر په عذاب یو، دی باید بندي شي او ډېره سخته سزاووینې.

حاکم هغه بد وګاڼه او زندان ته بې ولېږه دهغه خپلوان اخند زاده صاحب ته ورغلل او هغه بې حاکم ته ورووست، کله چې حاکم د آخندزاده صاحب له راتګه خبرشو یوه ټوټه مخې ته ورغی، دهغه لاسونه بې ښکل کړه او په ډېر عزت بې خپل ځای ته راووست.

دآ خند زاده صاحب له خبرې هیڅوک نه شو وتلی، حاکم هم دده امرته غاړه کېښوده او بندي بې خوشی کړ.

ما چې دغه حا ل ولید په دې پوه شوم چې دلته دښو اوبدو فرق شته، ځکه د ښه سړي لاسونه ښکلوي او دبدوسړو لاسونه تړي، مګر ټول دښو او بدو په فرق یوشان نه دي پوه شوي دهمدې له امله هغه سړی چې دخلکو په نظرکې بدو آخند زاده صاحب ښه وګاڼه اوله بنده بې خلاص کړ.

زما ملګری وویل: دوی دښو او بدو په تمیز کې ډېر غولېدلي دي. دوی وائي زمونږ ملک ډېر بد سړی دی ځکه چې دغلو ملګری دی او غله په حاکم باندې خوشې کوي، مګر همدغه کار چې آخند زاده صاحب وکړ هغه ته بدنه وائي.

هرکله چې خونیان او داړه ماران بندیان شي دده په برکت خوشې کېږي او ګنهکارو شفاعت دده کاردی.

دی یوازې له حاکمانو نه غله نه خلاصوي، که شکر انه غټه وه په اخرت کې بې هم دخلاصولو ذمه کوي او پس له مرګه بې هم ملګری دی.

که یو حاکم یو غل دملک په خوله خوشې کړي داکار دوی ته بد ښکاري مګر که د آخند زاده صاحب په سفارش بې پرېږدي نوبیا په ښه سړیتوب او دینداری کې حسابېږي.

د هرچا بدي که په ډېرو پردو او رنګونو کې پټه وه هغه د دوی په نظرکې ښه سړی دی اوکه چا خپله بدي نه پټوله یابې نه شوه پټولی دوی ورته بد وائي او په بدنامه بې یادوي.

دوی هغه غل ګڼي چې دسوداګروقافلې وهي او دبډایانو په کورنو داړې غورځوي، مګر دهغه چا لاسونه اوښښې ښکلوي چې په چل او فریب دخیراتو نو قافلې خپل کاله ته راګرځوي او دمسکینانو حق غصبوي.

پخوانی ډیوې

په کاله کې برق لګېده مګر پاس په رف باندې د تورو تیلو مسینه ډیوه اینبې وه، په څنګ کې بې یوه بله ډیوه هم وه چې یووخت پکې شمع بلېده.

هغه خوا دخاورینو تېلو لاتین ښکارېده او داسې معلومېده چې هرې ډیوې په خپل وخت کې داکور رڼا کړی او دکاله خلکو بې په رڼا کې ډېرې شپې سبا کړي دي، مګراوس تربنه څه کارنه اخیستل کېږي او دشپې په کورکې برقونه بلېږي.

دزمانې داعادت دی چې زاړه شیان له کاره باسي او نوي شیان په کار اچوي مګر خلک خپل زوړ حا ل نه هېروي او زړو شیانوته په جګو رفونو باندې ځای ورکوي.

داعادت بدنه دی چې څوک زاړه خدمتونه هېر نه کړي او زړو خدمتګارانوته په قدر وګوري مګر کارباید له نوو شیانو واخیستل شي او په کورونو کې وخت په وخت نوی رڼاګانې پیداشي.
انسان په هروخت کې یوې رڼا ته محتاج دی او دارڼا هرکله خپله څېره اوخپله وضع بدلوي دعالم تغیر چې ددنیا یوقانون دی همدغه تقاضا لري چې هرڅه باید یو راز اوبل رازشي او یوازې لوی خدای تل ترتله په یوه حا ل باقي وي دهمدغه بدلون او تغیر په وجه د علم اوپوهې رڼا هم هر وخت خپل فانوس بدلوي او دلوښو په بدلون په لوښوکې پراته شیان هم بل راز کېږی.
هغه رڼا چې دخاورو له تیلو پیداکېږي هغه نور چې دلمر او سپوږمۍ له کوره راځي، هغه برېښنا چې داوبو له ابشار څخه حاصلېږي د ظرف او محل په اعتبار یوله بله بېلېږي که څوک په دغو ظاهري صورتونو ونه غولېږي، او حقیقت ته ځېر شي نو دشړ شمو او ېنبې په بوټو، د غوزانوو او زیتونو په ونو کې یوه رڼا موجوده ده چې په هر راز ډیوه کې بیل کیف پیدا کوي. که څوک هغه تېل چې په ډیوه کې ویني په پنبه کې وویني یا دغه سیزونکی برق چې په برقي نغریوکې ګوري په اوبوکې ولیدی شي هغه ته اور او اوبه دومره فرق نه لري او د جهان په هره زره کې یوه رڼا ویني چې دصحراپه کاڼوکې هم شته هغه نور چې کلیم په کوه طورکې لیده دښونه په هره ونه کې شته مګر محرمانه سترګې غواړي.
که دانسان تعقل قوي شي اود حواسوله قیده واوزي (که څه هم دبشر اوسنۍ پوهه هماغه رڼا ده چې د حواسو له کړکیو رااننوتلې ده) په هرشي کې به یونور ګوري او دوجودپه نړۍ کې به داتور اوسپین نه وي اوس مونږ د حواسوله تاثیر لاندې یو چې په تېلو غوړ لاسونه په پندانه وچوو.
که لوښي او ظروف زمونږ دنظر مانع نه شي نو په هرکورکې دیوې ویالې یا دیوې چینې اوبه دي او دټولو مشرب یو دی.
که مونږ د سیند او ویالې، دکوهي اوکاریز، دواورې اوباران په نومونو ا وصورتونو ونه غولېږو نوواوره ږلۍ اوباران دیوې کورنۍ خلک دي او اور او اوبه هم دومره پردي نه دي. په حقیقت کې همدغه خوړوا لی دی چه په خټکی، هندوانه، توت، انکور ناک او مڼه کې یې حلول کړی او په هر محل کې یې بېل صورت بېل خونداو بېل نوم پیداکړی دی.
هغه لوی او واړه خمونه چه دبېلو بېلو مېوو او دانو شربتونه او عرقونه پکې پراته دي ټول یو کیف لري او دکجورو او اربشو مېنځ کې څه فرق نه شته په دغسې کتنه چې سړی له اشکالو اوصورتونونه هغه خوا وګوري سړي ته دامعومېږي چې کورت او شړومبې له یوې غړکې راوتلي دي او مایعات او جمادات زمونږ ظاهري حواسو بیل کړی دی.
هغه وخت چې زمونږ تماس او تعلق له مادیاتو نه قطع شي او مجردشو ښائي چې دنن ورځې علم او معرفت بل رازشي او دغه رڼا بل شانته ووینو، هغه وخت به دنن ورځې د تنویر وسایل لکه ددې کوټې بېکاره ډیوې په کارنه وي، او علم وپوهه به په نورو قالبونو کې ځان څرګند کړي چې اوس یې مونږ نه شو لیدلی.

,,اجتماعي نظریات,,

انتخاب

زما ملګرى له اجتماعي مسايلو سره ډېره زياته علاقه لري. کله چې ولس د شورى لپاره وکيلا ن انتخابوي يا دحکومت مشرخپل وزيران ټاکي دى په انتخاباتو باندې په زړه کې سل اعتراضه لري.
دده په نزد سم او صحيح انتخاب ډېر مشکل کاردى اوکه دغه کاربل څوک کوي دى پکې ډېر عيبونه پيداکولى شي.
دى وائي دګوستاولوبون دا خبررښتيا ده چې په خلکو باندې حکومت کول دومره ګران کارنه دى لکه چې په خلکوکې لايق کسان پېژندل او انتخابول مشکل کار دى.
زما ملګرى دايوه لويه اشتباه ګڼي چې اجتماعى کارونه داسې کسانو ته وسپارل شي چې هغوى په خبروکې ډېر مهارت لري او په خبرو ډېر ښه پوهېږي. ده دکوم عالم دا خبره ډېره خوښه کړې ده چې په خبرلو څو او نطاقانو کې دفکر خاوندان ډېرلږ پيداکيږي.
دده په نزد هغه څوک چې ډېرې ښې خبرې کولى شي ښه ښه کارونه نه شي کولى او ډېر فکر کوونکي هم دکارخلک نه دي.
زه دده داخبره ځکه ښه ګڼم چې دى په خپله دفکر خاوند دى او په خبروکې هم ډېر ښه دى، هغه څوک چې دځان په باب کې هم له حقه نه تېرېږي او دقضاوت په وخت کې په ځان هم حکم کولى شي بايد ښه يې وګڼو او په قدر ورته وګورو. اوس خوبه پوه شوي ياست چې زما ملګرى په اجتماعي مسايلو کې څومره عميق فکر لري مګر زما علاقه له ده سره په فکري او علمي دقت نه ده بنا، بلکه د ده شعري اوادبي جنبه مې ډېره خوښه ده.
دى علاوه پدې چې شاعر او ليکونکى دى په شعر او ادب کې ډېره ښه نقادي هم کولى شي يعنې که هرڅومره ښه شعر بدپه نظرورغى يادشعر خاوند ښه سړى نه و، دى پکې داسې باريک عيبونه پيداکولى شي چې نورېې په ذره بين هم نه شي ليدلى، مګر کوم شعر چې دى په خپله انتخاب کړي هغه هم ډېر ښه نه وي يايې نورپه ښه والي نه شي پوهيداى.
ګورئ ! زما مقصد دانه دى چې دى ښه شعر او بدشعر نه پېژني بلکې يقين لرم چې ادبي محاسن او معايب ورته ډېرښه معلوم دي، زما په نظرکې دى ډېرښه شاعردى، مګر دده له باريک نظرڅخه په وېره کې يم چې داخبره يې په مزاج بده ونه لګېږي، ځکه چې اناتول فرانس په خپل يوه کتاب کې ليکلى دى چې ډېر ښه شاعر هماغه دى چې ډېر خود پرست وي اوبې له ځانه بل څوک په نظرکې نه لري.
زما دغه ملګرى يوه ورځ دوطن په کردارانو باندې بحث کاوه چې ځينې يې ښه ګڼل اوځينې بد، ماچې دده دغه انتخاب وليد په دې پوه شوم چې دشعرله پېژندلو نه دسړو پېژندل ګران کاردى او دااشخاصو په عمل کې دومره اختلاف نه شته لکه چې په نظرکې شته.
داکيدى شي چې ډېرخلک په يوه چلم خوله کېږدي، مګرفکرونه او نظرونه يورازنه دي.
دحسن انتخاب، دشعر انتخاب، دشخص انتخاب په هرځاى کې يوه اختلافي مسله ده چې دهر چا د ذوق اونظر په لحاظ فرق کوي که هر څېرته لاړشئ، او هرچاته لاړشئ يو به دبل په انتخاب اعتراض کوي او دغه شکايت به هرځاى موجود وي.
حجازي دايران ډېرښه او مشهور ليکوال ليکي: زما يوه دوست چې له ډېرو ښو ليکوالو څخه دى دايران په فرهنګستان انتقاد کاوه چې په دغه علمي اوادبي انجمن کې ولې ځينې بېسواده اشخاص په عضويت انتخاب شوي دي او لياقت ته نه دى کتل شوى؟ مګر څومره چې ده دايران دفرهنګستان اعضا ووته بدويل هغومره يې د فرانسې داکاډمۍ اعضا ستايل اود هغوى انتخاب يې ډېر صحيح ګاڼه، څو ورځې وروسته چې زه (حجازي) دفرانسې داکاډمۍ له يوه غړي

(مسيوماسين يون) سره په پاريس کې مخامخ شوم نو داکاډمۍ بحث مينځ ته راغی او هغه په ډېر قهر ووېل: « د فرانسې له اکاډمۍ نه خرابه دستګاه بله نشته، څو ورځې پخوا يوتن دکتابونو ناشر يعنې کتاب فروش چې داکاډمۍ دځينو اعضاوو کتابونه دتملق دپاره چاپوي اوخر خوي بې داکاډمۍ غړی شو چې د ادبياتو په پوله هم نه دی تېرشوی».
داقصه همدغلته پرېږدی؛ راشئ چې دفرانسې داکاډمۍ انتخابات داناتول فرانس په وخت کې وګورو.
دغه لوی او مشهورلېکوال ل په خپل يوه کتاب کې ددووتنو (شاګرد او استاد) مذاکره داکاډمۍ ديوه غړي په باب داسې ليکي:
شاګرد: مسيو ..... داکاډمۍ په عضويت انتخاب شو او دا انتخاب زه ډېر بد ګڼم. دا سړی دمعاشرت په ادابو ډېرښه پوهېږي اوله هر حزب سره تګ راتګ لري، سر بېره په دې يوې لوړې کورنۍ ته هم منسوب دی او وراره يې دکليسا واکدار دی، دی په خپله هم ډېر څه لري او په کاله کې يې ډېرښه شراب پيداکېږي مګر ذوق او هنر نلري او دلوړې قريحې خاوندنه دی ځکه راته دغه انتخاب ډېر ناوړه معلومېږي او په بد نظر ورته ګورم.
استاد: ناوړه انتخاب ته هېڅکله بد مه وايه اوپه دې پوه شه چې په کارونوکې د تصاوف او اتفاق برخه ډېره زياته ده هغه کارچې تاسو ته مسخره معلومېږي په حقيقت کې يوانتقام دی چې تقدير يې دتفريح لپاره دعقل او تدبير له خاوندانو څخه اخلي.
تاته دې دامعلومه وي چې په دغسې انجمنونوکې دهوس اوتفنن دپاره هم ځای پرېښودل په کار دی. دقريحې اونبوغ خاوندان غالباً دمعاشرت اوګذران خلک نه وي.
که يوه جامعه سل په سلوکې عقلي او منطقي وي سل په سلوکې به دتحمل وړنه وي او د عدالت له ساړه فشار لاندې به هر څه ساړه وي. کوم انجمن چې يوازې له لويو او فوق العاده اشخاصو جوړ شوی وي ډېر لږ خلق به ورسره علاقه ولري.
ډېره ښه ده چې ټيټ او حقير اشخاص له دوی سره ګډشي او دتفريح باعث وګرځي، په دغه صورت کې به ټيټ کسان له لوړو کسانو نه علمي او معنوي استفاده کوي او لويان به هم چې خپله مقايسه له دوی سره په نظرکې نيسي خوند اخلي. داکار د دواړو په ګټه دی او اکاډمۍ په دغه ډول دخپلو مهموغړو اهميت نوروته ورکولی شي څنګه چې دلمر او ستورو څخه ځينې ذاتي او ځينې اکتسابي ځلښت لري داکاډمۍ اعضا هم بايد دغه راز وي چې دځينو رڼا ځينو نوروته انتقا ل او سرايت وکړي.
دغه راز ناوړه انتخابات ددغه انجمن دحيات اوبقا لپاره ډېرضرور معلومېږي او ډېره ښه ده چې اکاډمۍ دخپلو غړو په انتخاب کې اشتباه وکړي يا دتصادف له تاثېرلاندې راشي اودغه راز خلک هم انتخاب کړي.
که ناوړه اشخاص هېڅکله داکاډمۍ په غريتوب نه انتخابېدلی نو هغو کسانو ته به ډېر لوی توهين او تحقېر متوجه و چې اکاډمۍ نه قبلولی مونږ بايد دغه راز ظاهري اشتبا هات حقيقي هوښياري وګڼو او په نفرت ورته و نه ګورو.

دعقل برخه په ژوندانه کې

پاک خدای چې ژوندپيداکړ غرايز يې هم ورسره پيداکړه چې ژوند وساتي او دحيات شمع مړه کېدوته پرې نږدي.
همدغه غرايزدی چې دهوا مرغان او دځمکې ځناور يې دزېږولو اونسل ساتلو کارته داسې متوجه کړی چې هېڅ غفلت پکې نه ځائېږي، دهمدې لامله د هوا مرغان هرکا ل نوي کورونه جوړوي او نوي هګۍ پکې ږدي له هګيونه بچې را ايستل او بچوته دانه په خوله کې راوړل دغريزې کاردی.

يوکوچنی ماشوم چې په لومړۍ ورځ دمورپه تي باندې خوله ږدي اوروي يې، بې له غريزې بل لارښوونکی نه لري.
هغه پاملرنه چې يوه چرګه يې دخپلو بچيوپه نسبت لري کوم تعليمي کارنه دی بلکه دغريزې او فطرت په تقاضا اجرا کيږي کومه شهواني قوه چې نراوښځه يې يو دبل په نسبت لري د غريزې غوښتنه ده چې د ژوند ساتلو او دنسل د بقا دپاره په انسان او حيوان کې وجود لري، يعنې دژوندانه ساتنه او دنوع پايښت دغرايزو وظيفه ده. هرکله چې غرايزپه حيوان کې ډېرقوي دی او په انسان کې ضعيف غوندې دی نو انسان ته عقل هم ورکړشو چې دژوند په کارکې له غرايزوسره مرسته وکړي او دغريزې په خوښه استعما ل شي يعنې عقل يوه آله ده چې غريزه يې استعمالوي، نوعقل بايد د ژوندانه د وسايلو برابرولو په کار کې صرف شي او د ژوند اسباب برابر کړي نه دا چه د حقايقو اوپټو اسرارو دکشفولوکار ترېنه واخلو اوبېځايه يې استعما ل کړو.
دعقل اصلي کارهمدغه دی چې له مادې سره تعلق پيداکړي او په موادوکې تصرف وکړي طبيعي او رياضي علوم دامدعا ډېره ښه ثابتوي چې دعقل کارله جسم اومادې سره دی چې بايد ابعاد وپېژني اوکميت ته متوجه شي ځکه چې دکيفيت پېژندنه دعقل کارنه دی اوعقل ددغه مقصد دپاره نه دی پيداشوی همدغه سبب دی چې انسان ياله کيفيت نه بېخي غافل دی يا کيفيت ته هم دکميت په نظرګوري. مثلاً زمانه په اصل کې کيفيت دی او د کيف له مقولې لاندې راځي مګرانسان دخپلې ساعت تېرۍ لپاره چې دژوندانه يکنواختي ورکه کړي دغه کيفيت د کميت له مقولې لاندې راووست او دځمکې حرکت، د ستورو حرکت او نور حرکتونه يې زمانه وبلله.
هئيت، نجوم، رياضيات په همدغه مفيده اشتباه بنا شوه او ددغې لوېې غلطې په وسيله لوی لوی مقصدونه حاصل شول.
که انسان ښه غور وکړي پوهېږي چې عقل انسان ته ددې لپاره ورکړ شوی دی چې د آلاتواو مصنوعاتو په جوړولوکې ترېنه کار واخيستل شي او يوڅه جوړ کړي نه داچې په څه پوه شي او دکميت ادارک وکړي.
دغرب پوهان په دغه رازښه پوهېدلي دي، ځکه يې دژوند ښه کولو په کارکې له عقل اوپوهې نه ډېر کاراخيستي دي او زمونږ پوهان په نورو تصوراتو کې غرق دي.
مونږ بايد د جوړولو او پوهېدلوپه فرق قايل شو.
جوړول اسانه کاردی مګر پوهېدل ګران کاردی.
دشاتومچۍ عسل جوړوي مګر په حقيقت يې نه پوهېږي.
مونږ ژوند کوو او د ژوندوسايل برابروو، مګر د ژوندانه په حقيقت نه يو پوه شوي.
ډاکټران او طبيبان د ژوند په خدمت ترډېره حده موفق شوي دي او دزړه حا ل، دسږو حا ل ورته معلوم دی، مګر ژوند نه پېژني او له روح نه نا خبره دي.
دانسان ډېره لويه او مهمه وظيفه د ژوندانه ساتنه او روزنه ده.
عقل اوفکر، علم او فن دهمدغه مقصد دپاره دي چې دژوندانه اسباب او وسايل برابر کړي،اوپه همدغه لاره کې ترېنه کارواخيستل شي.

حسابي خبرې

استاذ ویل: تاسې باید هروخت له ځان سره حساب وکړئ اوحسابي خلک اوسئ! ۲

دده یوحسابي درس دا ؤ: که یو عدد له بل سره داسې یوځای کړوچې یوپاس اوبل لاندې وي لکه ۲ نو څلور (۴) ترینه جوړیږي او د دواړو وجود هم په خپل حا ل نه پاتې کیږي. که دواړه څنګ په څنګ یوځای کړولکه: ۲ ۲ نو دوه ویشت ۲۲ورنه جوړیږي او دوه شل کیږي.

ددواړو عددونو شکلونه او صورتونه هم په خپل حا ل پاتې کیږي ځکه چې دلته دملګرتیا او ورورولی رازپت دی او په هغه بل صورت کې تفوق، تسلط اومحوه کول معلومیږي.

ده ویل: که دوه مساوي عددونه لکه:(۱ ۱) (۲ ۲) (۳ ۳) هر یو له بل نه وړاندې یا وروسته کړو نتیجه یې یوه ده مګرپه دوه متفاوتو عددونو کې تقدیم او تاخیر ډېر زیات فرق راولي اوپه مقدارکې ډېر تفاوت راځي.

که مونږ یو او نه یو ځای کړو او داسې یې لیکو (۱۹) نونس کیږي، مګر شل کیږي نه. که همدغه دوه عددونه داسې ولیکو (۹۱) خبره سلوته نږدې کیږي او ډیر زیاتوالی پکې راځي.

"څه لیکل یا لیك پوهه"

شعر او فلسفه

وربخې پورته په هواکې دي ځاڅکاني ښکته په ځمکه کې.

هغه څه چې په هسکو وربځو کې شته په ژورو ځاڅکانو کې هم شته.

په دغو اوبو باندې هم هماغه تنده ماتیږي.

دلوړ خیا ل او دژورفکر نتیجه یوه ده.

ته! یاخپل نظر ډېرلوړ کړه یاپه خپل ګریوان کې ډېر سرښکته کړه!

دشاعر او فیلسوف فرق همدغه دی.

زه شعر اوفلسفه دغه شان ګڼم .

"لوړ خیالونه اوژور فکرونه"

ولاړې اوبه

له ښاره ووتم سمه او ودانی مې پرېښوده، دلوړو غرونو سره ته وختم.

له هغه ځایه ستاسې لوړې ماڼۍ ډېرې ټیټې ښکارېدې اوپه دې پوه شوم چې مونږ په ډېر ټیټ محیط او ټیټه هواکې ژوند کوو.

دغره له سره ډېرلرې ځایونه لیدل کېږي، او نظر ډېرلرې ځار کوي ځکه ما هم دزمان او مکان په لرې ګوټ کې هغه څه لېده چې د کور او کلي خلکو نه شو لیدلی.
همدغه وخت زه وپوهېدم چې فرعون او قارون په کلو اوښارونو کې پیداکېږي مګر خدائی تجلیٰ په غرونوکې ځان ښئی او کلیم له کوه طورنه الهام اخلي. دلمر لومړۍ رڼا دغرو په څوکوپرېوزي او وروستۍ وداع هم دغروله څوکوسره کوي. شپانه غرونو کې دي او قصابان په ښارونوکې.
دبو دا او زردشت نبې نښانې په غرونو کې دي او دفرهاد دعشق داستان دغره ازانګه ده.
دغرونو او به ډېرې پاکې او ډېرې رڼې دي دغرونو هوا ډېره صافه اوبې دوړو ده.
تاسې غرونوته یوازې دکمیت په لحاظ مه ګورئ دکیفیت په لحاظ هم هلته ډېرڅه شته چې په سمه کې نه شته .
که په غرونو کې قیمتي لعلونه شته نو دغرونو ښکلي اوښایسته منظرې هم په ښارونوکې نه پیداکېږي.
زه غرونو ته دنندارو او تماشو لپاره تللی وم او دولاړو اوبو سیل مې کاوه، ماته چاویلي و، چې هلته یو ډېرلوی ډنډ دی چې پخوا به پکې ښاپیریو لمبل اوملوک به له بدرۍ سره همدغلته کتل.
زه لاړم او دغه ډنډمې ولید د ډنډ په غاړه دېرساعت کښیناستم او تر ډېره وخته له فکراو خیا ل سره مشغول وم.
دغه لوی ډنډ دصبر اوسکون په مقام کې څه شور او فریاد نه کاوه د حا ل په ژبه یې خپل عمیق احساسات داسې ښکاره کول:
زه د لویو غرونو په ډېره لویه کنده کې ایساریم او دولاړو اوبو په نامه یادېږم، زما لیدوته خلک راځي او زما مهیبه منظره ویني، هیڅ لا مبوزن دا جرئت نه کوي چې زما په سر راودانګي او زما مخ په څپېرو ووهي. په ماباندې دچا بیړۍ نه ګرزي زما کبان څوک نشي نیولی، د هېچا جا ل په ماباندې نه دی لوېدلی، زه دهېچا په واک او اختیار کې نه یم، مګر په عین حا ل کې بې واکه اوبې اختیاره یم. زما په پښوکې لکه غرونه لوی لوی زنځیرونه پراته دي او زه بې ځای په ځای درولی یم.
هغه آزادي چه له مستو سیندونو او زورورو سیلابونو سره شته له ماسره نه شته.
زه عمق لرم، شور او مستي، موج او حرکت نه لرم.
زما قوت او طاقت ایساردی، ما ځان ته دیوې چینې او یوه لښتي قدرته مجراپیدا نه کړه او ددغو ماشومانو ازادي هم زما په برخه ونه رسیده زه ډېر لوی قوت یم مګر ازاد نه یم، ایساریم ځکه هېڅ نه شم کولی او هېڅ رانه جوړنه شوه.
زما عمر عبث تېرېږي نه رانه برق او بریښنا پیداشوه نه سمسورباغونه، نه مې جهان ولیده او نه جهان ولیدم. زه ښارونو او ودانۍ ته ښکته نه شوم ماخپل موج او حرکت ونه لید او د شوراو مستی په کیف ونه پوهېدم، زه دځان غوندې نورو ډنډونوسره یوځای کېدای نشم، مګر د کابل سیند دکونړ له سیند سره یوځای کېږي او دواړه له اباسین سره خپل موجونه خپل شور او خپله مستي یوځای کوي.
قید او اسارت عزیزان له عزیز انو نه لرې ساتي، ځکه دیوه کوهی اوبه له بل سره نه شي کډېدلی او یو ډنډ بل ډنډ ته لاره نه لري مګر داسمان وربځې یوله بله ګډېږي او دیوه باغ مرغۍ بل باغ ته ځي.
زما طبیعي میل دانه دی چې ځای په ځای غلی ولاړیم او هېڅ حرکت نه کوم زه دسېلابي حرکت او طوفاني قوت غوښتونکی یم.
زه باید دغه سکندري سد مات کړم او ځانته لاره پیداکړم.
که زه له دغه قیده خلاص شم، زما له طوفانه به خلک ووېرېږي او زماله فیضه به ملکونه آباد شي.
زه به بحر او دریاب ته لاره پیداکړم اوهلته به بې برخې نه یم.
زما په زړه کې ډېرڅه شته، مګر دشور او غوغا ژبه نه شته.
ته زما دحا ل په ژبه پوه شه او زما په حا ل کې عمیق فکر وکړه.

هغه وخت چې زه د ډنډ په غاړه ناست وم لکه صاحب حا ل په بل حا ل کې وم او دخيا ل پروازونه ډېر او چت و.
په دغه وخت کې زه له لوړو خيالونو او ژوروفکرونو سره اشنا شوم او ډېر لرې به مې کتل.

همدغه وخت ماته دپسرلي زورور بارانو نه رایاد شوه چې له دې لوړوغرونو په ډېر شوراو زور مخ ښکته روان و او هېڅا پې مخه نه شوه نیولی.

دهغه سېلاب تعلق داسمان له وریځو او اسماني بریښنا ګانوسره وه ځکه پې ډېرې ځمکې لاندې کړې او له هره قیده ازاد و.

دا ډنډ له ټیټ او ژور محیط سره علاقه لري، ځکه ځای په ځای ولاړ دی او عمري قید تېروي.

ای هغو کسانوچې د پوهې او هوښیاری عمق ته پرېوتي یاست او په اسفل السافلین کې ژوند کوئ په دې پوه شئ چې دغه رازلوی ډنډونه دهغه شبنم مقام او منزلت نه شي پیداکولی چې دشپې دګل په نازکوپاڼو پرېوزي او سحر دلمر دوړانګو او حرارت سره آسمان ته خېژي.

هغه اوبه چې دنورو ځاګانو په تل او تور تم کې دي پدې نه شي پوهېدی چې د پسرلي بارانونه اوسېلابونه څنګه دي او څه کوي؟

دغه راز لوړ مضمون دغسې ټیټوته نه شوویلی، او د ژورو ځاګانو په اوبو کې ددنیا زورور بادونه هم موج او حرکت نه شي پېداکولی.

ښه حاکم

هغه چې نه نفس لري نه نفسي خواهشات.

نه ئې په زړه کې ډارشته، نه طمع.

نه له موقوفۍ ویرېږي نه دترفیع پروالري.

نه رشوت اخلي نه تنخواه.

نه له چاسره عناد لري، نه دچا مراعات کوي.

نه دچا مخ ګوري ، نه د چا څټ.

نه زورور پېژني نه غریب.

نه یې څوک خپل دی او نه پردی.

نه سفارش مني نه تملق اوري.

نه چاته خاندي نه چاته وچولی تریووي.

پوهېږئ! دا حاکم څوک دی؟

هو! قانون او عدالت.

د مولف پېژند ګلوی

ګل پا چا الفت د لغمان دعزیز خان په کڅ کښې په ۱۲۸۸ هه ش ۱۹۰۹ ع کښې زیږېدلی دی.
پلارئې میرسید پاچا اونیکه ئې سید فقیر پاچا دی چه د نسب سلسله ئې د حضرت عبدالقادر جیلانی په واسطه حضرت محمد مصطفی صلی الله علیه وسلم ته رسیږي.
ده په غیررسمی مدرسو کښې د ننګرهار او کابل له مشهور استاذانو څخه دصرف، نحو، منطق، تفسیر، حدیث، معاني اوبیان کتابونه لوستی دی.
په ۱۳۱٤ ش کښې د انیس د ورځپاڼې په اداره کښې د کاتب په حیث مقرر شو.
په ۱۳۱۵ کښې د انجمن ادبي د تالیف او ترجمې په څانګه کښې په عضویت قبول شو.
په ۱۳۱٦ کښې ئې سربېره په عضویت د زیری جریده هم چلوله.
په ۱۳۱۸ کښې د پښتو ټولنی دصحافت د مدیریت معاون شو.
په ۱۳۱۹ کښې د پښتو ټولنې د لغاتو او قواعدو د څانګې مدیرشو.
په ۱۳۲۰ کښې د اصلاح د ورځپاڼې دپښتو مشاورشو.
په همدغه کال د پښتوټولنی عمومی مبصر او د کابل مجلې چلوونکی شو.
په۱۳۲۵ کښې د اتحاد مشرقي د جریدې مدیرشو.
په ۱۳۲۷ کښې د مشرقي د قبائلو عمومي مدیر شو.
په ۱۳۲۸ کښې د جلال آباد د خلقو له خوا د ملي شوریٰ په (۷) مه دوره په وکالت انتخاب شو او په شوری کښې دوهم معین وټاکل شو.
په ۱۳۳۱ کښې د لغمان دقرغیو خلقو له خوا د شوری د اتمې دورې په وکالت ومنل شو.
په ۱۳۳٤ کښې د جلال آباد له خوا د لويې جرګې وکیل شو.
په۱۳۳۵ کښې په لومړۍ رتبه د پښتوټولنې رئیس مقررشو.
د۱۳۳۰ کال د جوزا له میاشتې د ۱۳۳۲ کال تر آخره د اولس د ملی جریدې د امتیاز خاوند و چه ده پخپله دفارسی او پښتو مضامینو په لیکلو او تهیه کولو کښې ډېر ه زیاته برخه درلوده.

د ده چاپ شوي کتابونه دادي:

۱- دپسرلی نغمه ۲- بله ډیوه ۳- لغوي څېړنه ٤- پښتو سندرې ۵- عالي افکار ٦- څه لیکل یا لیک پوهه ۷- ادبي بحثونه ۸- پنځم جلدپښتو کلي په ۲ جلدو کښې ۹- د ازادۍ پیغام ۱۰- غوره اشعار ۱۱- لوړخیالونه او ژور فکرونه ۱۲- منطق ۱۳- غوره نثرونه.

او نا چاپ شوي کتابونه ئې دادی:

نوی څرک-ښه لمسون-نوی سبک-اجتماعی نظریات- څه ګورم او څه اورم- دټولنې علم (ترجمه)- د موفقیت لار (ترجمه)- سربیره پدې ئې د کابل په سالنامو (کالینو) کښې څو رسالې چاپ شوی او څو سالنامې هم د ده په اهتمام چاپ شویدي.
په مطبوعاتي جوایزوکښې ئې څو ځله لومړۍ جایزې اخیستی دی. په ۱۳۲۷ کښې ئې دصدارت عظمی له خوا دوهمه درجه تقدیر نامه واخستله، د ستوری دوهمه درجه نشان او د وکالت د دوو دورو نشانونه هم ورکړشویدي.

سفرونه:

په نورو هیوادو کښې ئې دا ځایونه اوښارونه لیدلی دی:
مسکو- لیننګراد- سوچی- باکو- ستالین آباد- تاشکند- طهران- پېښور- مونشن (میونخ).

ليکونکی: محصل

له اباسين څخه

الفت

د کابل د سيند په غاړه په کوزنی لغمان کښې د عزيز ځان په کڅ کښې يوورکوټی کلی دی، خوا و شا يې شنه کښتونه او د سيندشولګرې دی. لږ څه لرې د لويو غرونو په واورو پټې څوکې ښکاري.

دلته دوه مست رودونه بهيږی، يوې خوا ته د کونړ ښکلې دره ده چه دکونړ سيند ترې په نخانخارا اوځي.

د شرقي افغانستان په دې ښکلو دروکښې ځای په ځای دسيدانو درنې کورنۍ اوسي. پښتانه دوی ته په درنه سترګه ګوري او ((پاچهان)) ئې بولي لکه په پسرلی کښې چه په دې درو او رغوکښې ښکلی ګلان غوړيږی د دغو پاچهانو په درنو کورونو کښې هم کله کله ډير د پوهې خاوندان اوشاعران اوپوهان او سياست وال پيداکيږي. سيدجمال الدين افغانی هم د دغو کونړی پاچهانو څخه و.

ښائي چه څلويښت يا پنځوس کاله دمخه د عزيز ځان په کڅ کښې ديوه پاچا په واړه کهول کښې يوښکلی ګل زرغون شو او هغه يې ګل پاچا وباله، دا ګل د فطرت په لمن کښې لوی شو، دطبيعت روزنه اوپالنه يې وليده او لکه د کابل د سيند د غاړې خاټول د لغمان اوبو او هوا لوی که، هغه وخت مدرسه يامکتب نه وو چه دا ګل پاچاسبق پکښې ولولي خو لکه د پښتنو نوروماشومانو ده يواځې د فطرت نه درس واخيست اواسمان اوځمکې ته دومره ځيرشو چه د فطرت اسرار يې پخپل ژورکاته لڅ کړه او هغه څه يې زده کړه چه بل چا په مدرسو او پوهنتونو کښې نه وه زده کړی.

پخوانو يوه خبره کړی ده چه ډيره پخه ده (الاسماء تنزل من السماء) يعنی نومونه له اسمانه راښکته کيږي (ايښودل کيږي).

دا د لغمان د اورشو ښکلی ګل دپښتو ادب په ګلستان کښې ډير په ښکلا وغوړيد او په الفت مشهورشو، چه اوس يې مونږ ګل پاچا الفت بولو دا د الفت نوم هم له ده سره ډير ور دی ځکه چه زړه يې له الفته ډک دی.

الفت د پښتو ادب يو ځلاند ستوری دی که دپښتوادب نن ورځ يو بهترين ليکوال اوشاعر لری نو هغه به الفت وي.

الفت ډير کتابونه ليکلي دي، کله دکابل او د مشرقی اتحاد مدير وو کله په شوری کښې وو او اوس دکابل د پښتوټولنې مشر دی خو مونږ د الفت شخصيت په نورو صفاتو پيژنو، دی يو ډير دقيق اوسترګه ورفنان اوصنعت کار دی دالفت هنر په پښتو نثر او نظم کښې ښه ښکاري او ځانته يو خاص طرز لري. د الفت نثر هم شعر دی او نظم ئې هم شعر دی.

کوم وخت چه په نثر څه ليکي نو د فطرت ډير نازک او واړه دقايق ويني او څرګندوي ئې. دانسان د اجتماعی ژوند ډيرې ښکړې په داسې ژبه بيانوي چه ويونکی د ده استدلال په ښه ډول قانع کوی.

د الفت په نثر اونظم کښې کوم فلسفي يا تاريخي استدلال نشته مګر د فطرت له هره ګوټه داسې دلايل او براهين راوباسی چه تر هر رنګه منطقي استدلال ښه اوټينګ وي.

د ده هنر هم دا دی چه ځانته خاصه د استدلال لاره لری او د ژوندانه عادي وقايع هره يوه د ده لپاره د شعر يوه بهترينه موضوع وی.

کله کله د الفت نثر تر نظم خوږ وی، خلق وائي چه نظم پيودل دی او يو ناظم مرغلرې پيودی مګر زه وينم چه الفت په نثر کښې هم بلاکوي او کله کله الفاظ هسې سره پيودی چه تر هر رنګه نظم ښه ښکاري اوغوره وي.

د هنر من (فنکار) مهارت او کمال دا دی چه عادی شی ته ښکلی رنګ ورکولی شی همدغه ګټی اوختی دي چه يو معمار ترې تاج محل هم جوړوی او د پښتنو غوندې خړه حجره هم.

دغه رنګونه او غوړ دي چه يو نالايق نقاش پرې هره تخته او د هرې ټانکی په اړخ يو ناوړه منظره نقش کوي مګر کله چه د ماهراو با هنر نقاش په قلم کارشي نويوه ټوټه ئې په زرو قيمت لری.

دا الفاظ او کلمات د شاعر اوليکوال مصالح دي که الفت هغه سره اودی او ترتيب ورکئی د پښتو ادب يو (شهکار) به وي او که د بل چا په قلم وليکل شي نو هغه به يوعام نثر يا نظم وی.

د الفت په فن باندې څه ليکل هم آسان کار نه دی خو لنډه دا چه الفت يو ماهر اوستر ګه ور هنرمن (آرتست) دی چه د ده په هنرکښې دا درې غټې ښېګړې وينم.

(جمال) چه د الفاظو او کلماتو غوره کول (انتخاب) او بيا د هغو اودنه (ترتيب) او پيوندنه. (نظم) ئې غټې نښانې دي.

دويم: برهان اواستدلال که د فطرت له هره مظهره څخه دی يو منلی دليل جوړولی شی او د ده په نظرکښې د دنيا ټول مظاهر د استدلال لپاره څرګندې نښې دي.

دريم: انتقاد دده د هنر غټه ښېګړه ده، دی د مظلومو خواخوږی دی.

د اجتماعي ظلمونو سخت دښمن دی پخپل ليک کښې که منظوم وي که منثور اولسی تجاوزاتو ته ګوته نيسی او د ده قلم پدې خواکښې ډير تيره دی.

د ظالمانو اسرار لڅوی او د مظلومو او لڅو لغړو په کوټو ور ننوځي د دوی د فلاکت اوبدبختۍ حال ګوري اوهغه د اولس د عبرت د پاره په داسې ژبه بيانوي که د چا زړه ډير کلک هم وي بيا به هم اغېزه پرې وکړي. د الفت هيڅ منظوم يامنثورليک نشته چه له دغو ښېګړو څنی تش وي ځکه نن د پښتو ليکوالو په ډله کښې ((الفت)) د ټولو مخکښې اودريږي او د ده ليکونه د پښتو ادب شمله ګڼلی شی.

پای

مؤلف گل پا چا (الفت)

GHWARA NASRUNA

(SELECTED PROSE)

by

GUL-PACHA ULFAT

www.ulfat.de

Germany 2011